HISTORISCH JAARBOEK VLAARDINGEN 1978

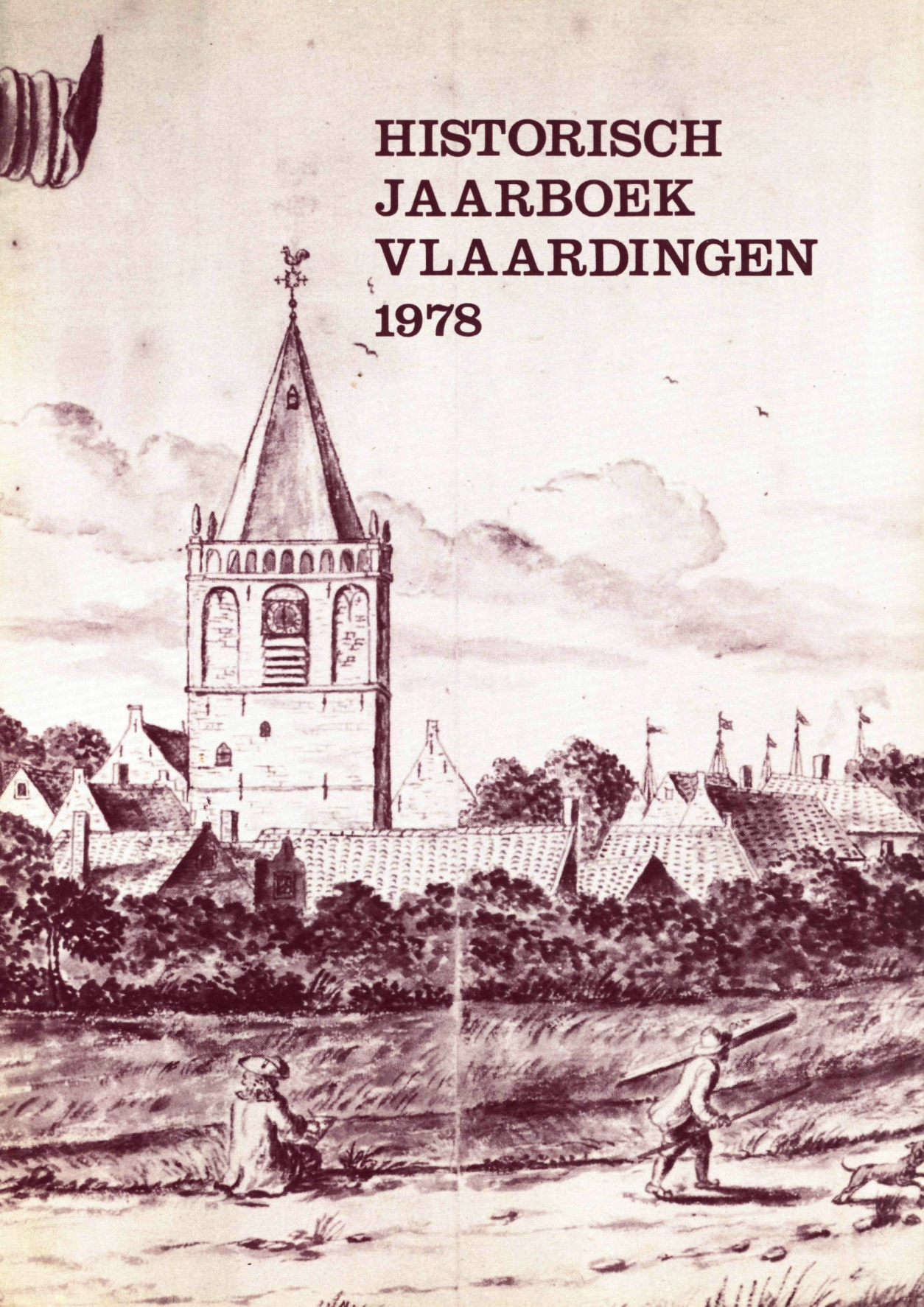

HISTORISCH JAARBOEK VLAARDINGEN 1978

Deze uitgave kwam tot stand
dank zij financiële medewerking
van de Gemeente Vlaardingen

HISTORISCH JAARBOEK VLAARDINGEN 1978

van de Historische Vereniging Vlaardingen

onder redactie van de
gemeentearchivaris van Vlaardingen

tweede jaargang

Uitgeverij De Draak, Vlaardingen

INHOUD

7—10 Gemeentelijke Archiefdienst

11—14 Historische Vereniging Vlaardingen

15—16 Streekmuseum Jan Anderson

17—20 Visserijmuseum

21—42 Kroniek van Vlaardingen 1927,
door Huig H. de Koning

43—64 Kroniek van Vlaardingen 1977,
door Huig H. de Koning

65—70 In memoriam ir A. L. Backer, apotheker, 1909-1977,
door een vriend

71—124 Stad in wording, Vlaardingen 1574-1650,
door Theo J. Poelstra

125—126 Illustraties

GEMEENTELIJKE ARCHIEFDIENST

Het archief werd in 1977 bezocht door 387 mensen, die 950 bezoeken brachten. Vooral de openstelling op donderdagavond was een succes: op 31 avonden werden 244 bezoeken gebracht, dat is gemiddeld per keer bijna 8. Het bezoekersaantal zou ongetwijfeld hoger zijn geweest wanneer de studiezaal niet anderhalve maand gesloten was geweest in verband met reparatiewerk aan de bewaarplaats. Duidelijk is het archiefgebruik in stijgende lijn. Dit stelt hoge eisen aan het studiezaalpersoneel, dat zijn best doet om vooral nieuwe, onervaren archiefbezoekers zo snel en doeltreffend mogelijk de weg te leren kennen in de oude administraties en verzamelingen met hun schatten aan historische informatie. Van de mogelijkheid om per brief gegevens uit het archief te putten werd door 115 mensen gebruik gemaakt. Aan archiefgebruikers werden 4.056 fotocopieën van archivalia en andere documenten geleverd. Aan overheidsinstellingen, waaronder andere archiefdiensten, werden 114 archiefbescheiden uitgeleend. Verder werden uitgeleend, voor een deel aan particulieren: 85 boeken, 220 foto's, 6 films en 167 dia's.

Van 8 — 30 april 1977 hield de dienst in het Weeshuis, dat hiervoor door de Culturele Raad Vlaardingen bereidwillig ter beschikking werd gesteld, de tentoonstelling „Vlaardingen-1600-1800-gewoon-goed-gek", waarbij aan de hand van geschreven bronnen, prenten, tekeningen, kaarten en voorwerpen werd getracht een beeld te geven van hoe vroeger de mensen in Vlaardingen leefden. De tentoonstelling was een succes: 1.196 mensen hebben er een bezoek aan gebracht, waaronder ca 300 scholieren in groepsverband.
Op 17 september 1977 hield de dienst in het kader van de Binnenstadsdag van de Historische Vereniging Vlaardingen in het Stadhuis twee tentoonstellingen die op elkaar aansloten: „Stadsherstel", een blik op de activiteiten van gemeente en particulieren in deze, en „Vier eeuwen stadsbeeld", een resumé van de stadsuitbreidingen en het veranderend stadsgezicht van Vlaardingen tot 1977 toe. De gecombineerde expositie trok naar schatting 1.000 bezoekers.
Aan de tentoonstelling „Prikken en Pronken" en „De vis wordt duur betaald" in het Visserijmuseum en de expositie „Zo was het toen ... zo is het nu" die zomer 1977 in het Gemeentemuseum van Maassluis werd gehouden, werkte de archiefdienst mee door documenten uit te lenen.

Gemeentearchivaris Poelstra hield twee lezingen: op 25 oktober voor de ouderavond van de openbare lagere Professor Teldersschool over leefomstandigheden en mentaliteit in

Vlaardingen rond 1950; op 13 december voor de Historische Vereniging Vlaardingen over de gebruiken in Nederland, toegespitst op Vlaardingen, van het Sint Nicolaasfeest tot Driekoningen.

Een andere educatieve activiteit van de dienst was het organiseren van een cursus huizenonderzoek in de praktijk, die in november 1977 begon. Onder begeleiding van de archivaris werd aan de hand van archiefstukken de geschiedenis uitgezocht van het huis Hoogstraat 205 van de familie Stigter. Een geschiedenis die tot voor 1600 is terug te vinden. Aan de cursus namen zo'n 20 mensen deel.

Veel werk had de archivaris aan de redactie van het Historisch Jaarboek Vlaardingen 1977. Hij maakte de bijdragen drukklaar, corrigeerde, overlegde over de uitvoering met de uitgever, verzorgde de illustraties en schreef zelf het artikel „Het Reedershuys 1651 — 1977". De archiefmedewerker H. H. de Koning verzorgde de jaarkronieken van 1926 en 1976.

Daarnaast vorderde het toegankelijk maken van de archieven en verzamelingen, het gewone werk dat weinig stof doet opwaaien — althans buiten het archiefgebouw — maar waar de hele dienstverlening uiteindelijk van afhangt.

Uiteraard werd ook in 1977 nieuw materiaal verworven. De bibliotheek groeide met 243 nummers, waaronder 173 schenkingen. De topografisch-historische atlas van tekeningen, kaarten, prenten, foto's enzovoort breidde uit met 486 nummers, waaronder 24 via schenking. Vergeleken met wat de plaatselijke musea binnen krijgen is dat mager: bij het grote publiek leeft het archief niet, wordt het niet gezien als een culturele instelling, maar zuiver als een bewaarplaats van oude gemeentepapieren. De belangrijkste visueel-documentaire aanwinst was de aquarel van de stalen logger de VL 109, de „Hoop op Zegen" van ca 1910, via aankoop op een veiling. De volgende archieven of gedeelten daarvan werden verworven: monsterrollen Gemeentepolitie Vlaardingen 1961—1977; archief Vlaardings Kunst Centrum 1951—1977 (schenking); archief Stichting Culturele Kring 1954—1955 (schenking); archief Stichting Vlaardingse Schoolvereniging 1965—1976 (schenking).

Al met al was 1977 een jaar waarin de archiefdienst zich naar buiten toe aanzienlijk heeft gemanifesteerd. Hopelijk draagt dit bij tot een algemeen besef dat een archief een centrum is van de geschiedbeoefening en -consumptie ter plaatse. Een besef dat helaas nog bij maar zeer weinigen leeft.

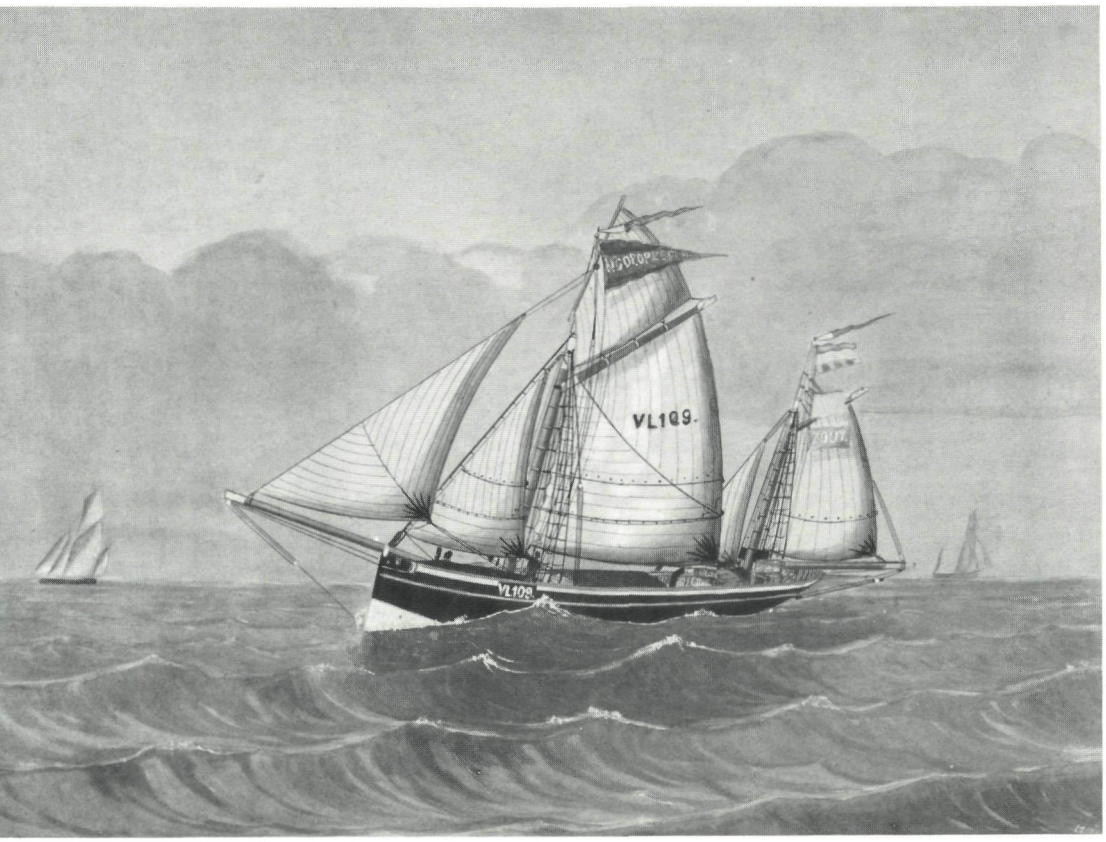

De logger VL 109, de Hoop Op Zegen, ca 1910.

HISTORISCHE VERENIGING VLAARDINGEN

Van 1 mei 1977 tot 1 mei 1978 groeide het aantal leden van de vereniging van 260 tot 298. Dat stemt blij.

Zoals er meer is dat verheugt. Om te beginnen het verschijnen van de eerste jaargang van het Historisch Jaarboek Vlaardingen, waarvan in een feestelijke bijeenkomst op het Gemeentearchief op 9 september 1977 het eerste exemplaar aan burgemeester Kieboom werd overhandigd. Het verenigingsbestuur is er met de redacteur en de uitgever van overtuigd dat het jaarboek 1977 een goed boek is geworden: opmaak, vormgeving, de keuze van de bijdragen en de stijl waarin die zijn geschreven maken het geheel smakelijk en leesbaar voor iedereen die ook maar een greintje belang stelt in de stad waarin hij woont. Om die reden is het bij alle vreugde rond het verschijnen toch een verdrietige zaak dat er in de verkoop geen vaart zit: de oplaag van 1.600 exemplaren is nog maar voor een derde deel weg. Aan de prijs kan het niet liggen, die is 14 gulden en 50 cent. Daarbij moet worden opgemerkt dat onze leden het jaarboek automatisch krijgen als onderdeel van hun lidmaatschapsrechten, waarvoor de contributie slechts 17 gulden en 50 cent bedraagt. Enkele kranten begroetten het jaarboek als duur en exclusief, alsof de inhoud zich alleen zou richten tot een paar honderd exentriekelingen die zich bezighouden met wat al lang verleden tijd is en dus irrelevant voor wie nu leeft. Jammer. De samenstellers van het jaarboek houden staande dat zij juist beogen de geschiedenis toegankelijk te maken voor de héle bevolking van de stad. Wie daar net zo over denkt, zal het jaarboek niet alleen voor zichzelf willen hebben, maar het ook bij anderen aanbevelen of het bij gelegenheid als cadeau geven.

Voor de leden belegde de vereniging de volgende bijeenkomsten.
Op 10 novenmer 1977 werden in de filmzaal van het Visserij-museum voor ca 70 leden vertoond de voor de wedstrijd „Vlaardingen zo gezien" ingezonden films en dia's; over deze wedstrijd straks meer. Na de pauze vertoonde Johan de Ligt dia's over de Engelse vissersplaats Lerwick.
Op 13 december 1977 hield Theo Poelstra op het Gemeentearchief voor ca 75 leden een causerie over de achtergronden van de feesten tussen Sint Nicolaas en Driekoningen en de gebruiken daarbij in Nederland, toegespitst op Vlaardingen.
De heer H. K. van Minnen vertelde op 10 januari 1978 voor ca 75 aanwezigen op het Gemeentearchief over zijn jeugd als zoon van de bekende koster Van Minnen. De spreker illustreerde zijn verhaal met dia's van oude foto's.
Op 14 februari 1978 werden zo'n 80 leden in het Hollandiagebouw door Gillis Geluk geïntroduceerd in de problematiek van het stadsherstel zoals dit gestalte kreeg in Polen, in Bologna en in

Parijs. Daarna werd vergelijkenderwijs de Vlaardingse situatie bekeken.
Op 28 maart 1978 was scheepsarcheologie het onderwerp van een lezing met dia's door de heer G. van der Heyde van het Zuiderzeemuseum te Enkhuizen. De avond, samen met Boekhuis Den Draak georganiseerd, werd bezocht door ca 50 leden.
Op 18 april was de vereniging opnieuw te gast in het Visserijmuseum, waar de heer G. van Teylingen een causerie hield over het samenleven van de verschillende rangen en standen in het vroegere Vlaardingen, onder de titel „Laten wij daar eens over praten". Zijn gehoor bestond uit ongeveer 70 leden.

1977 was het jaar waarin de vereniging tien jaar bestond. En uiteraard is dat gevierd. In besloten kring door de leden op 16 september 's avonds in het Streekmuseum Jan Anderson. Daarbij werden uitgereikt de restauratiepenningen van de vereniging voor 1977 aan: de heer J. Bakker voor de panden Landstraat 21 en 23; de firma D. L. Baauw voor Kortedijk 73; de firma G. Nieuwstraten voor Willem Beukelszoonstraat 2; de heer A. van der Burgh voor Westhavenkade 1; tenslotte de heer J. Stigter voor Hoogstraat 205.
Vervolgens werden de prijzen uitgereikt van de jubileumwedstrijd fotograferen, tekenen, schilderen enzovoort „Vlaardingen zo gezien". De feestavond van 16 september werd besloten met de opening en bezichtiging van de prentbriefkaartententoonstelling „Groetjes uit Vlaardingen", samengesteld door Streekmuseum Jan Anderson met medewerking van diverse leden. Met een goed glas werd daarbij door 150 leden en genodigden op het welzijn van de tienjarige vereniging gedronken.

En toen kwam op 17 september 1977 de Binnenstadsdag, die de vereniging de Vlaardingse gemeenschap aanbood. Die begon om half elf 's morgens — het was de hele dag stralend najaarsweer! — met historische stadswandelingen onder leiding van Jan Anderson en Paul Westerdijk. De belangstelling was groot, enkele honderden mensen namen er aan deel.
Naast de expositie „Groetjes uit Vlaardingen" liepen in de Grote Kerk en het Stadhuis vier tentoonstellingen die ieder naar schatting zo'n 1.000 bezoekers trokken: „Kroniek van een kerk" samengesteld door Matthijs A. Struijs; „Poppen in klederdracht" van de hand van Peter Schenk; „Vier eeuwen stadbeeld" annex „Stadsherstel", samengesteld door de Gemeentelijke Archiefdienst Vlaardingen.
Grote belangstelling was er ook voor de bezichtiging van de Grote Kerk en de beklimming van de toren, terwijl honderden mensen in de Waag een verklaring kwamen halen dat zij te zwaar waren bevonden om zich aan hekserij te kunnen schuldig maken.

Het eerste restauratieschildje dat de vereniging bij haar jubileum aan de winnaars van de restauratiepenning gaf en in de toekomst zal geven om op de bekroonde huizen aan te brengen, werd door burgemeester Kieboom aan het huis van ir A. L. Backer in de Hoogstraat bevestigd. De heer Backer ontving de burgemeester en het verenigingsbestuur gekleed als ouderwetse apothecarius, of in gewoon hollands als „pillendraaier". Hij genoot daar intens van, twee dagen voor een plotselinge dood hem uit een nog volop bloeiend leven wegrukte.
In de middag werd aan de zuidmuur van de toren van de Grote Kerk de zonnewijzer onthuld die de vereniging de gemeente Vlaardingen schonk bij het lustrum. Al deze evenementen werden in verzen van Joop van Dorp aangekondigd door de bedrieglijk echt ogende stadsomroeper Jaap Prins.

De Markt op de Binnenstadsdag op 17 september 1977.

Andere Binnenstadsdagevenementen waren: poppenkast van mevrouw G. Zuidmeer-Van Rijn; optreden van de showband De Pijpers; concert van Vlaardings Mannenkoor Orpheus, begeleid door een rijdend carillon, dat bovendien door de stad heen verzoekprogramma's had verzorgd; optreden van de Harmonievereniging Sursum Corda; orgelbespeling in de Grote Kerk door organist Aad Zoutendijk; optreden op het Weeshuisplein van de discogroep Martinique; ruilbeurs van verzamelaars in zaal Excelsior; expositie van de inzending voor de wedstrijd „Vlaardingen zo gezien" in de etalages van vele winkels in de binnenstad; theeschenkerij door de tabacconisten en theeverkopers Joop en Mietje Stigter van de winkel De Zeeman, waarbij een sigarenmaker liet zien hoe hij zijn vak beoefende; demonstraties van een houtdraaier in De Kattenbeker.

De Binnenstadsdag heeft duizenden mensen op de been gebracht en plezier verschaft. Zonder zelfoverschatting mogen wij spreken van een geslaagd gebeuren voor de gehele burgerij. Dat blijkt ook wel hieruit dat het gemeentebestuur besloot de binnenstadsdag tot een jaarlijks evenement te maken.

1977/1978 was een zeldzaam goed verenigingsjaar en tevens een aanzet naar een volgend lustrum. De grote uitdaging en opdracht voor de komende vijf jaren lijkt ons er voor te zorgen dat het ledenbestand blijft groeien, dat het jaarboek niet meer valt weg te denken uit het leven van de stad en vooral dat meer leden actief werk voor de vereniging gaan doen. Teveel is de vereniging een club waarin de activiteit zo goed als uitsluitend van het bestuur uitgaat. En daarmee worden kansen gemist.

STREEKMUSEUM JAN ANDERSON

Begin 1976 werd in de voormalige stal van het museumgebouw een kantoor ingericht. Daarnaast kreeg het museum een inbraakbeveiligingsinstallatie met stil alarm. In september 1977 werd centrale verwarming aangelegd.

Het museum was voor bezoekers geopend op zaterdagmiddag. Een proef met openstelling op vier woensdagmiddagen had matig rendement. Veel succes echter had de openstelling op de eerste zondagmiddag van elke maand. Vanaf de officiële opening op 19 november 1976 tot het eind van dat jaar werd het museum door 417 mensen bezocht. Het aantal bezoekers in 1977 bedroeg 1.320, inclusief enkele buitenlanders. Buiten de openingstijden ontving het museum enkele groepen dames uit Vlaardingen en Wassenaar.

Tientallen malen werden voorwerpen of documenten uitgeleend, onder meer ten behoeve van een schoolradiouitzending van de NCRV. Medewerking in de vorm van uitleningen werd voorts verleend ten behoeve van tentoonstellingen georganiseerd door: de Spaarbank Vlaardingen; het Visserijmuseum te Vlaardingen; de Gemeentelijke Archiefdienst Vlaardingen; de historische werkgroep in Maasland; het Coöperatiemuseum te Schiedam.

Een ingerichte woonkamer uit 1900.

In 1976—1977 organiseerde het museum twee tentoonstellingen: ter gelegenheid van de officiële opening „Een verzamelaar te kijk", die een overzicht gaf van het bezit van het museum; vanaf 16

september 1977 een expositie van prentbriefkaarten „Groetjes uit Vlaardingen", mede ter gelegenheid van het tienjarig bestaan van de Historische Vereniging Vlaardingen.
Deze vereniging hield als gast op 9 mei 1977 haar jaarvergadering in het museum. Zij vierde bovendien op 16 september 1977 in het museum het tienjarig bestaan in een feestelijke bijeenkomst van de leden.

Bij de opening van het museum schonk de Vlaardingse afdeling van de Nederlandse Tafelronde de inrichtingsvoorwerpen voor een Vlaardingse woonkamer uit ca 1900. In september 1977 schonk Boekhuis Den Draak geld om daarmee een schoollokaal uit ca 1920 in te richten. De Vereniging „Vrienden van het Streekmuseum Jan Anderson" richtte een boenhoek van een plaatselijke boerderij in.

De verzameling groeide aanzienlijk tussen 1 juli 1976 en eind 1977. Het bibliotheekbestand nam toe met 1.121 titels, waarvan 354 via schenking werden verworven. De prentenverzameling groeide met 2.016 nummers, waaronder 143 schenkingen. De verzameling voorwerpen nam toe met 1.596 nummers, ook hier in veel gevallen door schenking. De rubriek prentbriefkaarten en foto's groeide met 327 Vlaardingse nummers en 777 betreffende volksleven.

Duidelijk komt de loop er in bij het Streekmuseum Jan Anderson: door bezoek, belangstelling en goodwill, maar vooral toch ook door de belangeloze medewerking van vele vrienden en supporters.

VISSERIJMUSEUM

In het lustrumjaar 1977 zette de gunstige ontwikkeling van het museum zich voort. Het vijftienjarig bestaan op 14 juli werd stilzwijgend gevierd. Het bezoekcijfer bereikte het getal van 25.047 personen. Dat is weliswaar iets minder dan in 1976, toen 25.273 mensen naar het museum kwamen, maar daaronder waren 2.250 deelnemers aan een autorally waarvan het museum controlepost was. Geconstateerd mag dan ook worden dat het bezoek aan het museum nog altijd met het jaar toeneemt.

Ongetwijfeld hebben de drie in 1977 gehouden tentoonstellingen een gunstige invloed op de publieke belangstelling gehad.
In het voorjaar werd onder de titel „De vis wordt duur betaald" een expositie gehouden over scheepsongelukken bij de Nederlandse zeevisserij van 1857—1977. Qua vormgeving was het een sobere tentoonstelling, echter wel één van aanzienlijk belang, omdat hier voor het eerst met harde cijfers werd aangetoond hoe hoog de prijs was die voor de vis moest worden betaald: ruim 3.100 mensenlevens en 900 vaartuigen, en dat over een periode van slechts de laatste 120 jaar.
De jaarlijkse grote expositie in zomer en najaar 1977 was gewijd aan het 200-jarig bestaan van de Nederlandse Maatschappij voor Nijverheid en Handel. Onder het motto „Prikken en Pronken" werd een beeld gegeven van de activiteiten van de maatschappij ten behoeve van het zeevisserijbedrijf van ons land tijdens haar bestaan. De presentatie was gebaseerd op een diepgaand historisch onderzoek van dr J. P. van de Voort, wetenschappelijk medewerker van het museum.
In dezelfde periode werd elders in het museum een tentoonstelling gehouden van gereedschappen, al of niet in onbruik geraakt in vele ambachten en bedrijven die van oudsher verbonden waren aan de zeevisserij. Daarmee werd de gelegenheid benut een deel van de uitgebreide gereedschappencollectie van het museum althans tijdelijk ten toon te stellen. Het ontbreken van voldoende ruimte om dit materiaal permanent te exposeren in een meer natuurlijke omgeving van gereconstrueerde werkplaatsen, wordt sinds jaar en dag als een ernstig gemis gevoeld.

De verzamelingen ondergingen in 1977 aanzienlijke uitbreiding. Het aanwinstenregister van de voorwerpencollectie noemt 61 nummers, voor het overgrote deel verkregen door schenking. Het is verheugend dat door doelgerichte acquisitie de kledingverzameling werd uitgebreid met 25 nummers. De lijst van aankopen vermeldt onder meer drie scheepsmodellen, waaronder twee — een gaffelvisschuit en een visserspink — waarvoor de Stichting Visserijmuseum nieuwbouwopdrachten had verleend in het kader van het meerjarenmodelbouwprogramma. In beide

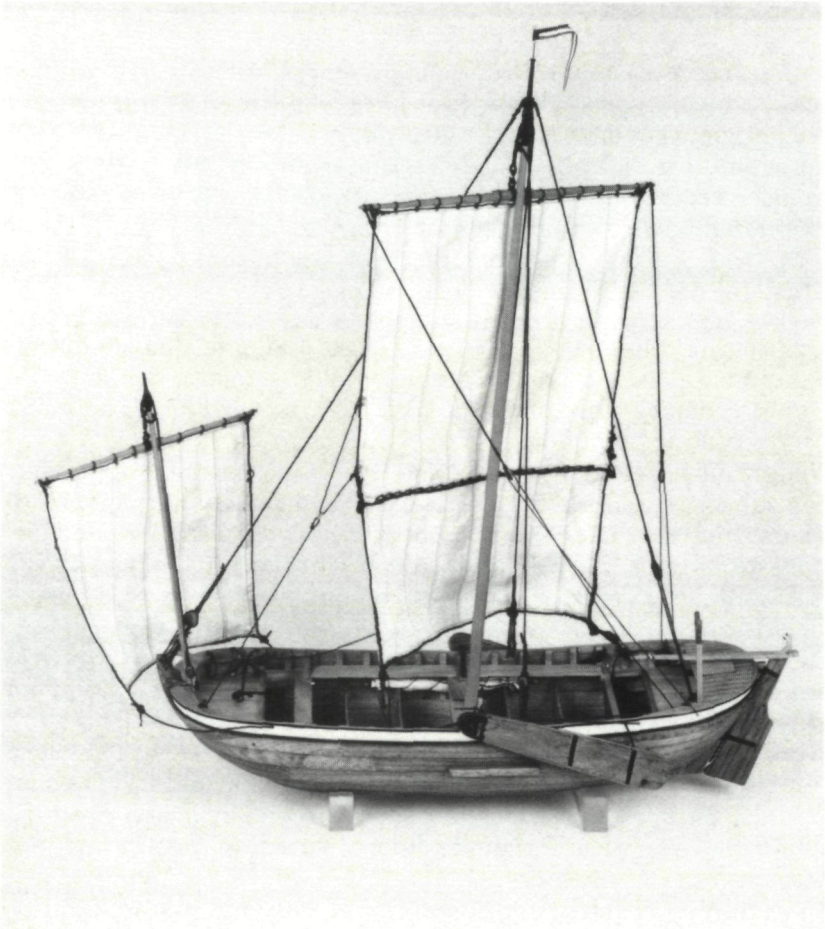

Reconstructiemodel van een laat-zeventiende-eeuwse Egmonder visserspink.

gevallen ging aan de bouw van deze reconstructiemodellen van historisch-documentaire waarde een uitvoerig onderzoek vooraf door vooral de heer J. Ploeg, modelbouwadviseur van het museum.
De bibliotheek en de documentatiecollecties groeiden met 1.517 nummers, waarvan 850 aanwinsten door schenking, 663 door aankoop en 4 door ruiling verkregen werden. Om regelmatige tentoonstelling van nieuwe aanwinsten mogelijk te maken werd een speciaal voor dat doel bestemde vitrine aangekocht.
Ten behoeve van de berging van het groeiende prenten- en tekeningenbezit werd eveneens nieuw meubilair aangeschaft. Bij dit alles doet het ruimtegebrek waarmee het museum al jaren worstelt, zich geleidelijk sterker gevoelen. Over dit onderwerp aanvaardde het stichtingsbestuur een nota.

Met medewerking van het Genootschap Oud Katwijk werd het interieur van het vissershuisje geheel herzien. In eigen beheer werden de technische installaties ten behoeve van de zeevis-aquaria verbouwd. Dit betekent een aanzienlijke verbetering.

De voortgang van het MARDOC-project — maritieme documentatie — ondervond betreurenswaardige vertraging. Gelukkig werd de subsidieregeling van het Rijk voor het project verbeterd. Gereed kwam de handleiding tot uniforme beschrijving van scheepsmodellen, samengesteld door projectleider dr J. P. van de Voort.

Het stichtingsbestuur leed in september een ernstig verlies door het overlijden van zijn voorzitter, ir A. L. Backer. Burgemeester W. A. Kieboom volgde hem op.

In oktober werd een reunie van oud-boetsters uit Vlaardingen gehouden, waarbij een uitvoerige en fraaie opname werd gemaakt van het bekende gezang van de boetsters. De band is een aanwinst van grote waarde voor de collectie geluidsdocumenten.

De personeelsbezetting werd uitgebreid, vooral ten gunste van de openbare en huishoudelijke diensten van het museum. Voor het onderhoud van de verzamelingen kon een vaste medewerker worden aangesteld.

KRONIEK VAN VLAARDINGEN 1927

JANUARI

1 Aantal inwoners van Vlaardingen 27.233, vermeerdering in 1926 34. Aantal inwoners van Vlaardingerambacht 1.806, toename in 1926 104.

2 Dankstond voor de visserij en de landbouw in de Grote en de Nieuwe Kerk. Voorgangers ds J. D. de Stoppelaar en ds H. A. Heijer.

Radiostedenavond georganiseerd door Vlaarding's Mannenkoor Orpheus. Medewerking verlenen naast Orpheus: de symphonievereniging Beethoven, de harmonievereniging Concordia, de christelijke zangvereniging Excelsior, de arbeiderszangvereniging De Stem des Volks, de christelijke harmonievereniging Sursum Corda en het dameskoor Vivezza. C. G. Roos houdt een causerie over Vlaardingen.

4 Door de besturen van de plaatselijke afdelingen van de Centrale Bond van Transportarbeiders, de Christelijke Zeeliedenbond in Nederland en de Nederlandsche RK Bond van Transportarbeiders Sint Bonifacius is onder de haringvissers een manifest verspreid, waarin gezegd wordt, dat de besturen zich, in opdracht van hun leden, tot het bestuur van de Reedersvereeniging alhier hebben gewend om te spreken over de loonregeling voor 1927.

Het ophalen van de pleetonnen omstreeks 1927.

7 Het gemeentebestuur deelt mee dat alle huizen en gebouwen in de gemeente op 1 januari 1937 moeten zijn voorzien van wc's die zijn aangesloten op het gemeenteriool.

13 In zijn nieuwjaarsrede tot de gemeenteraad heeft burgemeester Pruis het over de werkloosheid en de ongunstige resultaten der visserij.
De bekende Oranjeklant Gerrit van der Velden, alias Oranje Gerrit, verpleegd in het Diaconiehuis der Hervormden, op zeventigjarige leeftijd overleden.

14 P. Scheffelaar Klots, directeur van de Eerste Nederlandsche Mobiele Volkssterrenwacht, spreekt in het Handelsgebouw voor de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, over zon, maan en sterren.

18 De Zeevisscherij-Maatschappijen de IJsel I, II, III, IV en V worden ontbonden.
Viering van het vijfentwintigjarig bestaan van de Vlaardingse afdeling van de Nederlandsche Christelijke Bond van Kuipers, Kruiers en Houtbewerkers, werkzaam in het visserijbedrijf, in Liefde en Vrede. Medewerking verlenen A. Post, declamator, en het gemengd dubbelkwartet Onder Ons. Spreker is Th. Heukels, oud-lid van de Tweede Kamer.

20 Viering van het vijfentwintigjarig bestaan van de plaatselijke afdeling van de RK Bond van Transportarbeiders, vakgroep kuipers. Sprekers: kapelaan F. H. J. A. Cornet en F. J. Lindsen, voorzitter van het landelijk bestuur. De RK toneelvereniging Vondel speelt De Verrassing en de Boemelbaron.

22 Het Rotterdamsch Tooneelensemble speelt in De Harmonie het drama Vorstenschool van Multatuli.
Door de Vlaardingsche Spijskokerij zijn de afgelopen week 1.530 porties soep verstrekt aan noodlijdenden.

25 Door de politie is proces-verbaal opgemaakt tegen enige slagers die kinderen in dienst hadden die nog geen loonarbeid mochten verrichten.

26 In zijn nieuwjaarsrede voor de Kamer van Koophandel en Fabrieken voor de Beneden-Maas, spreekt voorzitter J. H. van Linden van den Heuvell over de slechte resultaten der visserij en over de hoge belastingen.

27 Viering van het veertigjarig bestaan van de Jongelingsvereeniging op Gereformeerde Grondslag Soli Deo Gloria in de kerk aan de Kuiperstraat. Sprekers zijn onder meer ds D. B. Hagenbeek en voorzitter J. A. Buitenhuis. Medewerking verleent de gereformeerde zangvereniging Gloria in Excelsis Deo.

Staatsieportret uit ongeveer 1927 van de gemeentelijke soepkokers voor de armen.

28 De logger IJsel IV, VL 18, van de Visscherijmaatschappij De IJsel IV in likwidatie, verkocht aan J. Gaasbeek te Maassluis.

Een buschauffeur door drie noorse zeelieden mishandeld.

FEBRUARI

2 Openbare vrijwillige verkoping in De Hollandsche Tuin van de loggers: Drie Gebroeders, VL 116; Margaretha, VL 14; Vier Gezusters, VL 41, alle van de Zeevisscherij en Haringhandel voorheen A. Verboon. De VL 14 en de VL 41 respectievelijk afgemijnd op 3.000 en 1.225 gulden, de VL 116 geveild voor 1.350 gulden.

3 Ouderavond van de openbare MULO-scholen D en I in het Handelsgebouw. Het hoofd van school D, L. M. Bouman, spreekt over de te grote klassen aan deze scholen.
Met algemene stemmen wordt besloten een adres aan de gemeenteraad te richten.

4 Lezing in De Harmonie van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen door de schrijver Felix Timmermans over Vlaamse humor.

8 Op uitnodiging van het Christelijk Comité voor Winterlezingen spreekt dr J. D. de Lind van Wijngaarden in de Grote Kerk over „de gulden keten der zaligheid".

Van 24 januari tot 5 februari werden aan leerlingen van openbare en RK scholen 1.676 porties bruine bonen met spek, havermout en rijst verstrekt.

9 Voor de Vlaardingse vereniging van spiritisten houdt mevrouw Schiferli uit Rotterdam een seance in het Handelsgebouw.

11 In zijn nieuwjaarsrede tot de gemeenteraad van Vlaardingerambacht spreekt burgemeester J. Luijerink over mond- en klauwzeer, de woningbouw, de vuile sloten en de voorzuivering van afvalwater.

De logger IJsel IV, VL 19, van de Zeevisscherij-Maatschappij De IJsel in likwidatie, is onderhands naar Cuxhaven verkocht.

16 Propagandaavond van de Nederlandsche Middenstandsbond in Excelsior. Sprekers: voorzitter Jan Boer van de Vlaardingse afdeling en voorzitter G. J. Bokhorst van de Nederlandsche Bakkersbond.

19/26 Straatmuziek door het muziekkorps van de Vrije Vlaardingsche Stadsevangelisatie Jeruël ten bate van het liefdewerk van de vereniging.

21 Gemaskerd bal in De Harmonie georganiseerd door de dansclub Terpsichore.

Zendeling G. Maan spreekt voor de Halve Stuivers Vereeniging over zijn werk op de zendingspost Tobélo op Halmahera.

22 Van 10 januari tot 12 februari kregen 1.344 kinderen een gratis ontbijt van de Vrije Vlaardingsche Stadsevangelisatie Jeruël.

23 De stoomloggers Neerlandia I, VL 200, Neerlandia II, VL 83, en Neerlandia III, VL 211, van de Stoomvisscherij-maatschappij Neerlandia in likwidatie, verkocht respectievelijk voor 22.026, 33.884 en 38.965 gulden.

24 Verkiezingsbijeenkomst van de SDAP in De Harmonie. Het Tweede-Kamerlid A. B. Kleerekoper spreekt over „Grote dagen, grote vragen".

Dr A. K. Kuiper uit Amsterdam spreekt in de remonstrantse kerk voor de Vlaardingse afdeling van de Nederlandsche Protestantenbond over de betekenis der kerk te midden der buitenkerkelijke stromingen.

25 De schietvereniging Wilhelmina heeft bij wedstrijden te Bodegraven de door koningin-moeder Emma beschikbaar gestelde medaille gewonnen.

De hulpstomer Ophir, VL 184, van de Visscherij-

maatschappij Vulkaan verkocht aan de firma De Zeeuw en Van Raalt.

26 Propagandaavond van de Vlaardingsche Bestuurdersbond in De Harmonie, met medewerking van de toneelclub Kunst en Strijd en de arbeiderszangvereniging De Stem des Volks.

28 De Toneel- en letterlievende vereniging Varia brengt in De Harmonie het blijspel Peper van Henri 't Sas.

MAART

1 Na ingekomen klachten over het gedrag van de jeugd op straat heeft de wethouder van onderwijs per brief de scholen verzocht bij hun leerlingen aan te dringen op correct gedrag.

De gemengde zangvereniging Crescendo uit Vlaardingerambacht geeft onder leiding van A. J. Korpershoek een concert in Excelsior.

De prijs van volle melk is verlaagd tot dertien cent per liter.

4 Te Vlaardingerambacht is opgericht de anti-revolutionaire kiesvereniging Nederland en Oranje. Bestuursleden: C. Vreugdenhil, eerste voorzitter; Ph. van der Kooij, tweede voorzitter; J. H. Sneep, secretaris; W. van Vliet, penningmeester; en H. van Rossen, secundus.

9 Van de scheepswerf N. J. van der Windt te water gelaten een sleepboot, gebouwd voor de machinefabriek I. A. Kreber.

De Hongaar Zoltan Töltessy spreekt in Liefde en Vrede over het protestants-christelijke jeugdwerk in zijn land.

10 De gymnastiekvereniging Hollandia geeft onder leiding van A. van der Griend en W. Oostveen een uitvoering in De Harmonie.

11 Openbare vergadering van de Vrijzinnig Democratische Bond in Excelsior. Mr P. J. Oud spreekt over de betekenis van de provinciale staten.

L. Drop Wzn heeft zijn blok-, mast- en pompmakerij aan de Westhavenkade overgedaan aan zijn zoon P. L. Drop.

21 De gemeenteraad besluit (1) een crediet van 4.000 gulden te verlenen voor proeven tegen het aanslibben der havens, (2) tot het invoeren van een vastrechttarief voor gasverbruikers en (3) tot het verlenen van subsidie aan de Vereniging tot Verbetering der Volkshuisvesting Patrimonium's Woningen in de exploitatie van haar speelterrein aan de Boschlaan.

Het Vlaardings Symphonieorkest Beethoven, directeur M. Boerdam, geeft in De Harmonie een uitvoering ter nagedachtenis van de honderdste sterfdag van de componist

Ludwig van Beethoven. Medewerking verleent het dubbelmannenkwartet Zanglust.

22 A. J. J. Groenewegen heeft het café 't Paard z'n Bek in de Lijnstraat overgedaan aan M. Pille.

23 Feestavond voor de jeugd in Excelsior, georganiseerd door de Volksbond tegen Drankmisbruik. De Toneel- en letterlievende vereniging Excelsior brengt de blijspelen Jochem Pezel, wat ben je voor een ezel, en Zet je petje af.

24 De Toneel- en letterlievende vereniging Varia speelt in De Harmonie het stuk De Motor van J. van Randwijk, ten bate van de Vlaardingsche Gezondheidskolonie. Opbrengst 119 gulden.

25 Ds K. H. E. Gravemeijer uit 's-Gravenhage spreekt voor de Hervormd-Gereformeerde Staatspartij in Liefde en Vrede over „Partij of beginsel".

De stoomtrawlers Helder, IJM 39, en Insulinde, IJM 54, zijn gekocht door de Algemeene Reederij en Handelsmaatschappij, directeur H. de Korver. De schepen krijgen respectievelijk de namen Nelly, VL 9, en Janne, VL 10.

29 De stalhouderij en vrachtrijderij van J. H. van Leeuwen, voorheen Joh. van Roon, aan de Kuiperstraat, gaat over op de gebroeders Van Selm.

30-31 Het jongedames- en kinderkoor Jong Leven geeft in De Harmonie onder leiding van Kath. Verhoeff-Torn een uitvoering van de cantate Het Dorpsfeest en van het zangspel Mariska, het zigeunermeisje.

31 Kookdemonstraties met gascomforen en gasfornuizen in Excelsior, georganiseerd door de firma P. de Zeeuw Azn.

APRIL

1 Verkiezingsbijeenkomst van de CHU in Liefde en Vrede. Spreekster mejuffrouw C. Frida Katz, lid Tweede Kamer.

4 Openbare vergadering van de Liberale Staatspartij De Vrijheidsbond in restaurant Landzicht aan de Kethelweg.

5 Koningin Wilhelmina krijgt de eerste grasboter aangeboden. De boter is gemaakt door de Coöperatieve zuivelfabriek Emaus te Vlaardingerambacht.

Wethouder C. G. Roos spreekt in De Harmonie over liberale politiek.

Verkiezingsbijeenkomst van de ARP in Liefde en Vrede. Spreker is het Tweede-Kamerlid mr H. Bijleveld.

6 Verkiezing van de Provinciale Staten van Zuid-Holland. Aantal kiesgerechtigden alhier (respectievelijk Vlaardingerambacht) 12.533 (763). Uitgebracht 10.750 (691) geldige en 416 (26) ongeldige stemmen. Uitslag: CHU 3323 (246), SDAP 2304 (86), ARP 1778 (89), Roomsch-Katholieke Staatspartij 1078 (165), Liberale Staatspartij De Vrijheidsbond 983 (24), SGP 792 (47), Vrijzinnig-Democratische Bond 201 (3), Hervormd-Gereformeerde Staatspartij 168 (11), CPH 60 (4), Communistische Groep Wijnkoop 17 (2), en Plattelandersbond 34 (12) stemmen.

De burgemeester opent in De Harmonie de „reclame tentoonstelling" ofwel middenstandsbeurs, georganiseerd door een aantal bedrijven en winkeliers.

8 Opgericht de Vlaardingsche RK Middenstandsvereeniging. De Vlaardingse afdeling van De Hanze hierdoor opgeheven.

12 De gemeenteraad besluit (1) 6.500 gulden uit te trekken voor de verdere aanleg van de Jozef Israëlsstraat en (2) de verzoeken van onderwijzersverenigingen tot aanstelling van werkeloze leerkrachten niet in te willigen.

13 Openbare vergadering van de Centrale Bond van Transportarbeiders in Excelsior. J. Hoogerwerf spreekt over de loonaktie in het haringpakkers- en kuipersbedrijf.

14 De stoomlogger Catherina, VL 34, van de Visscherij-Maatschappij 's Gravenhage, directeur Joh. H. Warneke jr, verkocht aan P.D.N. Jonckheer voor 20.837 gulden.

20 Kerkvoogden en notabelen van de Hervormde Gemeente te Vlaardingen c.a. roepen sollicitanten op voor de functie van kerkelijk ontvanger. Beloning 450 gulden per jaar; vereiste borgtocht 2.000 gulden.

De Emmabloemcollecte voor tuberculosebestrijding brengt 450,50 gulden op.

22 De afgelopen winter hebben 3.159 kinderen een gratis ontbijt gehad van de Vrije Vlaardingsche Stadsevangelisatie Jeruël.

Voor de betrekking van directeur van gemeentewerken hebben zich 76 sollicitanten gemeld.

29 In een brief aan de schoolhoofden verzoekt de burgemeester er bij de scholieren op aan te dringen dat de deelnemers aan de 1-mei-optochten niet worden gehinderd of lastig gevallen.

30 De verjaardag van prinses Juliana gevierd met concerten op het Flardingaveld aan de Hofsingel door de Christelijke Harmonievereniging Sursum Corda en de Harmonie-vereniging Concordia, en met een openluchtbioscoop-voorstelling en vuurwerk.

MEI

1 Fotograaf L. M. Muns viert het dertigjarig bestaan van zijn zaak.

2 Viering van de verjaardag van prinses Juliana in de Nieuwe Kerk, georganiseerd door de Christelijke Oranjevereeniging. Medewerking verleent de gereformeerde zangvereniging Gloria in Excelsis Deo. Spreker is ds F. C. Meijster van Rotterdam.

1-meiviering in De Harmonie door de Vlaardingse afdeling van de SDAP en de Vlaardingse Bestuurdersbond. Medewerking verlenen de arbeiderszangverening de Stem des Volks en de harmonievereniging Voorwaarts. Spreker is het Tweede-Kamerlid J. Brautigam uit Rotterdam.

6 De gemeenteraad verleent een krediet van 1.360 gulden voor de uitbreiding van het buizennet van de gasfabriek en het waterleidingbedrijf, en van het kabelnet van het electriciteitsbedrijf in de bloemenbuurt in Vlaardingerambacht.

Het leggen van een riolering en het bestraten van een terrein in het westelijk stadsdeel ter voltooiing van de Groen van Prinstererstraat, gegund aan de firma Van der Wal en Woudenberg voor 28.840 gulden.

8 Bidstond voor de visserij en de behoeften voor het maatschappelijke leven in de gereformeerde kerken aan de Binnensingel, Kuiperstraat en Landstraat. Sprekers zijn ds H. J. Heida, dr E. D. Kraan en ds D. B. Hagenbeek.

11 Propagandaavond van het sanatorium Zonnegloren te Soestduinen in de zaal Rehoboth. Spreker is ds G. B. Westenburg uit Rotterdam.

13 De bouw van een hal voor de fabricage van het reinigingsmiddel Vim, voor Lever's Zeep Maatschappij, is bij onderhandse aanbesteding door het bouwkundig bureau A. Maarleveld Azn opgedragen aan de constructiewerkplaats A. de Jong, de aannemer L. Maat en het schildersbedrijf F. C. Weiland.

14 Feestavond in Zaal Excelsior voor de leden van de voetbalclub De Hollandiaan, met medewerking van het duo Boomert-Stolk dat met voordrachten komt.

Honderd leden van het Reichsverband Deutscher Feinkostkaufleute brengen een bezoek aan onze stad en bezichtigen (1) de pakhuizen van de Doggermaatschappij, (2) de stoomlogger Nelly, VL 200, van Van Toor's Stoomvisscherij-Maatschappij, en (3) de visafslag in het Handelsgebouw. Voorzitter J. H. van Linden van den

Heuvell van de Kamer van Koophandel en Fabrieken voor de Beneden-Maas spreekt het gezelschap toe.

15 De zomertijd gaat in.

16 A. Bot, kuiper, veertig jaar in dienst bij de firma P. H. van Abshoven.

17 Openbare vergadering van de SDAP in het Volksgebouw. Het gemeenteraadslid J. Buis amuseert zijn gehoor met kritiek op zijn politieke tegenstanders in de raad.

„Openbare tijdrede" in de Grote Kerk. Ds G. Wisse uit Utrecht spreekt over de dagen van Noach en de naderende wereldbrand.

Mejuffrouw M. van der Lugt, hoofdboetster, vijfentwintig jaar in dienst bij de firma IJzermans en Co.

19 De heer H. K. van Minnen benoemd tot kerkelijk ontvanger van de Hervormde Gemeente Vlaardingen c.a.

20 De dienst van de Vlaardingsche Stoomboot Maatschappij uitgebreid met een avondvaart van Vlaardingen op Brielle. Prijzen: dagretour Vlaardingen-Brielle vijftig cent tweede klas, tachtig cent eerste klas; fietsen vijf cent; kinderwagens en honden gratis.

Jaarlijkse voetbalwedstrijd tussen het fabrieks- en het kantoorelftal van Lever's Zeep Maatschappij. De fabrieksploeg wint met 4-1.

23 De Vlaardingse revue Kom 's Kijken met De Oude-Havenpont, Het Oranjefeest, De Paardenmarkt en Het Vertrek Naar Zee, voor de vierde maal opgevoerd in een stampvolle Harmonie. De revue draaide op 25 april voor het eerst.

Openbare vergadering van het Anti-Revolutionaire Comité van Actie in Liefde en Vrede. Wethouder W. Brouwer Pzn en gemeenteraadslid M. de Heer spreken over de indiening van een aparte lijst voor de gemeenteraadsverkiezing. De zaal is stampvol, de vergadering rumoerig.

Mr M. M. van Velzen uit Schiedam spreekt in het RK verenigingsgebouw voor de RK Staatspartij over „de gemeenteraadsverkiezingen en de tekenen des tijds."

24 Meeting van de SDAP op het Flardingaveld.

25 Verkiezing van 21 leden van de gemeenteraad. Aantal kiesgerechtigden 12.307. Uitgebracht 10.838 geldige en 285 ongeldige stemmen: CHU 2639, SDAP 2619, Liberale Staatspartij De Vrijheidsbond 1305, Anti-Revolutionaire Lijst M. de Heer 1280, ARP 1260, Roomsch-Katholieke Staatspartij 1061, SGP 542 en Vrijzinnig-Democratische Bond 132 stemmen.

Verkiezing van 7 leden van de gemeenteraad te Vlaardingerambacht. Aantal kiesgerechtigden 732. Uitgebracht 689 geldige en 13 ongeldige stemmen: CHU—ARP 356, Roomsch-Katholieke Staatspartij 166, Vrijzinnigen 98 en SDAP 69 stemmen.

31 Burgemeester Pruis opent in De Harmonie de Blauwe-Weekbeurs annex drankweertentoonstelling.

JUNI

1 De vijftigste hervormde jeugddienst in de Grote Kerk uitgezonden door de NCRV. Predikant dr M. M. den Hertog van 's-Gravenhage.

3 De Toneel- en letterlievende vereniging Excelsior voert in gebouw Excelsior het blijspel Tropenadel van Henri van Wermeskerken op.

Paardenmarkt aan de Parallelweg. Aangevoerd 81 paarden, 21 hitten en 1 veulen. Handel traag. Prijzen: paarden 150-400 gulden, hitten 60-180 gulden.

De koninginneharing van 8 juni 1927.

8 De eerste nieuwe haring aan koningin Wilhelmina aangeboden. De haring is aangevoerd door de stoomlogger Neptunus, VL 44, schipper H. Struijs, van de NV Reederijkantoor voorheen firma Joost Pot.
De vergadering van de Bond van Nederlandsche Haringexporteurs neemt met algemene stemmen de volgende motie aan: „De Bond van Nederlandsche Haringexporteurs protesteert tegen het indienen bij de Tweede Kamer der Staten-Generaal van het wetsontwerp Haringweg 1927, zonder dat deze bond daarin door de betrokken minister is gekend".
De collecte ten bate van Herwonnen Levenskracht — tuberculosebestrijding — brengt 341 gulden op.

9 Ter herdenking van de uitvaardiging in 1891 van de encycliek Rerum Novarum door paus Leo XIII — arbeidersvraagstuk — spreekt de voorzitter van het centraal bestuur van de RK Volksbond H. L. van Rooijen, over „de verwording en de weg tot verbetering".

10 Gevestigd aan de Westhavenkade Storm Radio.

13 De harmonievereniging Concordia geeft onder leiding van L. van der Tand en met medewerking van het dubbelmannenkwartet Inter Nos een concert in de tuin van De Harmonie.

16 I. J. Hoogendijk in de plaats van Joh. H. Warneke gekozen tot voorzitter van de Reedersvereeniging Vlaardingen.

17 A. A. Boudens in de plaats van P. G. Groenhuizen benoemd tot hoofd van de RK Uloschool aan de Boschlaan.

20-21 De collecte voor de Gewapende Dienst, ten behoeve van de nagebleven betrekkingen van verminkte en gesneuvelde militairen brengt 83 gulden op.

21 Opgericht de Vlaardingse afdeling van de Nederlandsche Vereeniging Het Groene Kruis. Bestuur: W. Stuart, voorzitter; mevrouw Blom, secretaris; mevrouw Van Meurs, penningmeester; I. Jacobsen, arts, geneeskundig adviseur.

22 Demonstraties met een autobrandspuit van de NV Machinefabriek J. en H. W. van der Ploeg uit Apeldoorn.
Geopend aan de Van der Driftstraat het derde filiaal van de Coöperatieve Bakkerij en Verbruiksvereeniging De Voorlooper.

23 De arbeidersmuziekvereniging Voorwaarts geeft een concert in de muziektent op het Verploegh Chasséplein.
A. W. Schippers aan de Nederlandsche Handelshoogeschool te Rotterdam gepromoveerd op een proefschrift over de standplaatsfactoren der haringvisserij.

25 Landdag van de Vlaardingsche Christelijke Besturenbond op het Flardingaveld. Sprekers: W. P. Droog, voorzitter; ds J. de Bruijn, christelijk-gereformeerd predikant; W. van der Have, hoofdbestuurder van de Bond van Christelijk Personeel in Publieken Dienst. Medewerking verlenen de harmonievereniging Concordia en het Christelijk mannenkoor De Lofstem.

JULI

1 De geldinzameling voor de slachtoffers van de stormramp te Borculo in 1925 heeft alhier uiteindelijk 1.288 gulden opgebracht.

De port voor binnenlandse brieven is verlaagd tot 7,5 cent.

2 In de wedstrijdvlucht vanuit Osnabrück, georganiseerd door de postduivenhoudersvereniging De Luchtbode, wint A. van der Valk met zijn duif de eerste prijs.

5-6 Op het Flardingaveld worden erewedstrijden voor fanfarekorpsen en harmonieverenigingen gehouden bij het vijfentwintigjarig bestaan van de Christelijke Harmonievereniging Sursum Corda. De Beverwijksche Harmoniekapel wint de eerste prijs met onderscheiding in afdeling A.

6 Aanbesteed wordt het bijbouwen van leslokalen, een gymnastieklokaal, toiletten enz. aan de Christelijke HBS. Laagste inschrijvers de gebroeders G. en C. Oostdijk voor 53.886 gulden.

7 A. K. Poortman, koopman in haring, oud-bestuurslid van de Vereeniging tot Bevordering van de Nederlandsche Visscherij, overleden op vijfenzeventigjarige leeftijd.

11 De gemeenteraad besluit aan de Vereniging tot Verbetering van de Volkshuisvesting Patrimonium's Woningen een voorschot te verlenen van ten hoogste 107.500 gulden voor de bouw van 48 woningen aan de Jozef Israëlsstraat. Voorts wordt in beginsel besloten tot de bouw van een openbaar slachthuis.

12 De gemeenteraad van Vlaardingerambacht stelt het ontwerpuitbreidingsplan vast. Bij de discussie wordt veel aandacht besteed aan de open bebouwing.

26 Viering van het tweede lustrum van de Vlaardingse afdeling van de RK Metaalbewerkersbond Sint Eloy. Sprekers: H. J. Gunneweg, voorzitter van de afdeling en F. van Welie uit Utrecht, algemeen secretaris van de bond, die het betreurt dat niet meer vrouwen aanwezig zijn.

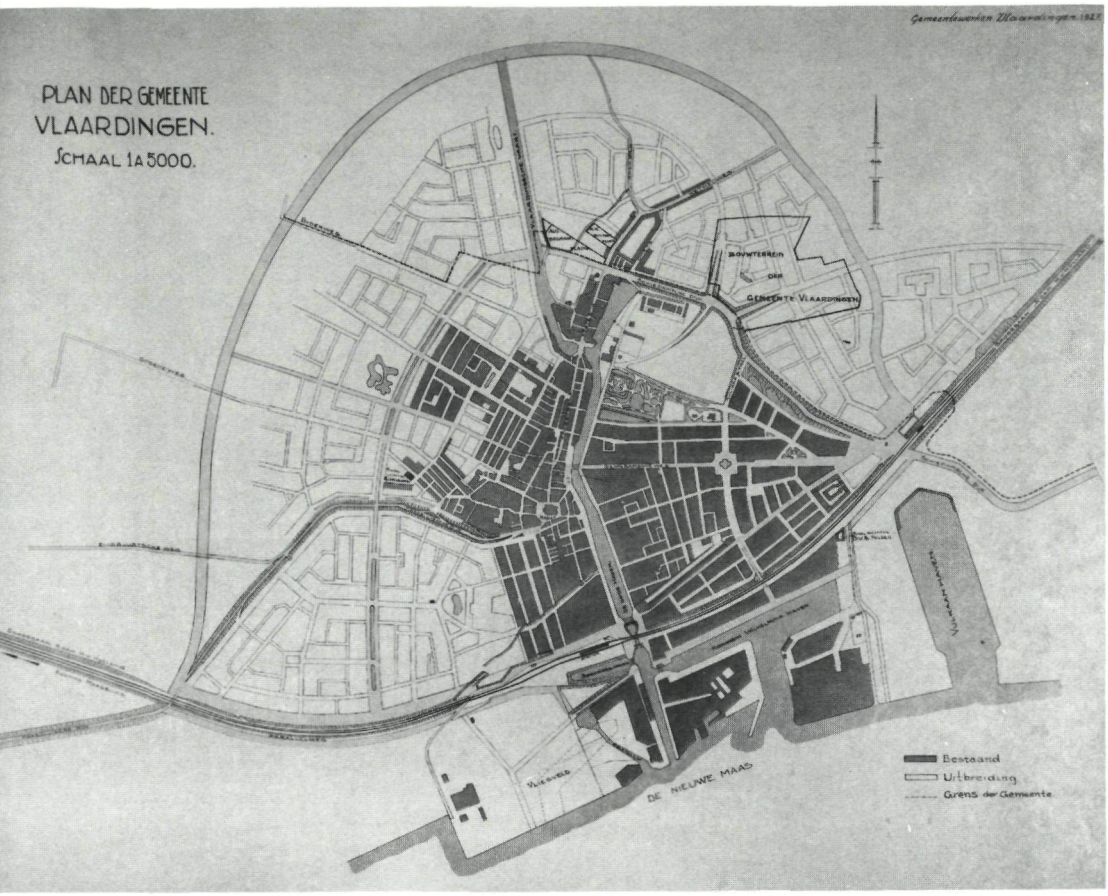

Ook in Vlaardingen werd een uitbreidingsplan gemaakt in 1927.

27 In de vergadering van de Kamer van Koophandel en Fabrieken voor de Beneden-Maas in de grote vergaderzaal van het Handelsgebouw wordt gediscussieerd over de ontwerp-Haringwet-1927.

Meer dan 250 Vlaardingers doen een bedevaart naar de graven van de heilige martelaren van Gorinchem te Brielle.

28 Ringvergadering van de Jongelingsvereenigingen op Gereformeerde Grondslag in de gereformeerde kerk aan de Binnensingel. J. D. Lock spreekt over de volksprediker pater Johannes Brugman.

29 Uitgetreden leden van de Vrije Gereformeerde Gemeente vormen de Hersteld Vrije Gereformeerde Gemeente.

AUGUSTUS

2 Viering van de verjaardag van koningin-moeder Emma: concert door de harmonievereniging Sint Johannes, vertoning van films, en vuurwerk op het Flardingaveld.

5 In de Nieuwe Vlaardingsche Courant roept de Vlaardingse Zwem Club de hulp van het publiek in om bij de zwemwedstrijden in de Spoorhaven vernielingen aan brug en taluds door de jeugd te helpen voorkomen.

8 P. van Leeuwen legt aan de Boschlaan de eerste steen voor de bouw van een garage voor de Vlaardingsche Auto Omnibus Maatschappij NV.

18 De gemeenteraad benoemt J. J. Kolpa, hoofdopzichter en waarnemend direkteur van Gemeentewerken, tot direkteur van deze dienst en van de Gemeentelijke Reinigings- en Ontsmettingsdienst.

19-20 Zwemwedstrijden in de Oude Haven en de Spoorhaven, uitgeschreven door de Vlaardingsche Bad- en Zwem-inrichting. Mejuffrouw E. Donker en H. van der Plaat winnen de eerste prijzen op de 1000 meter vrije slag voor dames respectievelijk heren; mejuffrouw L. Ouwenbroek en de heer B. Verweij winnen op de 150 meter snel-zwemmen.

20 De heer B. Maat, pakhuisbaas, vijftig jaar in dienst bij de NV Warmelo en Van der Drift's Handelmaatschappij.

22 Wedstrijdvlucht jonge duiven vanaf Wunstorf, georganiseerd door de vereniging De Adelaar. A. Heijndijk wint de eerste prijs.

23 Extra uitdeling aan 140 noodlijdenden uit het fonds Ary van West.

25 De portier van het Havenbedrijf Vlaardingen-Oost door een werkzoekende doodgeschoten.

26 Geopend aan de Schiedamseweg de dameshoedenzaak van de Gezusters L. en C. van den Heuvell.

27 Zuster Flavia viert in het Liefdegesticht van de Zusters van Onze Lieve Vrouw van Amersfoort aan de Hoflaan haar gouden professiefeest. Zij heeft 43 jaar in Vlaardingen gewerkt.

Bij het wegbrengen van de man die de portier van het Havenbedrijf Vlaardingen-Oost heeft doodgeschoten ontstaat een geweldige oploop op de Markt. Een paal van het bordes van het stadhuis bezwijkt daarbij.

28 Oranjeavond van de CJV Liefde en Vrede in het verenigingsgebouw aan de Gedempte Biersloot. Spreker is P. A. Jaeger, hoofd van de Wilhelminaschool. Het zangkoor van Liefde en Vrede zingt onder leiding van A. Hofman vaderlandse liederen.

31 Koninginnedag: samenkomst van de Christelijke Oranjevereeniging in de Grote Kerk, met medewerking van de Christelijke Zangvereeniging Excelsior; ringsteken op de fiets; optocht met versierde fietsen; kinderspelen; concert door de harmonievereniging Concordia; kermis, openluchtbioscoop en vuurwerk op het Flardingaveld.

SEPTEMBER

6 Installatie van de nieuwe gemeenteraadsleden. A. de Haan, G. Niemantsverdriet, C. G. Roos en A. van Rijn worden wethouder. Het aantal wethouders gaat van drie naar vier.

De gemeenteraad van Vlaardingerambacht kiest tot wethouders Joh. van Berkel en J. Sonneveld.

Mr P. W. J. H. Cort van der Linden, algemeen secretaris van het Verbond van Nederlandsche Werkgevers, houdt voor de Kamer van Koophandel en Fabrieken voor de Beneden-Maas een inleiding over de Ziektewet.

10 Bloemententoonstelling in Excelsior, georganiseerd door de Vereniging tot Veredeling van het Volksvermaak Flardinga.

12 Tot besluit van de viering van haar vijfentwintigjarig bestaan geeft de Christelijke Harmonievereeniging Sursum Corda een concert in De Harmonie onder leiding van Adr. J. de Maaré. Burgemeester Pruis reikt de prijzen van het muziekconcours uit.

13 A. Bos uit Rotterdam spreekt in het Zeemanshuis voor de Christelijke Middenstandsvereeniging. Titel lezing: Wettelijke winkelsluiting is een eis van deze tijd.

Opgericht de reisvereniging Zomergenot. Tot bestuursleden zijn gekozen: A. W. Schoonhoven, voorzitter; H. de Graaf, secretaris; M. Kooimans, penningmeester.

Hevige regen. Straten in het oostelijke en westelijke stadsgedeelte ondergelopen.

17 De harmonievereniging Sint Johannes concerteert in de muziektent op het Verploegh Chasséplein.
Na een proefvaart wordt de sleepboot Transito door de Machinefabriek I. A. Kreber overgedragen aan de Stoomschroefsleep-Maatschappij Adriaan te Dordrecht.

19 Schipper Maarten Hazenoot van de logger Tilly, VL 27, op de Westhavenkade door een motorfiets aangereden en aan zijn verwondingen gestorven.

20 De plaatselijke afdeling van het Nederlandsch Werkliedenverbond Patrimonium houdt een radioluisteravond in het Zeemanshuis. Geluisterd wordt naar de NCRV-uitzending over de herdenking van het vijftigjarig bestaan van Patrimonium in de Domkerk te Utrecht.

22 Feestavond in De Harmonie van de voetbalvereniging Fortuna. Medewerking verlenen het cabaret-duo Stolk-Boomert, een jazzband en de harmonicaspeler Van den Band.

23 De gemeenteraad van Vlaardingerambacht besluit tot vergoeding van de kosten van verlichting en verwarming van een lokaal in de Dr J. Th. de Visserschool, ten behoeve van de door het hoofd dier school gegeven tuinbouw-wintercursus.

26 In tegenwoordigheid van burgemeester en wethouders wordt in Excelsior geopend het zuigelingenconsultatiebureau van Het Groene Kruis.

28 H. van Toor Jzn gekozen tot voorzitter van de Vereeniging tot Bestrijding der Tuberculose. E. J. Linzel, arts, wordt geneesheer van het bureau.

30 Mr F. W. J. Landsman promoveert te Leiden op een proefschrift over de ambachtsheerlijkheid Vlaardingen en Vlaardingerambacht.

OKTOBER

1 De sleepboot Sylvia na een proefvaart door de Machinefabriek I. A. Kreber overgedragen aan de NV Transport Maatschappij Petrus te Dordrecht.

De collecte voor het Fonds tot Steun van Volksonderwijs heeft 294 gulden opgebracht.

4 De Vlaardingse afdeling van de Nationale Bond van Handels- en Kantoorbedienden organiseert cursussen boekhouden, stenografie, duits, engels en frans.

Gevestigd aan de Willem Beukelszoonstraat de firma Brauer en co, haring- en visexport.

5 Radioluisteravond in Liefde en Vrede, georganiseerd door de Vlaardingse Christelijke Besturenbond. Geluisterd wordt naar de uitzending van de propagandavergadering van het CNV in de Lutherse kerk te Utrecht.

6 De gemeenteraad trekt 1.510 gulden uit voor de uitbreiding in Vlaardingerambacht van het buizen- en kabelnet van de gasfabriek, het waterleidingbedrijf en het electriciteitsbedrijf.

Prof. dr H. Visscher uit Utrecht spreekt in de Grote Kerk op

uitnodiging van het Comité voor Winterlezingen over „de ambten van Christus".

11 Door de Kamer van Koophandel en Fabrieken voor de Beneden-Maas is aan de Tweede Kamer een adres verzonden inzake het wetsontwerp Haringwet-1927.

12 Voor de Kamer van Koophandel en Fabrieken voor de Beneden-Maas houdt voorzitter J. H. van Linden van den Heuvell een referaat over „de plannen tot wijziging van de

Het groote Annexatieplan

ROTTERDAMSCHE STEDEMAAGD: Wij zijn toch allen kinderen van een gezin laat ons nu ook gaan samenwonen!

Politieke prent van 12 oktober 1927 op de plannen van Rotterdam tot annexatie van buurgemeenten.

gemeentegrenzen van Rotterdam, met als titel „Annexatie of havenschap".

De Vlaardingse Zwem Club komt met de zwemvereniging De Maas te Rotterdam overeen dat haar leden in de winter kunnen oefenen in het zwembad aan de Tuinderstraat aldaar.

De AR kiesvereeniging Nederland en Oranje besluit de raadsleden van de lijst van het Comité van Actie niet te erkennen als gekozenen die namens de ARP in de gemeenteraad zitten. De politieke splitsing bij de Vlaardingse antirevolutionairen vloeit voort uit vermeende onregelmatigheden bij de kandidaatsstelling.

14 Door de politie is tegen vijfendertig overtreders van de IJkwet proces-verbaal opgemaakt.

18 De boekbinderij en kunsthandel Weduwe G. van de Geer aan de Waalstraat gaat over op D. Blijleven.

19 Een in 1926 gebouwd woonhuis aan de Rozenlaan te Vlaardingerambacht geveild voor 4.000 gulden.

19-20 Vertoning van een film over Luther in Liefde en Vrede.

20 De Vlaardingse afdeling van het Instituut voor Arbeidersontwikkeling wegens gebrek aan belangstelling opgeheven.

21 De gemeentebesturen van Vlaardingen, Vlaardingerambacht, Kethel en Schipluiden verzoeken Provinciale Staten van Zuid-Holland de weg van Vlaardingen naar Delft via Kethel, met een zijtak van Kethel naar Schiedam, alsnog in het provinciale wegenplan op te nemen.

22 Bij haar vierde lustrum brengt de arbeiderstoneelvereniging Kunst en Strijd in De Harmonie het stuk Een Boete van Suze la Chapelle-Roobol.

28 De kegelclub Gooi Om heeft op het Rotterdamse kegelconcours gewonnen de eerste en de tweede prijs in de afdeling tweede vijftallen, de tweede prijs in de afdeling eerste vijftallen, en de treffersprijs.

Zware storm. Over boord geslagen en verdronken een matroos van de stoomlogger Hendrika, VL 192, schipper D. de Hond, van de Visscherij-Maatschappij Vlaardingen. Verschillende schepen met vleetschade binnengelopen.

De Haringwet-1927 door de Tweede Kamer aangenomen.

29 Burgemeester Pruis opent in de Stadsschool aan de Markt de door de Vlaardingse Burgerwacht georganiseerde schietwedstrijden om de Westlandbekers.

De zaal van het Leger des Heils aan de Rijkestraat na uitbreiding heropend.

31 Begin vijfdaagse bazar in de beurszaal van het Handelsgebouw voor het sanatorium Zonnegloren. Opbrengst 4.000 gulden.

NOVEMBER

1 In werking treedt de bepaling dat fietsen en voertuigen rode reflecterende achterlichten moeten hebben.

G. J. van der Bend wordt door de Barendrechtse „urinoloog" J. A. G. Hülstein aangesteld tot het in ontvangst nemen van urine voor onderzoek en het afgeven van geneesmiddelen.

2 De burgemeester opent in De Harmonie een reclametentoonstelling ofwel middenstandsbeurs, georganiseerd door een aantal fabrikanten en winkeliers.

5 Filmavond voor de Vlaardingse afdeling van de Algemeene Nederlandsche Metaalbewerkersbond. Gedraaid worden de film van Krupp's hoogovens en die van de opening van het Troelstraoord.

11 Wapenstilstanddag met herdenking van de gevallenen in de wereldoorlog.

12 Radioluisteravond in het Volksgebouw, georganiseerd door de arbeiderszangvereniging De Stem des Volks. Geluisterd wordt naar het door de VARA uitgezonden jubileumconcert van de Bond van Arbeiderszangverenigingen in Nederland.

15 De Toneel- en letterlievende vereniging Varia brengt in De Harmonie het stuk Filmmaniakken van H. Bakker.

16 In een cursusvergadering van de Vlaardingse Bestuurdersbond in het Volksgebouw spreekt J. Hoogerwerf over de Ongevallenwet.

Proefvaart en overdracht van de sleepboot HAM 410, gebouwd op de werf N. J. van der Windt in opdracht van de Hollandsche Aanneming Maatschappij te 's-Gravenhage.

17 In De Harmonie voor de Vlaardingse afdeling van de Nederlandsche Vereeniging van Fabrieksarbeiders vertoond de Russische revolutiefilm Potemkin.

18 Burgemeester Pier Pruis op het stadhuis plotseling overleden. Hij werd zestig jaar oud.

In het RK verenigingsgebouw aan de Markgraaflaan opgericht de Vlaardingse afdeling van de RK Bond van Handels-, Kantoor- en Winkelbedienden.

22 In Liefde en Vrede het nieuwe vaandel onthuld van de Vlaardingse afdeling van de Christelijke Fabrieks- en Transportarbeidersbond. Sprekers zijn ds A. Luteijn en ds W. Sieders.

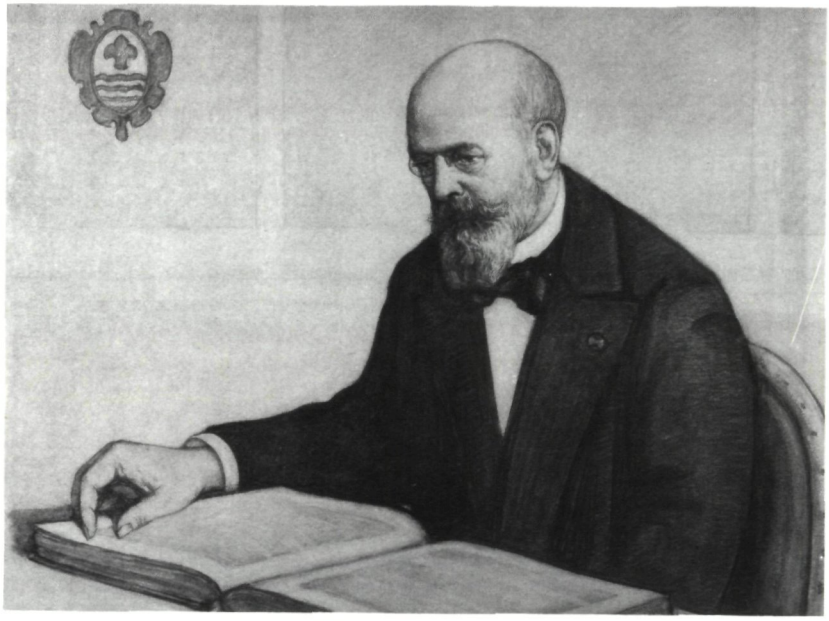

Burgemeester Pier Pruis, 1867-1927.

De begrafenis van burgemeester Pier Pruis op 22 november 1927.

25 De gemeenteraad van Vlaardingerambacht stelt de begroting voor 1928 vast. Inkomsten en uitgaven van de gewone dienst 59.817,41 gulden. Inkomsten en uitgaven van de kapitaaldienst 2.000 gulden.

26 Sint Nicolaas per boot gearriveerd. De goedheiligman resideert bij de firma H. Hofstee aan de Hoogstraat.

DECEMBER

1 Opgericht een Vlaardingse afdeling van de Vredeskring van Nederland. Bestuur: F. Don, voorzitter; G. J. Thurmer, secretaris; H. Hollaar, penningmeester; J. van der Heul en mevrouw G. van 't Woudt-De Zwaan, leden.

2 Na een onderzoek door burgemeester en wethouders naar „het kwaad der retourcommissies" — smeergeldaffaire — is de directeur van de Gemeente Licht- en Waterbedrijven op zijn verzoek ontslagen.

Propagandafeestavond van de Vlaardingse afdeling van de Nationale Bond van Handels- en Kantoorbedienden Mercurius in Excelsior. Medewerking verleent het Vlaardingse muziekensemble MUBI onder leiding van Daan van Zeventer.

Openbare aanbesteding van het verhuren van elf fietsen voor de gemeentedienst in 1928. De firma G. de Rave, met Gazelle, schrijft in voor 53,50 gulden per jaar.

3 De gemeenteraad stelt de begroting voor 1928 vast, voor de gewone dienst op een bedrag aan inkomsten en uitgaven van 2.238.638,33 gulden, voor de kapitaaldienst op een bedrag aan inkomsten van 1.155.423,22 gulden en aan uitgaven van 1.135.103,71 gulden.

9 De vereniging Dorcas heeft aan bejaarden uitgereikt 60 hemden, 15 wollen rokken, 15 keper rokken, 27 broeken, 37 slopen, 62 lakens, 5 schorten, 4 manshemden en 1 mansbroek.

9-11 Tentoonstelling van pluimvee en konijnen in de muziekzaal van het Volksgebouw, georganiseerd door de Vlaardingse Pluimvee- en Konijnen Vereniging VPKV. T. Sprij wint in de afdeling konijnen de door het gemeentebestuur uitgeloofde eremedaille.

11 Ds P. Eldering van Rotterdam spreekt in Excelsior voor de Vlaardingse afdeling van het Religieus Socialistisch Verbond over het bijbelwoord „Indien gij dit één van Mijn minste broederen hebt gedaan, zoo hebt gij dit ook Mij gedaan".

14 Vanwege de Vereeniging tot Steun der Theologische School te Kampen spreekt ds K. Schilder uit Oegstgeest in de

gereformeerde kerk aan de Kuiperstraat over het boek Prediker.

Radioluisteravond in het RK verenigingsgebouw voor de leden van de RK Volksbond. Beluisterd wordt de rede van J. Smit, oud-centraal-voorzitter van deze bond. Titel: „De wereld wacht op daden".

18 Dankstond voor de visserij en de landbouw in de Grote en de Nieuwe Kerk. Voorgangers ds A. Luteijn en ds J. D. de Stoppelaar.

IJspret.

20 Op de Scheepswerf 's Lands Welvaren en die van N. J. van der Windt wordt een aantal Katwijkse, Scheveningse en Vlaardingse loggers omgebouwd tot motorloggers.

21 Op de ouderavond van de gemeenteschool van Vlaardingerambacht spreekt schoolhoofd J. Brouwer over „de kunst van bevelen".

23 Als uitvloeisel van de samenwerking tussen het NVV en de Centrale Bond van Nederlandse Verbruikscoöperaties, zal in Vlaardingen een Coöperatieve Raad worden opgericht. Voor de Coöperatie De Voorlooper zullen daarin zitten J. C. Becker, J. Buis en W. Stuart.

25 Engelenzang, kerstmuziek en zangfeest in de zaal van het Leger des Heils aan de Rijkestraat.

28 De gemeenteraad van Vlaardingerambacht sluit de Omring af voor alle motorrijtuigen. Tevens besluit de raad de gemeentereiniging voor 1928 voor 650 gulden uit te besteden aan H. Molendijk.

Met een artikel „Laatste Wenschen" neemt P. M. H. Welker afscheid als medewerker en schrijver van opiniestukken van de Nieuwe Vlaardingsche Courant van 1877—1927.

31 In de havens liggen 15 stoomschepen, 11 motorloggers, 91 zeilloggers en een motorschoener.

Huig H. de Koning.

KRONIEK VAN VLAARDINGEN 1977

JANUARI

1 Aantal inwoners 79.067.

5 In zijn nieuwjaarsrede tot de gemeenteraad wijdt de burgemeester aandacht aan de gemeentefinanciën, de milieuhygiëne en de volksgezondheid.
De raad besluit dat het definitieve standpunt van de gemeente over de bestemming van de Broekpolder (golfbaan en bos) aan het Openbaar Lichaam Rijnmond moet worden kenbaar gemaakt.
Tijdens het spreekhalfuur voor burgers waarschuwt Remy Poppe van het Millieu Aktiecentrum Nederland voor het eten van aardappelen en groente uit de met baggerspecie opgehoogde Broekpolder, waarin zware metalen zitten.

6 NCRV-uitzending Welkom bij Barend uit de Stadsgehoorzaal.

7 In Holy-Noord de eerste paal geslagen van een groepshuis voor de padvindersgroep Allart van Heemstede.

De mechanische financiële administratie van de Gemeentelijke Sociale Dienst is overgegaan op het rekencentrum bij de GEWB.

8 Jasperina de Jong met een muzikaal programma in de Stadsgehoorzaal. Na afloop volgt het inmiddels traditionele nieuwjaarsbal in De Harmonie.

11 Marianne Dijkman, fluit, en Tom Burmanje, gitaar, geven een concert in de muziekkamer van het Visserijmuseum.

14 De heer J. Jongepier uit Purmerend geeft een concert op het orgel van de Grote Kerk.

14-15 Eenakterfestival in De Harmonie. De Vlaardingse toneelverenigingen Argus, De Fakkel en Varia en de Maassluisse toneelvereniging Argeloos spelen o.a. stukken van James Barry en Ward Ruyslinck.

15 De burgemeester hijst de Vlaardingse vlag op een nieuwe coaster, het motorvrachtschip Vrouwe Alida van de rederij Visser en Visser Chartering te Rotterdam. Het schip heeft Vlaardingen als thuishaven.

16 Mevrouw M. Ruigrok-Van de Burg onderscheiden met de Yad Vashemmedaille voor haar hulp aan joden in de tweede wereldoorlog.

16-23 Gebedsweek voor de eenheid der kerken met een open Eucharistieviering in de Pax Christikerk en een interkerkelijke dienst met Avondmaalsviering in de Grote Kerk.

18 Met het plaatsen van een verkeersbord aan de Westlandseweg door minister Irene Vorrink en wethouder Goudriaan treedt het nachtelijk rijverbod voor vrachtverkeer in werking. Vlaardingen is de eerste gemeente in ons land waar een dergelijk verbod geldt.

De invoering van het nachtelijk rijverbod voor vrachtauto's op 18 januari 1977.

20 De heer P. Hoogerwerf, kantoorchef, neemt na vijftig dienstjaren bij Windmill Holland BV afscheid wegens pensioen.

21 Aan de Insulindesingel de eerste paal geslagen voor de bouw van achttien eengezinswoningen, in opdracht van Planbouw en Exploitatiemaatschappij Kustplan BV te Rotterdam.

23 Themadienst over het liberalisme in de aula van de scholengemeenschap Groen van Prinsterer onder leiding van ds G. F. H. Kelling. In latere diensten zullen het marxisme en het fascisme centraal staan.

27 In de aula van de Openbare Scholengemeenschap Professor Casimir de eerste exemplaren van de nieuwe schoolkrant Guichelheil uitgereikt.

28 In de Visbank begint de plaatselijke lotenverkoop voor het Joods Nationaal Fonds.

Geopend in Het Weeshuis de tentoonstelling Terzijde van de Nederlandse Kunststichting, die vier fotoprojekten over vereenzaming omvat.

29 De heer G. P. Hartman, ambtenaar ter gemeentesecretarie, vijftig jaar in gemeentedienst, onderscheiden met de eremedaille Oranje-Nassau in zilver.

FEBRUARI

2-3 De gemeenteraad besluit (1) tot het instellen van een centrale personeelsdienst, (2) tot de vaststelling van de meerjarenbegroting 1977-1981, en (3) tot verbouwingen in het oude gedeelte van het Stadhuis.

4 De toneelgroep van de Fryske Krite, Lyts Bigjin, speelt in de Stadsgehoorzaal het blijspel Portret fan Pake.

5 Balletdemonstratie in de school aan de Kraanvogellaan bij het tweede lustrum van de balletschool Coppelia.

7-23 Werkstakingen in het gehele land wegens een geschil over nieuwe cao's; in Vlaardingen wordt gestaakt op de bouwerij Elementum in Holy-Noord.

8 Staatssecretaris J. Schaefer van volkshuisvesting spreekt in De Harmonie voor de PvdA over stadsvernieuwing en over renovatie en woningbouw in de Vettenoordsepolder.

Heleen van Dijk, clavecimbel, en Samuel Bril, cello, geven een concert in de muziekkamer van het Visserijmuseum.

Uit solidariteit met de stakers onderbreekt personeel van de RET de arbeid, ook op de buslijnen naar Vlaardingen.

10 Opgericht de dam- en schaakvereniging Drieën-Huysen.

Aan de Oosthavenkade is een trailer met een motorboot ter waarde van 34.000 gulden gestolen.

11 De heer A. Meerman, voorzitter van de VVV Patrimonium's Woningen slaat in Holy-Noord de eerste paal van 98 woningen.

De Engelse popformatie The Soft Machine treedt op in de Stadsgehoorzaal. Organisatrice is de Stichting Open Jongeren Centrum.

12 De muziekvereniging Harry van Wezel geeft een concert in de Stadsgehoorzaal. Na de pauze brengt de toneelgroep De Fakkel de klucht Jonas Weet Het Wel van Ted Hughes.

Carnaval in café De Griffioen, met medewerking van De Polderstampers.

12-13 Judith Hoogedoorn, Anja Toledo, Jan Vilijn en Marcel van Barneveld winnen in het Bowlingcentrum Kangoeroe de Vlaardingse bowlingtitels, respectievelijk voor dames, meisjes, heren en jongens.

15 Tentoonstelling in de informatiekeet aan de Zomerstraat over de woningbouwplannen in de Vettenoordsepolder.

18 De organist Ewald Kooiman uit Amsterdam geeft een concert op het orgel van de Grote Kerk.

19-20 Zware westerstorm.

20 Afscheid van ds Joh. Lever, gereformeerd predikant, in het Kerkcentrum Holy.

21 De bovenverdieping van het pand van Hollandia Parelindustrie BV aan de Westhavenkade uitgebrand.

22 De Delftse architect A. van Wijngaarden spreekt voor bewoners van de Vettenoordsepolder over de nieuwbouw- en renovatieplannen voor deze wijk.

Openbare vergadering van het CDA in Triangel. De heer T. Tolman, lid van de Tweede Kamer, spreekt over de economie.

23 In het Visserijmuseum geopend de tentoonstelling De Vis Wordt Duur Betaald, over scheepsongevallen bij de Nederlandse zeevisserij van 1857 tot heden.

Het Vlaardingse duo The Crocksons, Bas en Adrie van Toor, treedt voor de jeugd in de Stadsgehoorzaal op met het programma Alles is voor Bassie.

Ouders sluiten enige tijd een stuk van de Willem Beukelszoonstraat af uit protest tegen de gevaarlijke verkeerssituatie voor kinderen op het kruispunt met de Oranjestraat.

25 De Rotterdamse organist Jan van Gijn geeft een concert op het orgel van de Emmauskerk.

Tentoonstelling in expositiezaal Het Weeshuis van litho's van Metten Koornstra.

26 Wethouder Goudriaan en onder meer leden van de wijkvereniging Vettenoordsepolder brengen een bezoek aan nieuwe woningen in de wijk Oosterpoort te Groningen.

27 Het damesteam van de Mixed Hockey Club Pollux wint te Maassluis het kampioenschap vierde klasse.

MAART

1 Georgette Hagedoorn zingt cabaretliederen in de muziekkamer van het Visserijmuseum.

3 Drukkerij Dorsman en Odé BV overgenomen door de heer J. F. van Leeuwen, directeur. De handelsnaam is nu Van Leeuwen's Druk.

4 Loop-inconcert in de Lijnbaanhal door het Gewestelijk Orkest voor Zuid-Holland, met als motief de introductie van begaafde jonge musici.

5 Toneelgroep De Fakkel brengt in de Stadsgehoorzaal de thriller Laura van Vera Caspary en George Sklar.

6 Hevige stank.

7 Het nieuwe gebouw van de Christelijke Vormschool voor Kleuteronderwijzeressen aan de Willem de Zwijgerlaan, de Frans Boogaardschool, op feestelijke wijze in gebruik genomen.

De heer B. Sprij, oprichter van BV Stijlmeubelfabriek Het Oude Ambacht voorheen Sprij, overleden op vijfenzeventigjarige leeftijd.

8 Het Miranda Strijkkwartet concerteert in de muziekkamer van het Visserijmuseum.

10 Bidstond voor arbeid, gewas en visserij in het Kerkcentrum Holy. Thema is Bidden en staken of bidden en werken. Predikant ds P. Vermaat.

12 Herdenkingssamenkomst bij het graf van de Vlaardingse Geuzen op de Algemene Begraafplaats aan het Emaus. De heer P. Nieuwstraten gedenkt met een toespraak de op 13 maart 1941 gefusilleerde Geuzen.

13 Hans Hoogendijk wint te Zevenbergen het nationale judokampioenschap voor junioren.

Pastoor J. G. J. Straathof neemt afscheid van de Heilige Geestparochie wegens vertrek naar Noordwijk aan Zee.

16 Nationale Boomplantdag. Samen met wethouder Kloots plant ir N. Buysert, lid van Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland de eerste boom aan het Sclaavenburch. Verder planten scholieren aldaar en aan de Utrechtlaan bomen.

Boekhuis Den Draak heropend in het nieuwe winkelpand Veerplein 35. Ter gelegenheid hiervan geeft de firma een map uit met reprodukties van houtsneden van de Vlaardingse kunstenaar Willem van 't Woudt (1888-1970).

18 Tentoonstelling in Het Weeshuis van schilderstukken, tekeningen en zeefdrukken van Thijs Overmans.

18-19 Fancy-fair voor een school in Kameroen, georganiseerd door de leerlingen van de Scholengemeenschap Westland Zuid. Opbrengst 22.000 gulden.

21 Discussieavond over de Broekpolder in Excelsior,

georganiseerd door het Milieu Aktiecentrum Nederland en de Vereniging Voorkomen Is Beter. Spreker is onder meer Remy Poppe.

Vergadering van de PvdA in Triangel. De heer J. Borgman, lid van Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland, spreekt over de Broekpolder en het plan voor de aanleg van Rijksweg 19.

Begin van de renovatie van het complex William-Pontwoningen aan de Soendalaan.

22 Mejuffrouw J. A. Struijs, veertig jaar in dienst bij de familie Backer, thans als huishoudster bij mevrouw A. Backer-Gratama, onderscheiden met de eremedaille Oranje-Nassau in zilver.

26 Opening van de nieuwe studio van de Zieken- en Bejaardenomroep Vlaardingen in het zusterhuis van het Holyziekenhuis.

26-27 Antiekbeurs in de Lijnbaanhal.

29 In Holy-Noord de eerste paal geslagen voor de bouw van 138 en 56 eengezinswoningen, respectievelijk voor de woningbouwvereniging De Werkmanswoning en de VVV Patrimonium's Woningen.

Opgericht is de werkgroep Vlaardingen van de Consumentenbond.

Wim Heuvelman damkampioen van Vlaardingen.

29-31 Kledingbeurs in De Harmonie, georganiseerd door de plaatselijke afdeling van de Unie van Vrouwelijke Vrijwilligers.

31 Aan de Vlaardingse Vaart begonnen met het graven van een jachthaven.

Overval in het PTT-kantoor aan de Van Hogendorplaan. 35.000 gulden meegenomen.

APRIL

1 Het scholencomplex aan de Utrechtlaan geopend. In het gebouw zijn gevestigd de openbare kleuter- en lagere school De Speel-Werkhoeve en de Christelijke kleuter- en lagere school Het Kompas.

Op de eerste avond van een serie politieke café's van de CJV Liefde en Vrede in Triangel spreekt voorzitter W. A. Fibbe van het Openbaar Lichaam Rijnmond over Rijnmond en over de vorming van gewesten.

Politieke informatieavond voor vrouwen in De Harmonie, uitgaande van de PPR. Spreekster is onder meer Ria Beckers, lid van de Tweede Kamer.

3 De zomertijd ingevoerd.

5 Het Gemengd Rijnmondkoor Vlaardingen zingt in de Grote Kerk onder leiding van Piet Struijk de Matthäus Passion van Joh. S. Bach. Medewerking verlenen het Gewestelijk Orkest voor Zuid-Holland, het Rotterdams Jongenskoor, de tenor Arjan Blanken en de alt Nel Wisse.

6 De spelgroep Argus voert in de RK Kerk aan de Hoogstraat het paasspel Een Man Genaamd Judas op.

7 De gemeenteraad besluit tot de aanleg van een centrale antenneinstallatie voor de gehele gemeente.

8 Geopend in Het Weeshuis de tentoonstelling Vlaardingen — 1600 — 1800 — Gewoon — Goed — Gek, over hoe mensen in hun stad leefden, samengesteld door de Gemeentelijke Archiefdienst.

De op 16 april 1977 opgeheven comestibleszaak van J. Paalvast aan de Hoogstraat zoals die er rond 1940 uitzag.

12 De pianist Guus Janssen en de klarinettist Arjan Kappers geven een concert in de muziekkamer van het Visserijmuseum.

14 Te Schiedam heropgericht de afdeling Schiedam-Vlaardingen van de politieke partij Democraten '66.

16 Opheffing van de comestibleszaak J. A. Paalvast aan de Hoogstraat, opgericht in 1877.

18 Op het plein voor het NS-station Vlaardingen-Centrum begonnen met de bouw van een kiosk.

20-23 Feest aan de Van Hogendorplaan bij het gereedkomen van de luifels voor een aantal winkels. De winkeliersvereniging geeft reproducties uit van gravures van Vlaardingen uit 1743.

22 De Belgische organist Kamiel d'Hooghe geeft een orgelconcert in de Grote Kerk.

22-30 Kermis aan de Eerste Van Leijden Gaelstraat.

23 Feest in de Lijnbaanhal voor de alhier wonende Turken.

26 Vergadering van de PvdA in De Harmonie. Minister mr M. van der Stoel spreekt over progressief buitenlands beleid.

Voetbalwedstrijd tussen Koopcentrum Vlaardingen en Oud-Ajax Amsterdam ten bate van de Stichting Exploitatie Tehuizen voor Geestelijk Gehandicapten „Herman Frantsenhuis". Oud-Ajax wint met 7-2. Opbrengst 1.000 gulden.

29 Bij het vijfentwintigjarig bestaan van de Stadsgehoorzaal brengen Ellen Vogel, Paul Steenbergen c.s. het stuk Lied In De Schemering van Noel Coward.

Jeugdfestijn van de CJV Liefde en Vrede in de Lijnbaanhal.

Café-chantant Chez Asher aan de Peperstraat overgedaan aan Gerard op't Ende. De zaak heet nu De Pottenkijker.

30 Koninginnedag met kinderspelen, folkfestival, optreden van The Green Ginger Clog Dancers uit Hull en van een Zwitserse folkloristische dansgroep op de Markt, Havenloop, lampionoptochten, Oranjebals en vuurwerk.

De hektrawler Monica, VL 39, schipper C. A. Schonenberg, van de Visscherijmaatschappij W. Kwakkelstein BV, en andere Nederlandse vissersschepen door de Ierse marine opgebracht naar Cork, omdat zij binnen de door Ierland eenzijdig vastgestelde vijftig-mijlszone hebben gevist.

MEI

5 Een loden koker met oorkonde geplaatst in de fundering van een woning in aanbouw aan de Utrechtlaan door de dames T. Kuil-Van Asch, G. Meerman-De Vries en J. A. Spuybroek-Van Haren, echtgenoten van de voorzitters van de woningbouwverenigingen Ons Ideaal, Patrimonium's Woningen en De Werkmanswoning, die samen 228 woningen laten bouwen.

6-7 Uitvoering door de leerlingen van de Vlaardingse Balletschool onder leiding van mevrouw M. Judels-Kemény in de Stadsgehoorzaal.

7 Zeventiende Bevrijdingsronde van Vlaardingen. De wielrenner T. Griep uit Spijkenisse winnaar.

Landelijke fietsdag van de ANWB. Vanaf de Visbank starten ongeveer 900 fietsers voor de tocht door Midden-Delfland.

10 De pianiste Marjo Boom en de gitarist Wim Spruijt geven een concert in de muziekkamer van het Visserijmuseum.

11 De verkiezingskaravaan van de PvdA bezoekt onze stad. De burgemeester ontvangt het gezelschap op het stadhuis. Op de bijeenkomst in de Stadsgehoorzaal spreken minister dr W. F. Duisenberg en Tweede-Kamerlid Ed van Thijn.

De operettegroep Ons Clubje van Jo Mulder brengt in de Stadsgehoorzaal de kinderoperette Marjoleintje in Sprookjesland.

12 Lijstaanvoerster Ria Beckers van de PPR spreekt in De Harmonie over kernenergie.

13 In het Visserijmuseum geopend de tentoonstelling Prikken en Pronken, ter gelegenheid van het tweehonderdjarig bestaan van de Nederlandse Maatschappij voor Nijverheid en Handel.

Tentoonstelling in Het Weeshuis van tekeningen van de Portugese kunstenaar Henrique Manuel, op initiatief van de PSP.

Verkiezingsbijeenkomst van het CDA in Triangel. Staatssecretaris mr P. H. Kooijmans spreekt over aktuele en over Europese politiek.

14 Op het Weeshuisplein organiseert de jeugdgemeenteraad een politieke markt.

Plantenmarkt op de Markt, georganiseerd door de Vlaardingse afdeling van de Koninklijke Maatschappij voor Tuinbouw en Plantkunde.

17 In het politieke café in Triangel, georganiseerd door de CJV Liefde en Vrede, spreekt de burgemeester over de

onvoldoende aandacht van de regering voor de gemeenten.

CDA-verkiezingsbijeenkomst voor vrouwen in Triangel. Spreker de heer M. W. Schakel. lid van de Tweede Kamer.

25 Verkiezing van de Tweede Kamer. Aantal kiezers alhier 55.410. Uitgebracht 48.628 geldige en 185 ongeldige stemmen. Opkomstpercentage 88,09. Stemmental: CDA 10.529; PvdA 22.624; VVD 7.128; PPR 833; CPN 558; D'66 3.104; DS'70 293; SGP 1.627; Boerenpartij 125; GPV 398; PSP 395; negen andere partijen 1.014.

De heer D. Kwakkelstein, directeur van de rederij W. Kwakkelstein BV, de Visserij-Maatschappij Vlaardingen BV, de Zeevisserij-Maatschappij Holland BV en van G. Kornaat's Handelsmaatschappij BV, overleden op tweeëntachtigjarige leeftijd.

26 In het handbaltoernooi voor scholieren hebben het meisjesteam van de Van Hasseltschool en het jongensteam van de Kraanvogelschool de eerste prijzen gewonnen.

28 De Openbare Scholengemeenschap Professor Casimir is tweede geworden in de Nederlandse voetbalkampioenschappen voor schoolteams.

JUNI

1 De Vlaardingse Football Club kampioen van Vlaardingen.

2 De gemeenteraad verwerpt het plan tot verbouwing van de voormalige Ericaschool aan de Zomerstraat tot Open Jongeren Centrum en kiest voor nieuwe bouw.

Veiling van de eerste alhier aangevoerde emmers nieuwe haring. Prijzen: 65-85 gulden per emmer van ca 30 stuks.

3 Bakker L. B. van Gaalen brengt het zogeheten Dokter-Moermanbrood in de handel.

6 In de burgerzaal van het Stadhuis geopend de tentoonstelling Rein Rijnwater, georganiseerd door de Werkgroep Milieubesef ter gelegenheid van de Wereldmilieudag.

Gestolen 400.000 sigaretten uit een vrachtauto bij de Marathonweg en voor 16.000 gulden aan goederen uit een schip van een parlevinker in de Koningin Wilhelminahaven.

8 De heer J. van Dooren, oudste directeur van Drukkerij Van Dooren BV, overleden op negenenzeventigjarige leeftijd.

8-11 Kermis aan de Reigerlaan.

10 Tentoonstelling in Het Weeshuis van werk van de Vlaardingse kunstenaars Peter Dumas, Jos Kalis en Ada van Selm.

13 De Gemeentepolitie houdt een aktie ter voorkoming van inbraken. De burgemeester reikt op het Stadhuis aan een bezoeker het eerste exemplaar uit van het vouwblad „Wat kunt u doen?".

De voetbalclub Sunlight gepromoveerd naar de derde klasse KNVB.

17 Wethouder Goudriaan reikt aan de Soendalaan de sleutels uit van de eerste zes gerenoveerde William-Pontwoningen. Aan de Insulindesingel stelt hij twee vissteigers voor invalide sportvissers in gebruik, die zijn geschonken door Bouw- en Aannemingsmaatschappij Both BV.

19 Bevestiging en intrede van ds K. D. van Kampen, gereformeerd predikant, in het Kerkcentrum Holy.

23 De gemeenteraad aanvaardt het voorontwerp Structuurplan.

25 In wedstrijden van de zwemkring Rotterdam en omstreken hebben de zwemvereniging Viking '60 en de Vlaardingse Zwem Club respectievelijk 2 en 61 medailles gewonnen.

Leerlingen van een aantal scholen houden op de Korte Hoogstraat een rommelmarkt ten bate van de schoolkassen.

29-30 De gemeenteraad besluit (1) tot bebouwing van het IJsselhoeveterrein in Holy-Noord, (2) tot een gemeenschappelijke regeling samenwerking gezondheidszorg Nieuwe Waterweg-Noord met Schiedam en Maassluis, en (3) tot het voorbereiden van een educatief plan voor vormings- en ontwikkelingswerk voor volwassenen.

30 Marjan van der Lee biedt wethouder Bovenberg ruim 800 handtekeningen aan van bewoners uit het oostelijk stadsgedeelte. De bewoners geven te kennen dat het leegkomende pand van het Toeleveringsbedrijf Vlaardingen aan de Oosterstraat naar hun mening een wijkcentrum moet worden.

De equipe M. van der Kemp heeft de eerste prijs gewonnen in de A-klasse van de door de autoclub De Flardinga Rijders georganiseerde Haringrit.

JULI

1 De heer J. Kreber, oud-directeur van de Machinefabriek Kreber BV, te Schiedam overleden op tweeënzeventigjarige leeftijd.

2 Ingebroken in de supermarkt van Albert Heijn in het winkelcentrum De Loper. Voor ongeveer 30.000 gulden gestolen.

4 Aad van Asten van De Coureur wint de ronde van Luijkgestel.

10 Een paardestal aan de Maassluissedijk uitgebrand. Eén paard omgekomen, elf gered.

15 Eerste zomeravondconcert op het Oranjecarillon door Addie de Jong.

18 Het Vakantiefeest begonnen met een volksfeestdag in en om het buurthuis De Haven.

20 Irene van der Laan van de VZC heeft de vijftien kilometer vrije slag van Hamme in België gewonnen.

21 Aan de Van Hogendorplaan voor 20.000 gulden aan sigaretten en andere artikelen gestolen.

22-30 Vakantiekermis op het Erasmusplein.

AUGUSTUS

4 Geopend aan de Westhavenkade café-dancing The Old Inn.

5 Mevrouw L. Meilink-Hoedemaker geeft een concert op het Oranjecarillon.

Standwerkersconcours op het Liesveld. Loetje Haringman uit Amsterdam wint de eerste prijs.

11 Ruim 200 fietsers die in het kader van een aktie voor een schone Rijn een tocht langs de rivier maken, worden in Vlaardingen begeleid door de wethouders mevrouw Vermeule-Van Dijk, Bovenberg en Van der Velden.

Aan de Claudius Civilislaan de eerste paal geslagen voor de uitbreiding van de Johannes Calvijnschool met een kleuterschool.

12 De Amerikaan James R. Lawson geeft een concert op het Oranjecarillon.

Wethouder mevrouw Vermeule-Van Dijk slaat op een terrein aan de Amsterdamlaan de eerste paal voor de bouw van 176 bejaardenwoningen, ontworpen door architectenbureau G. Geluk BV.

13 Haring- en bierfeest in de binnenstad.

15 Aad van Asten van De Coureur wint de wielerronde van Maassluis.

Hevige regen. Een aantal straten en kelders ondergelopen.

19 Pater A. Giesbers SJ te Brussel wordt pastoor van de Heilige-Geestparochie.

22 Inspraakavond voor bewoners van de Westwijk met discussie over de bouw van 74 woningen aan de Roemer

Visscherstraat in opdracht van het NVV.

Het Toeleveringsbedrijf Vlaardingen verplaatst van de Oosterstraat naar een nieuw gebouwencomplex aan de George Stephensonweg.

Huis aan huis bezorgd de gids Horen Zien Doen van de Culturele Raad Vlaardingen.

Zwaar onweer. Straten, wegen en kelders ondergelopen. Schade aan wegdekken.

27 Vanuit een brandweer-hoogwerker opent wethouder Kloots met het doorknippen van een vlag het Hollandiagebouw aan de Oosthavenkade, dat is ingericht als cultureel centrum.

De speelplaats aan de Potgieterstraat, door omwonenden met hulp van het Bedrijf Gemeentewerken ingericht, door de burgemeester geopend.

30 Het gemeentebestuur ontvangt met het dagelijks bestuur van de Vlaardingse Raad voor Sport en Recreatie op het Stadhuis sportmensen die zich in het seizoen 1976/77 hebben onderscheiden met het behalen van een kampioenschap.

SEPTEMBER

2 Loop-inconcert door het Gewestelijk Orkest van Zuid-Holland in de Lijnbaanhal.

3 Jaarlijkse keuring van konijnen en pluimvee in de autohal van de firma P. van der Kooy, georganiseerd door de Vlaardingse Pluimvee- en Konijnen-Vereniging VKPV.

4 Het tamboers- en trompetterskorps Liberté wint op een internationaal festival te Mühlheim de eerste prijs in de hoogste afdeling.

6 De heer J. van der Linden, gemeenteraadslid, oud-wethouder, voorzitter van de Culturele Raad Vlaardingen, benoemd tot burgemeester van Bleiswijk.
Voor gemeenteraadsleden en anderen wordt in het wijkcentrum aan de Valeriusstraat een film over het leegstaan en de verkrotting van woningen in de Vettenoordsepolder vertoond.

7 Aan wethouder Bovenberg 900 handtekeningen aangeboden van bewoners uit het oostelijk stadsgedeelte, in verband met de verplaatsing van de peuterspeelzaal De Vleet, die thans is gevestigd in het voormalige ziekenhuis aan de Hofsingel.

8 Opgericht de Klederdrachtgroep Vlaardingen.

De eerste sportinstuif in de Lijnbaanhal, in het kader van de sportieve recreatie, gaat wegens gebrek aan belangstelling niet door.

9 Op het Gemeentearchief aan de burgemeester het eerste exemplaar van de eerste jaargang uitgereikt van het bij Uitgeverij De Draak verschenen Historisch Jaarboek Vlaardingen 1977 van de Historische Vereniging Vlaardingen, onder redactie van de gemeentearchivaris.

10 Opening van het winterseizoen van de hervormde wijkgemeenten Grote Kerk II en Holy Noord in de Grote Kerk, met medewerking van het Christelijk Urker Visserskoor Crescendo. Gepreekt wordt door ds P. Vermaat en ds J. Wieman.

13 In de muziekkamer van het Visserijmuseum voeren de sopraan Trudi Koeleman, de pianisten Huib Christiaanse en Ben van der Linden en de violist Hugo Holleman werken uit van Maurice Ravel.

14 De collecte voor het Koningin Wilhelminafonds voor kankerbestrijding brengt alhier 62.000 gulden op.

14-15 De gemeenteraad bezoekt Luxemburg.

16 In het Streekmuseum Jan Anderson de tentoonstelling van prentbriefkaarten Groetjes uit Vlaardingen geopend.

In Het Weeshuis geopend de tentoonstelling Spel en Speelgoed, op initiatief van de Onderwijsgroep Vlaardingen.

De Haagse organist Wim van Beek geeft een orgelconcert in de Grote Kerk.

In de Broekpolder geschoten wild mag wegens het hoge Cadmiumgehalte niet meer worden gegeten.

17 Binnenstadsdag ter viering van het tienjarig bestaan van de Historische Vereniging Vlaardingen. De burgemeester bevestigt aan het gerestaureerde pand van apotheek Backer aan de Hoogstraat het restauratieschildje van de genoemde vereniging en hij onthult de op de torenmuur van de Grote Kerk aangebrachte zonnewijzer die door de vereniging aan de Vlaardingse burgerij is geschonken.
In het kader van de Binnenstadsdag lopen in de kerk en het stadhuis de tentoonstellingen Kroniek van een Kerk, Vier Eeuwen Stadsbeeld, en Stadsherstel in Vlaardingen.

18-25 Vredesweek met als thema „Help de kernwapens de wereld uit, om te beginnen in Nederland": themadiensten in verschillende kerken; Vredesmarkt op het Liesveld met stands van Amnesty International, de Werkgroep Anti-Kernenergie, het Werelddiakonaat en de Wereldwinkel; interkerkelijke dienst in de RK Kerk aan de Hoogstraat.

19 De gemeenteraad krijgt aangeboden de ontwerp-begroting voor 1978. Het totaal van inkomsten en uitgaven is 159.468.679 gulden. Aan onvoorziene uitgaven wordt geraamd 1.963.014

Het op 16 september 1977 met de restauratiepenning van de Historische Vereniging Vlaardingen onderscheiden huis De Zeeman, Hoogstraat 205, voor en na de restauratie.

gulden. Tevens krijgt de raad ter goedkeuring aangeboden de begrotingen 1978 van de Stichting Algemeen Ziekenhuis en de Algemene Stichting voor Huisvesting en Verzorging van Bejaarden.

Informatie- en discussiebijeenkomst in de burgerzaal van het Stadhuis over het educatief plan voor vormings- en ontwikkelingswerk voor volwassenen.

Ir A. L. Backer, apotheker, plotseling overleden op zevenenzestigjarige leeftijd.

24 De heer H. Bouwmeester doet 't Oudt Hollandsch Koffyhuys aan de Hoogstraat over aan de heer P. J. van Schayk.

27 Opgericht de Stichting Raad voor het Ouderenwerk Vlaardingen voor bejaardenzorg.

27-28 Winterkledingbeurs in De Harmonie, georganiseerd door de Stichting Unie van Vrouwelijke Vrijwilligers.

28 Wethouder Van der Velden slaat op het Liesveld de eerste paal voor de bouw van het paviljoen-café 't Praatje. Het gelijknamige café aan de Waalstraat wordt gesloopt.

29 Met het trappen van een voetbal en het slaan van een hockeybal geeft wethouder Bovenberg het startsignaal voor

de aanleg van sportcomplexen in de Broekpolder voor de VV Vlaardingen en de hockeyclub Pollux.

OKTOBER

1 Van kracht wordt de gemeenschappelijke regeling gezondheidszorg tussen Schiedam, Vlaardingen en Maassluis. Het koördinatieorgaan van de drie gemeentelijke geneeskundige en gezondheidsdiensten alhier gevestigd. Directeur is de heer E. H. E. Wolfs, arts, directeur van de Vlaardingse GG en GD.

Discussiedag over maatschappelijke rolpatronen, georganiseerd door de Vlaardingse afdeling van de NVSH. Vertoning van de film Neem het als een Man, Mevrouw.

3 Korte werkstaking bij Windmill Holland BV wegens de reorganisatie van het technische onderhouds- en reparatiesysteem.

5 Het hoogste punt bereikt bij de bouw van het nieuwe pand aan de Hoflaan voor de Gemeentelijke Sociale Dienst.

8 Wijnfeest op de Markt, georganiseerd door de winkeliersvereniging Koopcentrum Vlaardingen, met medewerking van de Rijnmond Band en de komische fanfare De Kikvorschen.

Tentoonstelling van motorfietsen in de Lijnbaanhal, georganiseerd door de motorclub Flardinga, met demonstraties door de motorvoetbalclub Dordrecht.

Vijf leegstaande woningen in de Stationsstraat en twee in de Prins Hendrikstraat gekraakt door de wijkgroep Vettenoordsepolder, ten behoeve van een aantal alleenstaande personen.

9 Aad van Opstal tafeltenniskampioen van Vlaardingen.

Beurs voor mineralen en edelstenen in de Lijnbaanhal.

11 Muntententoonstelling Goud Door De Eeuwen Heen bij de AMRO-bank op het Veerplein.

13 De heer C. J. Romers in de plaats van de heer J. van der Linden gekozen tot voorzitter van de Culturele Raad Vlaardingen.

Aan de Claudius Civilislaan de eerste steen gelegd voor de bouw van een kleuterschool ten behoeve van de Vereniging tot het Verstrekken van Schoolonderwijs op Reformatorische Grondslag.

De heer W. Hofman, directeur van het accountantskantoor Hofman en Hofman BV, overleden op drieënzeventigjarige leeftijd.

14 De Belgische organist Willy Climan geeft een orgelconcert in de Grote Kerk.

15 De eerste bijeenkomst voor alleenstaande personen in de Lijndraaier.

17 De Raad van Kerken en het Leger des Heils bieden de gemeente gezangenbundels aan voor gebruik in de aula van de begraafplaats Holy.

19 Aan de Zwanensingel de eerste paal geslagen voor de bouw van het tenniscentrum Hoogendijk.

De Kraanvogelschool wint het microkorfbaltoernooi voor scholieren in de sporthal.

21 In de Gemeentebibliotheek spreekt in het kader van de Kinderboekenweek de schrijver Wim Hofman uit Middelburg met kinderen over zijn werk.

23 Prentbriefkaartenruilbeurs in De Harmonie, georganiseerd door de Vlaardingse afdeling van de Nederlandse Vereniging De Verzamelaar.

24-29 Winkelweek in de Hoogstraat tussen de Afrol en de Delflandse Sluizen.

25 De groep Aktie Busbaan biedt wethouder Goudriaan 700 handtekeningen aan van bewoners uit Holy-Noord die protesteren tegen de afsluiting van de Korhoenlaan voor auto's met uitzondering van bussen.

Informatiebijeenkomst van de Vlaardingse Vrouwenraad in de burgerzaal van het Stadhuis: vertoning van de film Democratie en Europa, en discussie onder leiding van mevrouw A. Vrijlandt-Kreijnen, hoofdlid van de Europese Beweging en lid van de Europawerkgroep Nederlandse Vrouwenraad.

26 Aan de ingang van het Unilever Research Laboratorium delen NVV-leden het vakbondsblad WIK uit, waarin wordt geschreven over het verzoek van het hoofdbestuur van de Industriebond NVV aan de regering om Unilever geen toestemming te geven tot onderzoekingen met de stof DNA, waarmee de erfelijkheid kan worden beïnvloed.

27 De heer M. Roodenburg, chef van de afdeling onderwijs en culturele zaken van de gemeentesecretarie, gepensioneerd en benoemd tot ridder in de Orde van Oranje-Nassau. De heer Roodenburg is achtenveertig jaar in Vlaardingse gemeentedienst geweest.
Gevormd de projektgroep voor de bebouwing van de Eerste Van Leyden Gaelstraat.

29 Herdenking van de Kerkhervorming in de Sionkerk. Sprekers de predikanten ds D. Rietdijk, ds B. de Romph en ds J. Wieman.

NOVEMBER

1 Bijeenkomst van winkeliers in Triangel, georganiseerd door Koopcentrum Vlaardingen, om te protesteren tegen het plan van het gemeentebestuur om als proef in het centrum van de stad een aantal straten en wegen voor auto's af te sluiten.

Aan de Parkweg de eerste paal geslagen voor de bouw van een flatgebouw met vijftig woningen.

4 Vergadering van het CDA in Triangel. De heer J. Wijnstok, raadslid, spreekt over stadsvernieuwing.

5 Vlaardingse judokampioenschappen voor jongens van zes tot vijftien jaar, in de sportzaal van het Shell Pernis Sportpark De Vijfsluizen. Robert Struys wint in groep I.

8 Addie de Jong, piano, en Hans Maas, blokfluit, geven een concert in de muziekkamer van het Visserijmuseum.

10 Tentoonstelling in het Weeshuis van wandkleden en bronzen plastieken enz. van Kees de Kruijff, Riek Meijer, Renske Morks en Ula van Othuijsen.

12 Regionale dag van de Evangelische Omroep in de Stadsgehoorzaal. Sprekers zijn ds W. Glashouwer, voorzitter van deze omroep, en ds P. Vermaat.

13 Dankstond voor gewas en arbeid in de Grote Kerk.

13-15 Zware westerstorm. Kaden ondergelopen.

14 De zwemvereniging De Viking waterpolokampioen van Vlaardingen.

15 In het ontmoetingscentrum aan de Floris de Vijfdelaan begonnen met een vrouwencafé, voor eenmaal per maand.

18 De gemeenteraad stelt de begroting voor 1978 vast. Bij de discussies is aandacht besteed aan het beleid van het programcollege, het verkeer, sociale noden, de gemeentefinanciën en de besparing van energie.

19 Intocht van Sint Nicolaas aan de Oosthavenkade.

De tafeltennisvereniging Radio Molenaar gepromoveerd naar de promotiehoofdklasse van de Nederlandse Tafeltennisbond.

19-20 Antiekbeurs in de Lijnbaanhal.

21 De heer J. Z. Goedknegt, walbaas, vijftig jaar in dienst bij de Visscherij-Maatschappij Vlaardingen, onderscheiden met de eremedaille Oranje-Nassau in zilver.

22 Wethouder Goudriaan drijft aan de Kortedijk de eerste schroefpaal de grond in voor de bouw van zes woningen.

24 De heer J. C. Kroon wegens zijn vijftigjarig lidmaatschap van Vlaarding's Mannenkoor Orpheus benoemd tot erelid.

26 Op het kruispunt Korte Hoogstraat-Cronjéstraat wordt een proef genomen met de Amerikaanse wijze van diagonaal oversteken door voetgangers. Initiatiefnemer wethouder Goudriaan steekt als eerste over. Er is grote, zelfs landelijke belangstelling en er ontstaat eventjes een geweldige verkeersopstopping.

De moeilijke start van het diagonaal oversteken op 26 november 1977.

27 Nationale kattententoonstelling in de Lijnbaanhal.

28 John van Eerdenburg, Hans Hoogendijk en Leo van Oosten kampioenen judo van Zuid-Holland, respectievelijk in de klassen tot 60, 65 en 86 kg.

30 Het oude ziekenhuis aan de Hofsingel gesloopt.

DECEMBER

1 De gemeenteraad krijgt de ontwerp-meerjarenbegroting voor 1978-1982 aangeboden, met als bijlagen het personeelsplan, het subsidieplan en het investeringsprogramma voor die periode.

2 De Christelijke Harmonievereniging Sursum Corda bestaat vijfenzeventig jaar en geeft een concert in de Stadsgehoorzaal.

Wethouder Kloots en de heer M. Baas, vicevoorzitter van de Vereniging voor Christelijk Schoolonderwijs, slaan aan de Albert Schweitzersingel de eerste paal voor een scholencomplex.

3 Huis aan huis verspreid een nieuwe rampenfolder.

Door de Vlaardingse afdeling van de PSP is opgericht het Socialistisch Jongeren Kollektief.

6 De toneelgroep Diskus brengt in het wijkcentrum De Haven het stuk over de woningnood Want Rotterdam Moet Groeien.

9 In het Hollandiagebouw geopend een tentoonstelling van schilderstukken van L. Dijkshoorn en P. de Goede.

10 Tentoonstelling in het Weeshuis van werk van de Rotterdamse kunstenaars Jan Burgerhout, Jan Goedhart, Charles Kemper, Ad Kikkert en Ed van Zanden.

13 Het Ateliertrio concerteert in de muziekkamer van het Visserijmuseum.

16 De Noorse viceconsul Knut Frönsdal ontsteekt op de Markt de verlichting van de door de stad Larvik geschonken kerstboom.

De heer J. 't Hoen, constructeur-groepsleider, vijftig jaar in dienst bij Wilton-Fijenoord BV te Schiedam.

17 Bij de Uitgeverij Kok te Kampen verschenen de dichtbundel In Leven En In Sterven van de Vlaardinger Klaas van Elsäcker.

18 Volkskerstzang in de Grote Kerk met medewerking van de Christelijke Harmonievereniging Sursum Corda en het koor Jong Progeza.

Dr J. van der Schaar, die op 20 december 1977 afscheid nam als rector van de christelijke scholengemeenschap Westland-Zuid.

20 Dr J. van der Schaar, rector van de Christelijke Scholengemeenschap Westland-Zuid, neemt afscheid wegens pensioen.

21 Kerstuitvoering door de gezamenlijke koren van Jo Mulder in de Stadsgehoorzaal. Opgevoerd wordt het kerstspel Voor Alle Tijden.

22 Ingebroken in de Machinefabriek Toekomst aan de Havenstraat. Voor 28.000 gulden gestolen.

24 Walter van Rossum wint de Broekpoldercross van de atletiekvereniging Fortuna.

Zware storm. Ruiten ingewaaid en daken beschadigd.

25-26 Kerst Inn in de Oosterkerk.

28 In de Lijnbaanhal Jeugdstad geopend.

31 De slijterij De Wijnoogst op de Markt van de firma H. van Toor Jzn sluit.

Rommelige jaarwisseling. Veel vuurwerk. Brandweer en politie moeten hier en daar optreden.

Huig H. de Koning.

IN MEMORIAM IR A. L. BACKER, APOTHEKER, 1909-1977

Ir Adolf Louis Backer, in leven apotheker, geboren 23 november 1909 te Vlaardingen, overleden 19 september 1977 te Vlaardingen.

Wanneer een vriend plotseling uit ons midden weg valt, ontstaat een leegte. De omgeving vormt een stilte in het tijdperk wat hem toegemeten was, en waarin nog niet alles in vervulling is gegaan.

Zowel bij de geboorte als bij de dood wordt alles opgemerkt. Daarbij is de taal der levenden ook de taal der vergetelheid. De kwetsbaarheid is daarom groot van hem, die daden wil achterhalen.

De burgerlijke stand heeft geen instrumenten opgesteld om waarachtigheid te meten.

Hier mag worden aangemerkt dat het leven van Dolf Backer zich kenmerkte door behoedzaamheid en behoud. Zijn temperamentvol karakter en impulsief handelen waren voor zijn omgeving niet altijd gemakkelijk aanvaardbaar. Veel werd daarbij vergoed door zijn humor en beminnelijkheid, zijn sterkste kanten.

„Vorm en karakter van het zeilschip
herinneren vaak aan de bouwer
soms opgestoken hoofds bij krap aan de wind
bij achterlijk dwars gul en royaal als de wimpel".

Zijn beroep van scheikundig ingenieur en apotheker speelde zich af op de grond zijner vaderen, waarvoor een vuur in hem brandde wat niet te doven was, en dat de weg tot aan zijn dood heeft bepaald. De met zijn tijd meegroeiende problemen in dit beroep, waarin wetenschap en techniek steeds weer nieuwe problemen oproepen werden door hem met nauwlettendheid gevolgd. Redenen waarom de apotheek en het laboratorium steeds veranderingen ondergaan moesten, teneinde zich aan te passen.

Voor de opvoeding en opleiding van nieuwe krachten in dit beroep had hij grote interesse. De lessen die hij gaf, hadden door zijn deskundigheid en humaniteit een bijzonder karakter. Hij wist de jeugd aan zich te binden en was niet alleen leraar, maar ook begeleider. Op de examens was hij de zeer critische doch ook menselijke examinator. Vernieuwingen in dit beroep van assistenten heeft hij weten te bevorderen, met het oog op de toekomst van het vak.

De belangstelling voor de historie van zijn vak was groot. Zijn verzameling kruidenboeken, instrumenten en prenten uit dit vak, is zeer uniek. Daarbij had hij de historie van het ouderlijk huis, waarin de apotheek gevestigd was, als zijn grote voorliefde. Vanaf 1835 was in dit pand reeds een apotheek gevestigd, door Pieter Karel Drossaert (later tot burgemeester van Vlaardingen

benoemd, vanaf 1858 tot 1883). Het was de bedoeling van Dolf Backer dit oude pand te restaureren, mede omdat de historie vertelt dat het huis de plaats moet zijn geweest, waar in de 8e eeuw Willebrordus moet hebben gewoond, en de eerste kerk in deze landerijen vestigde (gegevens hierover zijn verschenen in publicaties van wijlen A. Bijl Mzn). Volgens deze gegevens werd het huis later genoemd „Sint Nicolaas", omdat de gevelsteen een man met mijter voorstelde, hetgeen vermoedelijk bedoeld was voor Willebrordus.

Betreffende de apotheker, later burgemeester Pieter Karel Drossaert, verscheen in 1960 — bij het 125-jarig bestaan van de apotheek — een overzicht in druk, van de hand van de toenmalige archivaris C. Postma, begeleid en uitgegeven door Dolf Backer (niet in de handel).

Naast deze omvangrijke bemoeiingen bestuurde en beredderde Dolf Backer eveneens een omvangrijk familiearchief. Zijn hobby was het, de historische gegevens, welke zwerfden bij talrijke familieleden, bijeen te brengen. Hij zag kans een familiekrant uit te geven, waarin steeds nieuwe gegevens werden gepubliceerd, waardoor hij zijn nageslacht een overzicht ter hand heeft kunnen stellen.

Naast zijn veeleisende dagtaak vervulde hij tal van openbare functies. Vermeld mogen worden:

regent van het Weeshuis,
bestuurslid van de Spaarbank Vlaardingen
regent van het Van-Westfonds,
voorzitter en organisator van „tentoonstellingen Visbank",
lid Culturele Raad Zuid-Holland,
lid Koninklijke Maatschappij van Pharmacie,
functies in beroeps- en examencommissie apothekers-assistenten, gedurende 25 jaar
bestuurslid, later voorzitter van de Stichting Visserijmuseum,
lid van de Commissie voor het Stedelijk Museum van Schiedam,
lid Commissie Stadsherstel te Vlaardingen.

Een ernstige ziekte maakte abrupt een einde aan al deze functies. De waarschuwing dat ook zijn krachten beperkt waren, deed hem besluiten al deze functies te beëindigen, met een diep gevoel van spijt, zowel tegenover deze instellingen als voor zichzelf.

Eén functie hield hij aan, nl. die van bestuurslid en later voorzitter van de Stichting Visserijmuseum. Met zijn diep ingeworteld gevoel voor culturele waarden en de historie van zijn stad Vlaardingen, wilde hij dit niet missen, en hij wist maar al te goed

wat de visserij voor deze stad betekend heeft. Wie doordrongen is van het feit, hoe in de historie van Vlaardingen de vissersvloot kwelde en beklemde in de harten van de vissers, de reders en de bevolking, weet dat bij wijze van paradox kan worden gezegd, dat haar drijvende tonnage de vaste basis vormde van de stad.
De takelage stak van de zolders naar buiten en de schepen gluurden ergens naar binnen. Op de schepen roerden de mensen zich op dezelfde wijze als aan de wal. De vloot imponeerde door haar voltalligheid. Ze vormde het aardse fundament, en in de strikken van haar takelage hield ze al diegenen gevangen, die haar bestaan volbrachten.

In de jaren van tegenspoed, wanneer de vloot volledig in de kluisters lag, vormde zij een dode dreiging van roerloos opgerolde beklemming. In voorspoed steeg, als in een paar communicerende vaten, gelijkwaardig aan de door de vloot uitgeoefende druk, iets omhoog dat als bevrijding kon dienen. Het ontwerp van deze stad kon zich voortzetten, en haar culturele waarde bevestigde zich in de bouw van het fraaie stadhuis en vele andere gebouwen van betekenis. Helaas is veel hiervan verdwenen.

Toen de volledige aftakeling van de visserij zich aandiende, en de archieven de taak op zich moesten nemen om te documenteren hetgeen geweest was, en zichtbaar te houden wat nog zichtbaar is, begreep Dolf Backer met vele anderen dat hier een taak lag. Bij de oprichting van het Visserijmuseum in 1962 heeft hij zich met hart en ziel hieraan gegeven.

Later werd hij benoemd tot voorzitter van de stichting, welke functie hij tot aan zijn dood heeft volbracht.

Al het bovengenoemde moest met veel geduld en moeite in cartotheken, met foto's, tekeningen en modellen bijeen worden gebracht, en als verzameling dienstbaar worden gemaakt. Dit geldt eveneens voor de onmisbare ambachten rond de visserij, zoals scheepsbouwers, mast- en pompmakers, zeilmakers, nettenbreiers, kuipers, hoek- en sneumakers, enz.

De cultuur stort zich niet in de armen van de eerste de beste gegadigde. Men kan opvattingen naar buiten brengen, maar een duel past in het raam hiervan. Met moeite kan alleen cultuur worden overgedragen. Dit was voor Dolf Backer, wat hij zocht in zijn streven naar behoud. Dank zij een team van bekwame medewerkers en bestuurderen, die zijn drang en impulsieve handelingen in het goede spoor wisten te houden, is het museum verrijkt.

Wel betreurde hij het zeer dat aan de oude stad Vlaardingen te weinig zichtbaar is gerestaureerd. Wellicht staat veel op papier en is te weinig zichtbaar gebleven. Hij mocht zijn werk bekroond zien met zijn benoeming tot ridder in de Orde van Oranje-Nassau

Verder moge vermeld worden zijn lidmaatschap van Rotary. De volgorde van zijn functies was vanaf 1952:

commissaris club Schiedam,
secretaris club Schiedam
secretaris van de nieuw opgerichte club Vlaardingen,
voorzitter club Vlaardingen,
programmaleider commissie (vier maal),
community service (vier maal),
catechiseermeester (par excellence).

Rotary was voor Dolf Backer een groot gebied, waar hij zich geheel in de voetstappen van zijn vader thuis voelde. Hij beleefde het als een kring van vrienden, waarin men al zijn gevoelens zonder schroom naar buiten kan brengen.

Iets als een tuin in het voorjaar, waarover potjes met verf zich laten uitgieten in allerlei kleuren. Maar buiten de tuin, aan gene zijde van de schuttingen, staan tuinlieden die met elkaar woorden wisselen met allerlei opmerkingen! Gelukkig strekt de natuur haar zorgen verder uit, en zal, om die tuin ongeschonden te bewaren, naar duurzaamheid moeten worden gezocht. Dit thema der duurzaamheid viel in Dolf te beluisteren, in zijn vorm van vermaning, waarin humor het uitnemendst was.

Een ontwerp tot vorming van een fonds tot verlening van diverse ondersteuning of bijstand kwam door zijn initiatief tot stand. Hij was bij feestelijke bijeenkomsten een groot charmeur, en probeerde met hoge hoed en toverstok als goochelaar vermomd een boerenkar door een tuimelraampje te doen glippen, maar dat lukte niet altijd. Ook hier is zijn plotseling verscheiden als een leegte ervaren.

HORA RUIT

De restauratie van gebouwen, apotheek, laboratorium, bureau en bijgebouwen, kwam tot stand in een tijdperk van ongeveer tien jaren. De voleinding hiervan mocht hij bekroond zien met het toekennen van de penning van de Historische Vereniging Vlaardingen, voor restauratie op grond van particulier initiatief. Het schild aan de gevel werd hem uitgereikt door de burgemeester van de stad Vlaardingen, de heer W. A. Kieboom, op 17 september 1977. Dolf Backer trad bij deze gelegenheid naar voren uit de apotheek in het costuum van een 18e-eeuwse apotheker, als representant van het aloude gilde. Omringd door zijn assistenten, allen in oud costuum. Hij trad a.h.w. uit de historie zijn toekomst tegemoet.

„Met de tijd die hem nog restte
en al zijn taal
en al mijn tegentaal
bleek stil gefluister
over doelloos nieuws
berusting scheen nu ingezet".

Een snelle dood verraste hem in de morgen van 19 september 1977 in zijn geliefd huis „De Ulebuut" te Huybergen (Noord-Brabant).

Omringd door hen die hem het dierbaarst waren, werd hij bijgezet de 22e van de herfstmaand, in het familiegraf Emaus.

Gedaan te Schipluiden, als hommage aan mijn vriend Dolf.

Bovenstaande herdenkingsrede werd uitgesproken in de Rotaryclub Vlaardingen. Wij hebben de tekst hier ongewijzigd opgenomen.

Ir A. L. Backer, apotheker, 1909-1977.

STAD IN WORDING, VLAARDINGEN 1574—1650

INLEIDING

Er is nog praktisch niets geschreven over Vlaardingen in de vroege zeventiende eeuw, de stad na de brand van 1574 tot laten we zeggen omstreeks 1650. M. van Nievelt geeft de voornaamste externe feiten weer, zonder daaruit tot conclusies te komen, in de „Handvesten, octroyen, privilegiën en regten aan de stede Vlaardingen... vergunt enz.", een werk dat in 1772 in 's-Gravenhage en in 1775 ook in Utrecht werd uitgegeven. P.G.Q. Sprenger van Eyk valt hierop in zijn „Geschiedenis en merkwaardigheden der stad Vlaardingen" uit 1832 terug zonder over de zeventiende eeuw iets nieuws bij te dragen. C. Postma brengt ons evenmin verder in zijn in 1958 verschenen „Korte geschiedenis van Vlaardingen". Hetzelfde geldt voor Hans van der Sloot's „Vissen bij de vleet" uit 1973. R. Meischke behandelt in „Vlaardingen in vogelvlucht" uit 1976 de stedebouwkundige ontwikkeling van de stad op een wijze die inderdaad inzicht verschaft (1).

Al met al leek het ons op zijn plaats een artikel te wijden aan een paar facetten van de Vlaardingse geschiedenis tussen 1574 en omstreeks 1650 aan de hand van vooral de archivalische bronnen, materiaal dat, van alle genoemde schrijvers, alleen door Nievelt goed is gebruikt. Daarbij komt de economische ontwikkeling het minst aan bod: die dient in een afzonderlijke publikatie over een groter tijdvak te worden bekeken. In ons artikel besteden wij achtereenvolgens aandacht aan: de invloed van de brand van 1574 en de tachtigjarige oorlog op de ontwikkeling van Vlaardingen in de vroege zeventiende eeuw; hoe er in de stad werd gewoond, geleefd, gewerkt, gerecreëerd, gevoeld en gedacht voorzover dit openbaar kan worden, en dat is vooral buitenshuis, op straat; omgekeerd hoe als gevolg van de genoemde activiteiten stad en straat er uitzagen en veranderden; tenslotte hoe de politieke macht en verhoudingen in Vlaardingen lagen, waarbij de belangrijkste vraag is hoe autonoom Vlaardingen was, of het als stad mocht worden beschouwd of tot het platteland moest worden gerekend. Er is in dit artikel dan ook geen sprake van een allesomvattende geschiedenis van het bewuste tijdvak. Wél hopen we aan het eind van ons verhaal een samenvattende karakteristiek van Vlaardingen te kunnen geven voor de periode 1574-1650. En ook dat we er in zijn geslaagd de lezer een beeld te geven van hoe Vlaardingen er in de eerste helft van de zeventiende eeuw uitzag in zijn rijke schakering van levensuitingen.

DE BRAND VAN 1574

Tussen 1572 en 1576 woedde in Holland een oorlog die wat

verschrikkingen voor de burgerbevolking betreft is te vergelijken met die in Vietnam. De troepen van het wettige gezag trachtten de opstand te dempen van de geuzen die, voor een belangrijk deel overtuigde calvinisten, door hun optreden evenzeer extremisten waren als vrijheidsstrijders. Het wettig gezag was de spaanse koning als heer der Nederlanden en graaf van Holland, die zijn nederlandse gewesten wilde behouden als onderdeel van een groot rijk waarvan het centrum het rooms-katholieke Spanje was. De bevolking bestond voor meer dan negentig procent nog uit aanhangers van de oude roomse godsdienst, maar was niet of nauwelijks anti-protestants en had in geen geval veel sympathie of begrip voor de spaanse vreemdelingen die hier wet en orde kwamen herstellen en die net zo huishielden als hun tegenstanders. De bevolking van Holland was een zwijgende en vooral lijdende meerderheid die door beide strijdende partijen werd geplunderd, gebrandschat en vermoord.

De zomers tussen 1572 en 1576 waren vaak slecht, koud en veel te nat. Er heerste hongersnood. Om militaire redenen werden landerijen onder water gezet. Steden werden belegerd. Pestepidemieën eisten duizenden slachtoffers. De diepe ellende van deze tijd wordt indringend weergegeven door broeder Wouter Jacobszoon (Maes) of in het latijn Gualtherus Jacobi Masius, de prior van het klooster Stein bij Gouda, die moest uitwijken naar het tot 1578 koningsgezinde Amsterdam en die daar een dagboek bijhield van de gebeurtenissen in Holland. De meeste oorlogsberichten bereikten op de een of andere manier Amsterdam wel. Over het geheel genomen was broeder Wouter dan ook goed op de hoogte van het oorlogsverloop en de rampen die de bevolking teisterden, al zal hij er wat bijzonderheden betreft vaak naast hebben gezeten. Want veel nieuws kwam vervormd door of bestond uit louter geruchten, en verificatie was broeder Wouter niet mogelijk. Bijzondere aandacht had broeder Wouter voor de lotgevallen van het kleine Vlaardingen temidden van al die grote gebeurtenissen. Er woonde familie van hem, zijn zwager Claes Corneliszoon met diens dochter Apollonia Claesdochter.

Op grond daarvan wist onze prior op 6 december 1573 te vertellen dat „meest al Vlaerding binnen Schiedam gevlucht was om des conincks soudaten te ontloepen ende was Vlaerdinck soe ledich van als, dat daer scarp (nauwelijks) een turf in ghevonden werde" (2). Met andere woorden, de Vlaardingers waren massaal naar Schiedam gevlucht, waarbij ze alles wat ze konden dragen meenamen. Het klassieke beeld van eenvoudige onschuldige mensen die de oorlog over zich heen krijgen. Een paar weken later waren veel Vlaardingers kennelijk weer terug in hun eigen stad. Schiedam zal zelf te veel moeilijkheden hebben gehad om ook nog eens pakweg duizend Vlaardingse evacué's kost en inwoning te

geven: de stad zat vol Engelse huurtroepen die aan de opstandelingenzijde onder Willem van Oranje vochten. Op 21 januari 1574 las broeder Wouter uit een brief van zijn zwager Claes Corneliszoon „wat verdriet ende armoede dat geleden werde binnen Vlaerdingen, hoe die menschen hem daer voeden met haverenbroot te eeten ende simpel water te drincken" (3). Haver was veevoer, als eten voor mensen was het te vergelijken met de bloembollen uit de hongerwinter van 1944/45. Bij die honger kwam nog dat begin 1574 naar broeder Wouter's zeggen negenhonderd Spanjaarden in de stad bivakkeerden (4). Dat op een bevolking van nauwelijks vijftienhonderd inwoners!

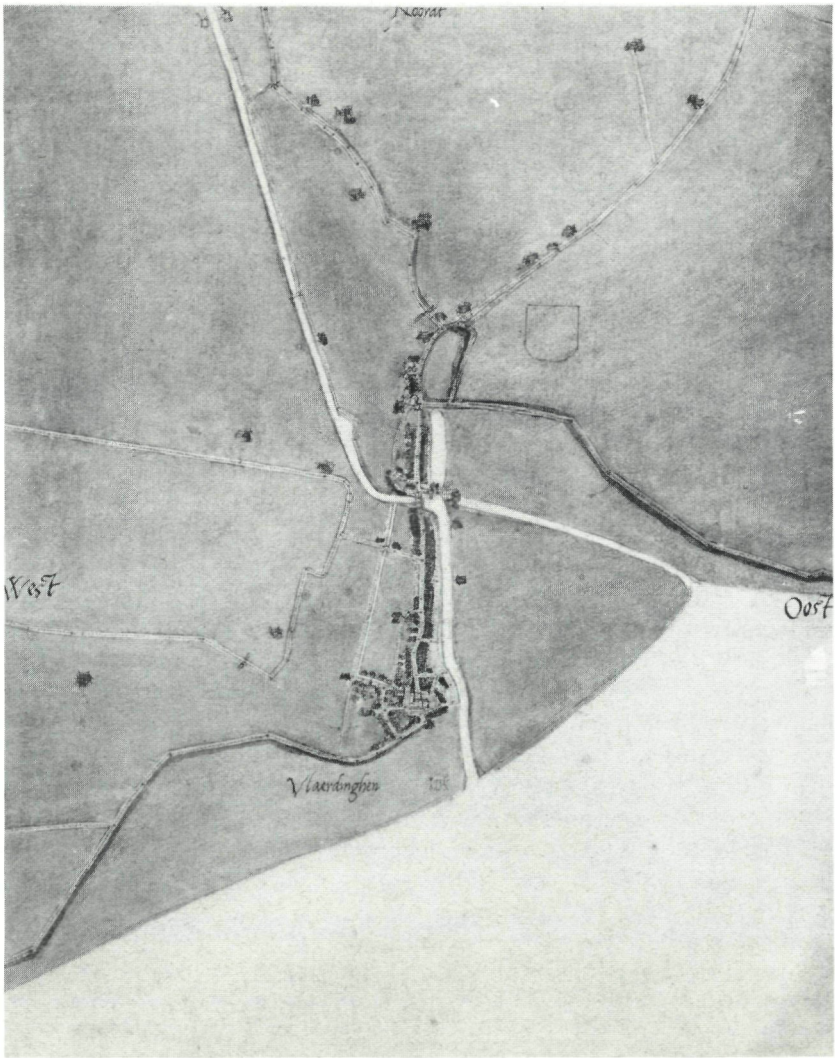

Kaart van Vlaardingen van Jacob van Deventer uit ca 1560.

Toen Vlaardingen dan ook op 2 juni 1574 tot de grond toe afbrandde, was dat misschien wel de ramp van de eeuw, maar toch geen catastrofe die onverhoeds een bloeiende stad zo goed als van de aardbodem wegvaagde. Wanneer we afstand nemen van het gebeuren komt de stadsbrand van 1574 eerder op ons over als een strop die er óók nog wel bij kon na alles wat er al was afgeleden en verarmd. Al tientallen jaren lang was Vlaardingen straatarm. In 1561 werd van de driehonderd huizen die de stad telde slechts een kwart aangeslagen voor de tiende penning (5). Het grootste deel van het Vlaardingse huizenbestand moet klein en armetierig zijn geweest en van hout opgetrokken. Dit was zonder twijfel hetzelfde woningtype als we in 1584 in Rotterdam vinden in de buurt waar de mensen woonden die op de haringbuizen voeren : de Vissersdijk die was bebouwd met „eenige slechte visscherswoningen, met riet gedekt" (6).

Het komt ons voor dat Vlaardingen, zoals het er in 1574 bijstond, niet veel aan buit had te bieden aan de Schiedammers die de opnieuw door de bevolking verlaten stad in brand zouden hebben gestoken na huis voor huis te hebben opengebroken en geplunderd. Overigens vermeldt broeder Wouter de brand van Vlaardingen niet. Heeft het bericht hem, die van dag tot dag opschreef wat hij hoorde, pas later bereikt? Het lijkt ons waarschijnlijk. Mede omdat broeder Wouter regelmatig gewag maakte van branden. Het was daarbij steeds het platteland dat het moest ontgelden voor wat betreft verwoesting en plundering door krijgsvolk en de ongeregelde benden die met name in guerilla- en bewegingsoorlogen zo actief zijn. De branden waarover broeder Wouter het heeft gelden zonder uitzondering open dorpen en niet ommuurde vlekken, zoals ook de officiële stad Vlaardingen er één was. Met alle consequenties van dien. De honger, het krijgsvolk, het vluchtelingenleed en tenslotte de complete verwoesting betekenden zonder twijfel voor de Vlaardingers een onvoorstelbare verschrikking. Maar het was geen klap die volgde op een tijdvak van geluk, vrede en welvaart. Integendeel. Wél kan de brand van Vlaardingen worden beschouwd als het einde van de middeleeuwen, als een afsluiting ook van een eeuw die er weinig vreugde had gebracht. Voor het overige was de brand die Vlaardingen in de as legde in groter verband gezien geen uitzonderlijk gebeuren. Wat dit aangaat merken we op dat een paar weken na de Vlaardingse brand, blijkens een bericht dat broeder Wouter op 23 juni 1574 bereikte, ook Schiedam werd geplunderd : „Tot dese tijt hadden wij tijdinge, dat die guesen Schiedam plonderden ende alle goet daeruuuyt voerden, maekende die stadt met haer uuuyt- ende innerijden niet anders dan een manier van een duyfhuys" (7). Schiedam, met andere woorden, was precies zo'n open duiventil als Vlaardingen : ieder die wilde kon naar binnen vliegen.

DE TACHTIGJARIGE OORLOG

Na de tijd van rampspoed die de zeventiger jaren van de zestiende eeuw betekenden, doet zich het merkwaardige verschijnsel voor dat slechts korte tijd later, zo tegen 1600, Holland snel tot ongekende bloei kwam, ondanks, of misschien ook wel voor een deel dank zij de grote vaderlandse tachtigjarige oorlog, die ver buiten het gewest, aan de latere grenzen van de nederlandse Republiek werd voortgezet, met name in Gelre en in Brabant. Ook in Vlaardingen werd na 1576 het gewone leven van lieverlede weer opgevat. Met puinruimen en voorlopig herstel, zoals in Duitsland na 1945. Maar, los van de verwoesting van 1574, bleef Vlaardingen, in tegenstelling tot vele andere hollandse steden, nog om een andere reden erg lang maar al te zeer vertrouwd met het verschijnsel oorlog. Tot 1648 toe.

Elk jaar opnieuw werd immers de vissersvloot belaagd door de kapers uit Duinkerken en Nieuwpoort, die met hun privéoorlogsschepen vanuit de vijandelijke spaanse Nederlanden uitvoeren om de hollandse vissers- en handelsvloot zoveel mogelijk afbreuk te doen. De kaperkapiteins hadden van de regering van hun land vergunning voor hun onderneming. Juridisch werd dit jacht- en buitrecht op vijandelijke schepen door alle betrokkenen aanvaard of liever geduld. Kapers golden niet als bandieten, misdadigers, of outcasts, maar, althans in hun eigen land, als normale, geachte zeevaarders in een speciale branche, die van het particuliere marinebedrijf. Ook de Republiek kende kapers. Vanuit Vlissingen met name hebben ze geopereerd. De acties van de kapers vallen te vergelijken met wat het duitse onderzeebootwapen in de eerste en tweede wereldoorlog deed : door het in de grond boren van vijandelijke vissers- en koopvaardijschepen een land economisch de nek proberen te breken. Meestal ging het zo dat een kaper zijn prijs, dat is schip en bemanning, opbracht naar zijn operatiebasis. De reder kreeg daarop bericht dat hij zijn schip voor een bepaald „rantsoen", dat is losgeld kon terugkrijgen. Lukte dat niet, dan verkocht de kaper het schip. Ook kwam het voor dat schepen in de grond werden geboord. De bemanning werd doorgaans gevangen genomen. Bemanningsleden waren zelf verantwoordelijk voor een eigen rantsoen, het terugkopen van lijf en vrijheid. Soms schoot de reder het losgeld voor, uit menslievendheid of uit meer zakelijke overwegingen. Maar lang niet altijd was dat zo. Er zijn gevallen bekend waarbij de familie van de bemanningsleden het losgeld niet kon opbrengen. De zeeman bleef dan gevangen, tenzij een collecte die de familie mocht houden voldoende opbracht.
Niet zelden stierven zeelui als gevangene. Hun levensomstandigheden in gevangenschap zullen vaak nauwelijks hebben afgeweken van die in moderne concentratiekampen. Het leven

van de Vlaardingse vissers uit de zeventiende eeuw bracht bepaald nog meer gevaren mee dan omkomen in de golven.

Een berucht jaar vol kapingen was 1641. Op 14 september 1641 verklaart het Vlaardingse stadsbestuur dat op dat moment zevenentwintig stadgenoten „in Vlaenderen onder de vianden deser landen gevangen leggen" (8). Daarmee worden zonder twijfel vissers bedoeld. Gerechtelijke verklaringen uit 1641 laten de ellende zien die in de eerste plaats de vissers, maar toch ook de reders trof. Op 12 februari werd het schip van reder Jan Janszoon Broeck en stuurman Aryen Huygen Koes, dat op de Noordzee aan de beug oftewel met de vislijnen uitlag, door een Duinkerker kaper genomen; het schip werd gerantsoeneerd op 2.800 gulden; als borgen voor deze losprijs werden gevangen genomen de stuurman en twee mannen van zijn scheepsvolk; uiteindelijk kwamen de drie vrij nadat er 2.000 gulden was betaald (9). Op dezelfde dag nam een andere Duinkerker het schip van reder Abraham Hogenhoeck en stuurman Abraham Janszoon Calisvaer dat eveneens aan de beug lag; het werd gerantsoeneerd op 2.300 gulden en naar Yarmouth gebracht waar het na veel afdingen voor 2.141 gulden vrijkwam; dit geld werd voorgeschoten door Abraham Regenmoort, misschien een Rotterdamse koopman (10); het schip verloor, hetzij bij de ontsnapping, hetzij doordat het door de kaperbemanning werd meegenomen, de volgende goederen : 5 bakken want, 2 ankers, 2 kabels, 3 baaklijnen, 1 spil, kompassen en nachtglazen, 6 tonnen vis en ca 250 levende vissen, koksgereedschap, plus persoonlijke goederen van de bemanning (11). Op 27 februari werd de hoekerboot van reder Jan Ariënszoon en stuurman Cornelis Ariënszoon Dogge genomen en naar Duinkerken gebracht; de stuurman en vier van zijn vennoten of bemanningsleden werden aldaar gevangen gezet in afwachting van betaling (12). Hetzelfde lot trof op 29 april het schip van reder Aryen Rochus Cruyck en stuurman Willem Goossenszoon (13). De hoeker van de reders Dirck Cornelys de Lange en Pouwels Janszoon Broeck en stuurman Claes Arense Bars, werd blijkens het verhaal van de zeventienjarige scheepsjongen Cornelis Janszoon op 14 mei door een Duinkerker genomen; in afwachting van het losgeld werd de bemanning op 20 mei gevangen gezet, alleen de genoemde scheepsjongen kwam vrij om bericht naar Vlaardingen te brengen, waar hij tegen 27 mei arriveerde (14). Een maand later verklaarde een ander lid van de bemanning dat in Vlaardingen was teruggekeerd, dat de hoeker zelf Duinkerken nooit had bereikt, maar op 17 mei door een concurrerende kaper uit Calais weer aan de Duinkerker kapitein was ontnomen en vervolgens in genoemde franse haven als legitieme prijs verkocht (15). Een feit waarvan de scheepsjongen kennelijk niet op de hoogte was. Twee bootsgezellen van stuurman Mees Willemszoon vertelden het gerecht ten behoeve van reder Jacob

Rochuszoon van Pomeren dat zij op 24 mei met schip en goed op de Noordzee door de vijand waren genomen (16). Een kaper van Ostende overmeesterde op 25 juni het in mei uitgevaren schip van reder Aryen Rochus Cruyck en stuurman Pieter Claeszoon Turffboer; het schip werd naar Ostende opgebracht en de bemanning in afwachting van het losgeld gevangen gehouden (17). Nog erger is wat Cornelis Maertenszoon Persoon overkwam; toen zijn schip in mei aan een achtervolgende Duinkerker kaper probeerde te ontkomen, opende de vijand met grof geschut het vuur en daarbij werd Cornelis dodelijk getroffen (18).

Nu was 1641 wat het verlies van schepen aan kapers betreft een topjaar. In negatieve zin wel te verstaan. En, inderdaad, verzekering dekte de schade enigszins, maar de premies van minstens vijf procent van de verzekerde waarde logen er dan ook niet om. Wanneer we de Vlaardingse vissersvloot van 1641, buizen en hoekers samen, op twintig kielen taxeren, dan blijkt hoezeer de kapers onder hun prooi konden huishouden. Overigens waren het veel minder de haringschepen dan de beugvissers die het slachtoffer van de kapers werden: de hiervoor genoemde schepen gingen allemaal buiten het haringseizoen verloren. De beugschepen werkten betrekkelijk solitair en waren daardoor kwetsbaarder voor de kapers dan de gegroepeerd optredende haringvloten, die bovendien de bescherming genoten van speciaal uitgeruste oorlogsschepen, de buisconvooiers. De haringvisserij of grote visserij werd in de zeventiende eeuw zowel in als buiten Holland beschouwd als één van de belangrijkste peilers van de nationale economie. De overige zeevisserij was van minder belang, waarschijnlijk ook in Vlaardingen. Maar nu was het wel zo dat de Vlaardingse beugvissers met hun hoekers in het seizoen ook aan de haringteelt deelnamen. Het verloren gaan van deze schepen had dus zeker óók, voor wat betreft Vlaardingen, zijn weerslag op de lokale haringvisserij. Blijkens een getuigenis van 1605 hielden de resultaten van de visserij vaak niet over; gesproken wordt van „de sobere neringe der visscherijen" en hiermee worden zowel de beugvisserij als de haringvaart bedoeld (19). In Schiedam horen we soortgelijke geluiden. In 1585 kan die stad een belasting aan het land niet opbrengen „omdat den harinck, wesende heure hooftneringhe, opgehouden worden in omlegghende landen ende verbuert" (20). En in 1590 horen we opnieuw over de moeilijkheden van het haringbedrijf in Schiedam, wanneer het stadsbestuur rept van „de crancke neeringhe van den haringvaert, de grote schade ende verlies van de gemeene borgeren daeruuyt spruytende" (21). In Vlaardingen, dat behalve ten haring ook ter beugvaart voer, kan het alleen maar nóg moeilijker zijn geweest.

In dit verband nog het volgende over de zevenentwintig

Vlaardingse gevangen die in september 1641 nog niet thuis waren. Het getal lijkt klein, maar het komt wel neer op drie volledig geoefende buisbemanningen. Een groot economisch verlies, al die personele know-how die buiten spel stond. En de zevenentwintig mannen maakten naar schatting één procent van de bevolking van Vlaardingen uit. Of, om het nog wat duidelijker naar ons toe te halen: laten we ons eens voorstellen wat het zou betekenen als vandaag zevenhonderdentachtig Vlaardingse mannen in het buitenland gevangen zouden komen te zitten als gevolg van de uitoefening van hun beroep!

Onze stellige overtuiging is dan ook dat de oorlog en de kapers de ontwikkeling van Vlaardingen tot 1648 ernstig moeten hebben geremd. Los daarvan hebben de kapers van de zuidelijke Nederlanden met hun bedrijf een niet te schatten portie verdriet gebracht in heel wat, zo niet de meeste Vlaardingse zeemansfamilies.

Maar ondanks dat breidde Vlaardingen zich, net als verschillende andere hollandse steden, uit tussen het einde van de oorlog in Holland en het midden van de zeventiende eeuw. Ten tijde van de brand bedroeg het aantal huizen zoals we al zagen ca 300 en daarin hebben hooguit 1.500 mensen gewoond. In 1610 tellen we 438 huizen (22), dat betekent ongeveer 2.190 inwoners. En dat komt aardig overeen met het aantal inwoners van 2.217 dat in 1622 wordt genoemd, maar dat waarschijnlijk aan de lage kant is, overigens niet onbegrijpelijk waar het om een telling ten behoeve van de belasting ging (23). Maassluis telde toen 2.849 inwoners, Schiedam 5.997 en een andere kleine stad, Schoonhoven, 2.891. Wel kwam reeds in 1584 de loop erin wat de groei van de kleine stad Vlaardingen betreft. De stadssecretaris motiveerde toen een verzoek tot salarisverhoging met onder andere het argument dat „de steede aencomende is ende daer veel meer te doene valt dan voor den trouble", dat is de opstand (24). In 1645 bedroeg het aantal huizen ca 538 (25), wat een inwonertal van ongeveer 2.690 moet hebben betekend. We mogen dan ook concluderen dat de bevolking van Vlaardingen in de tachtigjarige oorlog is verdubbeld.

Voor een belangrijk deel moet de bevolkingsaanwas op rekening van immigratie worden geschreven. En de bevolkingsimport kwam niet van verre. Van de ca 354 mensen die tussen 1575 en 1675 poorter van Vlaardingen zijn geworden kwamen 8 uit Den Briel, 21 uit Delft annex Delfshaven, 3 uit Dordrecht, 5 uit Gouda, 5 uit Den Haag, 5 uit Katwijk, 8 uit Leiden en naaste omgeving, 7 uit De Lier, 13 uit Maasland, 7 uit Maassluis, 6 uit Monster, 8 uit Overschie, 13 uit Rotterdam, uit Schiedam 21, uit Schipluiden 8, 11 uit Spijkenisse, 5 uit Terheide en 13 uit Vlaardingerambacht en

Zouteveen samen. Uit Amsterdam komen we niemand tegen, uit Antwerpen is toevallig 1 persoon in Vlaardingen verzeild geraakt. Uit de haringsteden Enkhuizen en Medemblik is nooit iemand naar Vlaardingen toe gekomen en we treffen slechts 1 poorter aan die uit Hoorn kwam. Naast de hierboven genoemde immigranten uit Holland kwamen er nog 127 mensen naar Vlaardingen toe uit diverse dorpen en zeer kleine stadjes in Holland en Zeeland. Uit de rest van de Republiek, veelal uit kleine plaatsen, kwamen ongeveer 40 mensen zich in Vlaardingen vestigen. De rest van de immigranten in de stad, tussen de 10 en de 20 mensen, kwam uit het buitenland, dus die groep is duidelijk te verwaarlozen (26). Vlaardingen had, zo blijkt duidelijk uit deze telling, alleen wat betreft de regio enige aantrekkingskracht op het punt van vestiging en bevolkingsuitwisseling, en dan nog vooral wat de vissersplaatsen aangaat. Per saldo was het een landstadje of een groot dorp, dat voorbij Leiden, Zierikzee en Dordrecht al in onbekendheid was verzonken.

Over de vermogenspositie van de bovenlaag van de Vlaardingse bevolking in 1641-1642 worden we geïnformeerd door twee lijsten : één met de namen van de mensen wier vermogen groter was dan 2.000 gulden, een ander van die burgers die tussen 1.000 en 2.000 gulden gegoed waren (27). Boven 2.000 gulden uit komen 61 poorters, tussen de 1.000 en 2.000 gulden zitten 26 Vlaardingers. Op zo'n 538 gezinnen is dat een zeer redelijke mate van welstand. Van echte rijken is ons in Vlaardingen voor 1700 nooit gebleken.

Over de grootte van de Vlaardingse vissersvloot op het einde van de periode waarover ons verhaal gaat, worden we ingelicht door gezamenlijke verzoekschriften van reders en stuurlieden om de kade te verbeteren (28). Het ene verzoek wordt ondertekend door 7 reders en boekhouders van „verscheyde haringschepen ende houckers" en 14 stuurlieden; een tweede verzoekschrift gaat van 12 van de genoemde 14 stuurlui uit en die noemen zich het merendeel van de Vlaardingse stuurlieden. Op grond van deze weinige indicaties durven wij evenwel te schatten dat de Vlaardingse vloot van buizen en hoekers in 1648 in ieder geval 15, waarschijnlijk ongeveer 20, echter nog geen 25 schepen heeft bedragen. Laat het ons op 20 houden.

De zeventiende-eeuwse bebouwing van een beetje steedse allure die Vlaardingen blijkens tekeningen en prenten van kort voor 1750 had, kreeg de stad waarschijnlijk pas vanaf kort voor 1650 en niet geleidelijk aan in een proces van gedurige vervanging al vanaf het einde van de jaren 1500 zoals vele andere steden tijdens de vroege bloei van de gouden eeuw (29). De eerste, ietwat provisorische bebouwing van na de brand van 1574, het typische produkt van een proces van wederopbouw om een term van kort na 1945 hierop toe

te passen, moet wel van eenvoudige aard zijn geweest. De ramp van 1574 mag dan niet zo uitzonderlijk zijn geweest als hiervoor werd beschreven, lang nagewerkt heeft zij in ieder geval wel. De vergroting van de stad kunnen we goed volgen aan de hand van de uitgifte door het stadsbestuur van nieuwe erven: in 1594 in de Peperstraat 7; in 1603 aan de Westhavenkade 2; in 1606 in de Peperstraat 5; in 1607 aan de Hoogstraat 13; in 1610 aan de Hoogstraat 14, aan de Paterstraat 3, in de Vleersteeg 5 en in de Zomerstraat 8; in 1613 aan de Westhavenkade 9; in 1614 aan de Landstraat 2 en aan de Vetteoordskade 2; in 1616 aan de Dayer 5; in 1620 aan de Westhavenkade 1; in 1621 aan de Dayer 2; in 1622 opnieuw 2 aan de Dayer en ook 1 aan de Westhavenkade (30). Tussen 1606 en 1622 breidde Vlaardingen zich uit met 73 nieuwe bebouwde erven. Op een totaal aantal huizen van ongeveer 438 is dat een explosieve groei. Het zwaartepunt van deze stedebouwkundige expansie ligt in 1610 met 16 erven. Heeft het te maken met een economisch optimisme dat wellicht is gewekt door de voorlopige twaalfjarige vrede van 1609? Dat zou dan een bewijs temeer zijn hoezeer de oorlog voor vissers een gesel was!

OP ZOEK NAAR HET GEDRAG IN EEN NAUW STADJE

Vlaardingen van na 1574, in de eerste helft van de zeventiende eeuw, was een klein wereldje. Midden tussen onafzienbare weilanden, moerassen, een brede rivier en een wijde, vaak heiiggrijze lucht die aan alle kanten pas aan de horizon eindigde, lag het dorp dat zich stad mocht noemen. 's Zomers voor een deel verscholen tussen bomen, dicht tegen de Delflandse dijken aan. Dijken die de uitgestrektheid van het land meer accentueerden dan onderbraken. De ministad had als verst van elkaar gelegen grenzen de houten korenmolen aan de Kortedijk en tegen 1650 de bebouwing aan de Hoofd- of Westhavenkade die toen eindigde bij de huidige Vetteoordskade. Voor 1600 hield de stad aan de zuidkant bij de Zomerstraat en de Dayer op. Uit de verte viel Vlaardingen te herkennen aan de al genoemde korenmolen en de na de brand al gauw weer opgebouwde toren, die lager was dan de huidige. Daartussen scheepsmasten.

Aan de westkant, de omgeving van het huidige Liesveld, lagen tuinen, niet zozeer van warmoeziers of groentekwekers, als wel van andere, gewone burgers. We zullen zien waarom. Het lage land van Vlaardingen werd geregeld bij stormvloed overspoeld. Alleen de dijken, de Markt, Maassluissedijk, de Zomerstraat, de Dayer, de Havenkade, de Hoogstraat en de Kortedijk, en omgeving, kortom de hoger gelegen delen van de stad waren geschikt voor bewoning en bedrijf. Hierdoor was bouwgrond in Vlaardingen uiterst schaars. Voor tuinen was in de bebouwde stad,

achter de huizen, geen plaats. Aan de oostzijde van de stad, over de haven en het spuiwater, later Buizengat genoemd, lagen het huis en het hof van de ambachtsheer. Begin zeventiende eeuw kwamen de havenbrug en het Schiedamse Toepad, dat is de huidige Schiedamseweg. Verder was het stadsgebied aan de overzijde van het water praktisch onbebouwd.

Het verkeer met de buitenwereld liep per schip, te paard, met wagens of te voet over de dijken en enkele polderweggetjes. De Schiedamse- en de Maassluissedijk waren voor 1800 ongeplaveid. Dat betekende dat in de winter Vlaardingen heel moeilijk te bereiken of te verlaten was en dat het niet zelden volledig van de buitenwereld was afgesloten. Dat had de waterstad dan met een Alpendorp gemeen.

De door grondgebrek enge en benauwde stad werd niet alleen door het water bedreigd, maar ook door brand. Op een zeer bekrompen territoir woonden en werkten een paar duizend mensen, naar schatting 1.500 kort na 1574, in 1650 misschien 3.000, in ieder geval niet meer. Wie een forse stem had kon, wanneer dat nodig was, een groot gedeelte van de stad vanaf één plek beschreeuwen. Iedereen was dan ook, of hij wilde of niet, getuige van ieders geluid, ieders geur en nog veel meer. Deze natuurlijke nauwe onderlinge verbondenheid zal inderdaad op zijn tijd gevoelens van saamhorigheid en solidariteit hebben versterkt. Iedereen kende iedereen écht en dat kan de sociale afstanden die elders bestonden en groter werden, in Vlaardingen relatief klein hebben gehouden. De stad was in de vroege zeventiende eeuw te klein van schaal voor de verbijzondering in rijke, welgestelde en arme buurten die grotere hollandse steden te zien gaven. Maar aan de andere kant: wat moeten die Vlaardingse mensen van 1600 elkaar gehinderd, onbedoeld geïrriteerd, maar ook vaak opzettelijk gepest hebben. Er zal heel wat afgeruzied zijn.

Op het hier aangeduide facet van de stadsgeschiedenis, op hoe de stad er uitzag, anders dan op prenten en tekeningen die de zaak altijd mooier voorstellen dan hij was, op hoe er werd gewerkt en geleefd, daarop willen we hier ingaan. Er is bronnenmateriaal in overvloed. We beschikken over het stadskeurboek, waarin we alle door het stadsbestuur uitgevaardigde wetten vanaf omstreeks 1570 bijeen vinden. Het gaat hier om stedelijke wetten van grote verscheidenheid: burgerlijk recht, procesrecht, arbeidsrecht, uiteraard talloze bepalingen die brandbestrijding betreffen, verordeningen die de inrichting en competentie van het stedelijk bestuursapparaat regelen. Maar ook, erg belangrijk, bouwverordeningen. En natuurlijk, het grootste deel van het Vlaardingse geschreven recht bestaat uit het kleine strafrecht zoals we dat vandaag de dag in de gemeentelijke algemene

politieverordeningen vinden vastgelegd. Nu zijn APV's slaapverwekkende geschriften : in grammaticaal en syntactisch foutloos Nederlands, maar toch eigenlijk ontaal, wordt er systematisch in opgesomd wat er allemaal niet mag. De APV anticipeert, denkt vooruit aan alle mogelijke situaties die zich eens zouden kúnnen voordoen. Met de stedelijke keuren van rond 1600 is dat anders. Vaak begint zo'n keur met een beschouwing als: „alsoo men dagelicx bevint dat verscheyde persoonen, jonck ende out, haer niet en ontsyen" om een nader omschreven kwaad te bedrijven, tot nadeel en ongerief van andere burgers. Uit dit soort inleidende motiveringen blijkt dat de stedelijke wetgever pas tegen iets in actie kwam, wanneer de zaak al danig uit de hand was gelopen, wanneer een bepaald kwalijk doen of nalaten door een belangrijk deel van de bevolking althans doodnormaal werd gevonden in plaats van de openbare orde en veiligheid verstorend. De stadskeuren van politiële aard liepen niet op feiten vooruit, maar er achteraan. Daarom vormt het geheel van vooral het stedelijk strafrecht een schitterende kroniek van de algemene mentalitait en van het dagelijkse gedrag en wangedrag.

VUILE EN SCHONE STRATEN

Laten we beginnen met na te gaan hoe belangrijk de Vlaardingers een schone stad vonden. In 1589 verplichtten schout en schepenen hun medeburgers om de straat voor hun eigen huis bezemschoon te maken op door het stadsbestuur om te roepen tijdstippen. Verboden werd om as, aarde of ander vuil op straat neer te werpen of bij de kerk te deponeren, kennelijk een favoriete plek (31). Van 1591 dateert het verbod om „bij nacht off bij daege sijn water te maecken, gevoech te doen ofte vuylicheyt te brengen, noch oock eenich grom van visch te laeten leggen in de visbancke deser stede, op de bancken daer rontom ofte op de trappen aen de haven" (32). Het is zeer de vraag of het veel uithaalde. Je aan de bank gekochte zootje vis maakte je ter plekke schoon en je spoelde het uiteraard met het havenwater. En de mensen die geen zin hadden om wegens een onbenullige sanitaire reden helemaal naar huis te gaan, zullen misschien hebben overwogen dat de visbank toch al stonk. In 1596 wordt meer in het algemeen verboden om op straat te poepen (33). Van preutsheid en gêne om in aanwezigheid van anderen welke intieme lichamelijke handeling ook te verrichten, hadden de mensen van 1600 geen last. Wat kón je trouwens in de kleine huisjes van niet meer dan één kamer voor anderen verborgen houden!

Van hygiëne ontbrak veel mensen van vier eeuwen terug het eenvoudigste benul. Stank deerde hun minder dan ons van 1978 die elk luchtje met een spuitbus te lijf gaan. Om die reden ziet de stedelijke wetgever zich in 1611 genoodzaakt voor te schrijven dat

dode huisdieren begraven moeten worden, „alsoo men mede gewaer wort dat vele crengen ende doode beesten, als honden, catten ende dyergelijcke dagelicks worden geworpen in de wateren binnen desen stede, daerdoor deselve wateren worden besmet ende ontreynicht" (34). Natuurlijk werd bij deze gelegenheid meteen verboden om dode beesten op stráát te laten liggen.

Het Vlaardingse bedrijfsleven bracht ook de nodige hinder mee en het had zijn afval dat weg moest. In 1619 treft een verbod wat velen deden, namelijk „de vuylicheyt, sluym ende andere onnuticheyt van de vissch ende vleeten te brengen op de haven deser stede, ende aldaer eenen langen tijt te laten leggen, veroorsaeckende grooten stanck". Van 1619 af moest het schoonmaken van de vleten na de vangst en het lossnijden van verwarde en ineengedraaide netten bij de rivier worden gedaan en niet langer aan de Westhavenplaats of de Dayer.En verrot visafval mocht niet in de haven worden gekiept maar diende verderop in de Maas te worden gedeponeerd. Netten en vleten mochten voortaan hoogstens 24 uur op de kade blijven liggen (35).

In 1635 wordt geklaagd over „werpen ende uytdragen van assche, vuylnisse, stroo, peuyn ende andere onreynicheden, daerdoor dickmael peryckel van brant, quade lucht ende twist onder gebuyren veroirsaect". Veler gewoonte was het nog steeds dit afval in het water te gooien, in de Waal, de haven of de Biersloot, of om het op de openbare weg neer te smijten. Een ieder werd nú gelast zijn afval „in potten, tonnekens ofte ketels te versamelen", die op vaste dagen buiten te zetten „omme door den karreman ofte straetwercker geledicht ende wechgenomen te werden". Driemaal in de week, op maandag, woensdag en zaterdag reed de karreman door de stad om het huis- en bedrijfsvuil op te halen en de ergste rommel op straat op te ruimen. Wie veel slachtte had te zorgen dat het bloed netjes werd opgevangen en niet op straat voor andermans huis langs wegstroomde. Geronnen bloed moest binnen twee dagen weg. De bewoners van de Westhavenplaats, de Waal en dergelijke moesten de straat tussen hun huis en de kade steeds zo schoon houden dat er geen vuil in het open stadswater kon komen (36).

Het stadsbestuur en wie nadacht begon het nut van een schone stad in te zien. Maar lang niet iedereen dacht na. Herhaald werd dan ook in 1635 de al zeer oude bepaling tegen het plassen en poepen op straat, bij de visbank en de kerk (37). Dat af te leren viel kennelijk heel erg zwaar. Trouwens ook de stadsreinigingskeur van 1635 sloeg maar moeizaam aan. In 1641 wordt geklaagd „dat verscheyden leuye ende quaetwillige menschen hen niet en ontsien haere vuylicheyt, assche ende andere ontiecheyt te

werpen ofte smacken op 's heeren straeten, paden ende heerwegen, daerdoor deselve niet alleen onreyn, maer oock onbequaem gemaeckt worden om te gebruycken" (38). De daaruit voortvloeiende verordening spreekt van vuilstortbakken waar de mensen zelf hun afval naar toe moesten brengen. Betekent dit dat het experiment uit 1635 met de vuilnisophaaldienst in eerste instantie was mislukt? Het kan zijn. En als dat het geval was, dan werd het in 1645 opnieuw geprobeerd, want toen werd de verordening uit 1635 ongewijzigd opnieuw afgekondigd (39).

Vlaardingen lag toen wat leefbaarheid betreft ongetwijfeld achter bij Schiedam, waarvan een Engelsman die deze stad in de voorzomer van 1634 bezocht, getuigde dat het een lieflijke, aangename stad was, met een keurig, ruim marktplein, een mooie kerk, een haven met een hardstenen bekading en een gelijkmatig met baksteen geplaveide straat, die bij elk weertype droog en goed begaanbaar was (40). Als er in de eerste helft van de zeventiende eeuw al werkelijk iets verbeterde aan het besef van de gewone Vlaardingse burger voor wat betreft de openbare hygiëne, dan ging dat niet stapvoets maar in slakkentempo.

DE STRAAT ALS WERK- EN OPSLAGPLAATS

De openbare straat was niet alleen vuil, maar dikwijls ook voor het verkeer niet te gebruiken wegens allerlei economische activiteiten. De nauwe stad, die grote erven miste, had onvoldoende bedrijfsruimte. Daarom werd vaak de straat gebruikt als opslag- en werkruimte. Meestal werd dat door iedereen getolereerd. Je werkte, dat móest wel, zo goed mogelijk samen om wat schaars was zo eerlijk mogelijk te verdelen, het was een kwestie van geven en nemen. Nu is eerlijk altijd een subjectief begrip geweest. Af en toe moest de overheid dan ook ingrijpen in het vrije spel der Vlaardingse maatschappelijke krachten.

Zo in 1611. De vrouwen en kinderen zaten tot dien rustig midden op straat te breien en te spinnen wanneer het weer dat maar even toeliet. Hiermee is ongetwijfeld bedoeld het breien en herstellen van netten en het weven van de draad voor de vleten. Huisindustrie dus, waarmee velen wat bijverdienden. Echter werd de boetsters en weefsters aangezegd hiermee „binnen de stoupen ofte bancken van den huysen" te blijven, dat is te vergelijken met de trottoirs uit onze tijd. Dat moest omdat zij „de passagie ende het rijden van den wagens" belemmerden, waarbij nog wordt opgemerkt dat „daeruyt t'anderen tijde ongelucken sijn geschapen geweest te rijsen" (41). De nieuwe bepaling sloeg dus behalve op het belemmeren van andermans bedrijf ook wel degelijk op de verkeersveiligheid. Spinnen en boeten op straat was trouwens al rond 1580 een probleem (42). Het viel kennelijk niet

afdoende te bestrijden. En het was nét zo karakteristiek voor het stadsbeeld van de vroege zeventiende eeuw als de haven met schepen.

Een andere maatregel van veilig verkeer dateert van omstreeks 1580. Het ging hier om de toegestane maximumsnelheden op de weg. Immers „nyemant en sal binnen deser stede mogen draven met wagens"; de boete op overtreding van dit verbod was een pond. Het dubbele van dit tarief was schuldig „soo wie rent". Een boete van maar liefst tien pond wachtte de wegpiraat die „holt, dat de wagen ende paerden uyt sijn gewelt compt", dat wil zeggen onbestuurbaar wordt, uit zijn baan raakt, botst of over de kop slaat (43).

Het gebrek aan opslagruimte in Vlaardingen hing voor een deel samen met de wederopbouw na 1574 en de daarop volgende bouwactiviteiten in het kader van de groei die de stad kende. Vanaf 1615 mocht niemand meer hout, steen en andere bouwmaterialen of goederen tegen de muur rond het kerkhof opstapelen (44). De markt was geen plein vol rust en tot meditatie stemmende stilte. Verre van dat: hij had meer weg van een collectieve rotzooi-maar-wat-aan-plaats. In 1597 en opnieuw in 1613 en 1640 werd paal en perk gesteld aan het lossen van bouwmaterialen aan de haven. Stenen, pannen, tegels en dergelijke mochten er na het lossen hooguit acht dagen staan en ze moesten een roede van de kant afblijven, dat is ongeveer 3,75 meter. Dan konden de vissersschepen nog net meren, laden en lossen. Want die mochten in geen geval in hun werk worden belemmerd. Voor de bouw en bestrating aangevoerd zand moest binnen twee dagen van de havenkade of de Waal zijn afgevoerd (45).

Kortom, in het vroegzeventiende-eeuwse Vlaardingen was aan de haven al te zien hoe er verderop in de stad werd „getimmerd", zoals bouwen toen heette. Maar ook hoe verschillende bij de visserij betrokken bedrijven elkaar met hun vele benodigdheden danig in de weg konden lopen. Zo kon het op een niet nader genoemd tijdstip kort voor of na 1600 niet langer worden toegestaan om ankers bij de taanschuur neer te leggen (46). En in 1595 moest worden bepaald dat je tussen begin mei en Sint-Nicolaasdag, dat is tijdens het haringseizoen en zijn aanloop, geen hout mocht hebben liggen tussen de scheepstimmerwerven van Jan Korssen en Pouwels Janszoon Broeck (47). Wij geloven dat het hier voornamelijk om hout gaat van de scheepsbouwerijen aan de oude haven tussen de Westhavenplaats en de Delflandse sluizen. In 1587 was al de verordening afgekondigd dat timmerlieden, scheepsbouwers en aannemers hun masten en ander hout na aanvoer binnen acht dagen van de kade moesten afhalen. Bovendien mocht je 's nachts geen wagens op straat en kade laten

staan, wat kennelijk door ruimtegebrek heel moeilijk anders kon (48). Wie vlas en hennep bewerkte voor scheepstouw en netten, zoals de lijndraaiers, mocht dit ruwe materiaal vanaf 1593 niet langer aan de haven of op de straat uitspreiden (49). Al vroeg beheersten dus verscheidene toeleverings- en nevenbedrijven van de visserij mede het stadsbeeld. En zij waren van een niet te onderschatten economisch belang.

Dat was met het boerenbedrijf eveneens het geval. Boeren waren er ook in de stad zelf, niet alleen in het ambacht eromheen. Vlaardingen was een volledig open stad, kende geen scheiding met het omringende platteland, ging er in op, was er een onderdeel van. In 1580 zag het stadsbestuur zich gedwongen tegen het loslopen van vee op te treden. Het verbood toen om „paerden, beesten (koeien), schapen, jonck ofte oudt, te houden lopen ofte weyden binnen de jurisdictie deser stede, op yemants erve, op den Dary, de Susterkaede ofte op het kerckhoff" (50). In 1630 werd bepaald dat je paarden en koeien alleen aan een halster of touw door de stad mocht leiden (51). Een uitzondering werd gemaakt voor de veedreef, het door de stad voeren van een hele kudde koeien, van het ene stuk weiland naar het andere, of van of naar de stal. Op dit punt was Vlaardingen volledig dorp. Er was heel wat beleid voor nodig om met in-acht-neming van ieders belang de straat in de eerste plaats vrij te houden voor zijn eigenlijke bestemming, het vervoer en verkeer.

HUIZEN EN ERVEN

De Vlaardingse huizen waren voor het merendeel klein, bekrompen en benauwd. Ze stonden dicht op elkaar. Al is die constatering nog zo absoluut, er valt toch wel wat meer over te weten. Een paar aanwijzingen hoe zo'n huis er uitzag zijn er. Waarschijnlijk werden de muren na 1574 doorgaans wel allemaal van steen opgetrokken. Hiervoor zagen we reeds dat de opslag van de in de haven aangevoerde stenen problemen gaf. Maar er is meer. Op hetzelfde moment dat de oorlog in Holland was afgelopen zou je kunnen zeggen, in 1577, verbood het stadsbestuur om stenen van afgebroken of vervallen huizen uit te voeren naar buiten de stad (52). Er was immers grote behoefte aan, de schaarste was enorm. Zowel voor woningbouw als voor bestratingen. Het zal Vlaardingen dan ook welkom zijn geweest dat er in 1591 een ploeg steenbakkers was die aan de rand van de Vettenoordsepolder een fabriek wilde opzetten en exploiteren. In de nabijheid van de Maas waar de klei vandaan kon worden gehaald. De heren kregen hun concessie van de stad. Bedongen werd als tegenprestatie een betaling van 50 gulden landpacht per jaar en levering van jaarlijks 6.000 dubbele klinkers. De stad zou voor een rijpad zorgen. De vergunning was uitgegeven voor 25 jaar (53). In 1603 echter al

hadden de „steenplaatsers" hun fabriek verlaten (54). Het land waarop de onderneming had gewerkt komt sindsdien in de stadsrekeningen onder de verpachte gronden voor als Steenplaats. Een naam die tot vandaag is blijven bestaan voor het intieme oude woonstraatje dat er thans ligt.

De schoorstenen en stookplaatsen van de Vlaardingse huizen waren al voor 1574 op wettelijk voorschrift allemaal van steen. De ongedateerde keur waaruit dit blijkt gold ook na 1574. Er stond verder in dat schoorstenen die midden in huis waren gebouwd en bij de dakvorst naar buiten kwamen, twee voet boven de nok moesten uitsteken. Kwam een schoorsteen op een lagere plaats naar buiten, bij de dakgoot, dan diende die aan de buitenkant vijf voet hoog te zijn, dat is ruim anderhalve meter (55).

Met het oog op het inderdaad zeer grote brandgevaar werd op 10 januari 1610 bepaald dat van toen af aan nieuw te bouwen huizen, loodsen en schuren, niet langer gedekt mochten worden met riet of stro; ook dat laatste kwam kennelijk nog voor. Eveneens voor erfafscheidingen werden deze materialen taboe verklaard (56). Omdat de regeling alleen op nieuw te bouwen huizen van toepassing was, zou hij pas op heel lange duur effect van betekenis krijgen. Tientallen jaren later dan ook, in 1656, kondigt de stedelijke overheid opnieuw een regeling af van ca 1625 met betrekking tot rieten daken, „teneynde deselve rietdecken als seer periculeus sijnde, mettertijt mogen affgebracht worden" (57). Als je niet beter wist zou je uit de toon van de zin concluderen dat er in 1625 voor het eerst over dit probleem werd nagedacht. De laatst geciteerde woorden duiden er op dat de stad niet van plan was haast te maken met de zaak. En wel omdat dit gewoon niet te verwezenlijken was. De nieuwe regeling van ca 1625 en 1656 kwam er dan ook op neer dat wanneer bestaande gebouwen een geheel nieuw dak nodig hadden, deze dakbedekking van hard materiaal moest zijn, van pannen of natuursteen. Hoefde een rieten dak alleen te worden bijgewerkt, dan mocht het blijven. We kunnen er dan ook van overtuigd zijn dat Vlaardingen nog lang na 1656 rieten daken heeft gekend.

De stad ging overigens nog op een ander punt voort met het tegengaan van de kans op brand. Vanaf 1615 mochten nieuwe hooibergen en hooischuren, die heel vaak pal achter of tegen de huizen aanstonden, alleen worden opgetrokken nadat er een bouwvergunning voor was afgegeven (58). Nu werd met die regel nogal eens de hand gelicht. In 1621 ondernam het stadsbestuur daar een actie tegen. Willem Pieterszoon Caescoper kreeg om te beginnen een boete nadat hij achter zijn huis een hooiberg had neergezet „contrarie de keure deser stede"; een paar weken later kwam daar bovenop de sommatie om het bouwsel binnen een

week af te breken (59). Pieter Corneliszoon Turff kreeg aanzegging zijn hooischuur zo dicht te maken „datter geen hoey deur en hangt" (60); een mooi staaltje bouwkunst zal die schuur van Turff zijn geweest. Een jaar later, in juli 1622, werd Aryen Aryenszoon Voocht bevolen om binnen drie dagen een hooischelf naast zijn huis te verwijderen (61).

Naast vuur was er water. Meer dan menige Vlaardinger lief was, zeker wanneer het in de winter zijn huis en kelder binnenliep. De mensen losten in dat geval hun ellende op door „'t water uyt hare kelders op de straat te pompen en 'tselve voorbij de huysen van haar gebueren te laten loopen". Met als resultaat dat „bijsonder in de winter de gebueren door onlijdelijcke stanck en vuyligheyt grootelijcx werden geïncommodeert; ende oock somtijts gebeurt dat 's heeren straten daardoor onbruyckelijck werden gemaackt". Daarom mocht vanaf 1664 het kelderwater niet langer lukraak de straat op worden gepompt, maar moest de massa van vaak diverse kubieke meters in emmertjes en tonnetjes vanuit de kelders worden weggedragen naar goten, sloten of openbaar water (62). Een bar karwei.

Een maatregel die het weren van hinder door stank betrof, dateert van 1571 maar was ook naderhand ongewijzigd van kracht. Hij schreef voor dat varkenskotten en privaten, of ze nu binnens- of buitenshuis waren gemaakt, zo deugdelijk dienden te zijn, dat buren er geen last van hadden (63) . Ook was het uitdrukkelijk verboden varkens los te laten lopen, wat kennelijk regelmatig gebeurde (64). Varkens mochten dan na hun dood lekkere dieren zijn, voor het zover was kwamen ze vaak over als een plaag : en wel omdat heel wat Vlaardingers constant één of twee varkentjes aan het mesten waren.

Hinder van algemene aard, die meer mensen dan de buren alleen betrof, aan de straatkant, kon worden veroorzaakt door het aan woningen aanbouwen van pothuizen en uitstekken. Zeker in het dichtbebouwde Vlaardingen was dat een geliefde en inderdaad goed gekozen manier om je huis een beetje groter te krijgen. Vanaf 1606 had je er een vergunning voor nodig (65). Daarvoor werden geregeld aanvragen gedaan : in 1612 en 1613 bijvoorbeeld samen drie keer (66). Er moeten heel wat van die onderbouwsels en overhangsels zijn geweest in Vlaardingen na 1600.

Waren de huizen te klein, met de erven was dat niet anders. Nauwlettend werd er dan ook door het stadsbestuur op toegezien dat niemand al bouwend of zijn erf omheinend tersluiks een hoekje stadsgrond inpikte, zoals een bepaling van 1590 ons leert (67). Alle beetjes waren meegenomen nietwaar? Maar hoe waakzaam de stad ook was, toch waren er mensen die nog kans

zagen tot wat private gebiedsuitbreiding. In 1610 klaagt de Vlaardingse wetgever dat „hoe langer hoe meer verscheyden aerdgyerige mensen haer vervorderen (...) in haerluyder heyningen, responderende op de heerwegen, heerstraten ende heerpaden te poten ende planten allerley willige ende andere wassende boomen, die mettertijt groter ende dicker groeyende, de heyningen daerna uytgesteecken ende uytgeset worden, waerdoor des stedes heerwegen, heerpaden ende heerstraten benaut, ende hare gronden bedectelick geïncorporeert worden". Je ziet het groeien, je ziet het gebeuren. Met elke centimeter die je wilgen en dat soort snelgroeiende houtgewassen dikker werden, werd ook je erf groter. Wanneer je een tuin had die over tien meter lengte aan de straat grensde, was die tuin na een paar jaar een vierkante meter groter en de straat tien centimeter smaller. Dat kon er inderdaad niet mee door. Binnen veertien dagen, om precies te zijn tussen 5 en 19 juni 1611 moesten daarom al die mooie, net in vol blad staande frisgroene bomen worden gerooid om door palen te worden vervangen (68). Mooier, maar dat is ons idee uit 1978, werd de stad hierdoor niet, maar eerlijk gezegd, over het geheel genomen wel leefbaarder. Langzaam maar zeker veranderden de huizen en moderniseerde ook op dat punt de laatmiddeleeuwse vlek zich in de richting van een landstadje.

HAVEN EN SCHEPEN

Behalve straten en kaden kenden ook de haven en binnenwateren hun verkeers- en ruimteproblemen. In 1605 besloot de stad om ten oosten van de haven, dat is de latere Oosthavenkade, palen tegen de kade aan te brengen om die te schoren en voor afslag te behoeden, waarbij evenwel meegenomen was dat daardoor de binnenkomende buizen er konden meren (69). De oude haven liep met zijn kade niet verder dan de Dayer en werd kennelijk voor de groeiende visserij en scheepvaart te klein. In dit verband werd er in 1608 met het hoogheemraadschap Delfland onderhandeld. Op 8 augustus van dat jaar deed het hoogheemraadschap het voorstel om de haven uit te diepen en te beplaten, en tevens om de nieuwe spui zo wijd te maken dat er buizen zouden kunnen liggen (70). Waarop enkele voortvarende ondernemers maar onmiddellijk enthousiast de koe bij de horens vatten. Het waren de scheepstimmerman Dammas Lenaertszoon, belanghebbende bij uitstek, en de uitvoerder van dijkwerken Jan Willemszoon. Het stadsbestuur riep de heren op 10 september bij zich en vroeg ze in wiens opdracht en met wiens toestemming zij waren begonnen met baggeren en het verhogen van erven met havenslib. Het antwoord luidde dat ze geen schriftelijke toestemming hadden, maar wel een mondeling ga-je-gang-maar van een der hoogheemraden, de Delftse patriciër Jacob van der Dussen. Daarop werd het tweetal gelast hun voorbarige project voorlopig

nog maar even stil te leggen (71). Want overeenstemming over het Delflandse voorstel was er nog niet. Nog lang niet zelfs. Pas in februari 1610 zou het zover zijn (72). We weten niet precies waarom de besprekingen niet vlotten. Wel is duidelijk dat de hele gang van zaken de reders en stuurlieden te lang duurde. Zonder met het stadsbestuur overleg te plegen of het zelfs maar in hun actie te kennen, hadden de twee groepen samen in april 1609 een verzoekschrift tot Delfland gericht tot het „opnemen van den dam in de haven", waarbij mogelijk het leggen van een kade aan de latere Oosthavenkade was bedoeld (73). In 1605 immers was daar een beschoeiing aangebracht, terwijl op 13 december 1609 de vroedschap besloot om te onderzoeken of de kade voor de Buitenweide geschikt was om schepen te „winterlagen", dat is in de winter op te leggen (74).

Het Buizengat van 1610 kwam er duidelijk niet zó maar. En toen het er eenmaal was, viel het helemaal niet mee de stuurlieden zover te krijgen dat ze er hun schepen inderdaad naar toe brachten. In januari 1614 werd het dan ook op straffe van een forse boete verplicht gesteld. Na binnenkomst van een schip en aan het einde van de haringteelt moest een stuurman zijn schip binnen acht dagen naar het nieuwe spuiwater brengen, omdat „hoe langs hoe meer groote ongereegeltheyt ende moetwille gepleecht wordt" op het punt van ordelijk gedrag in de haven (75). De uitvoerige Vlaardingse havenverordening van kort na 1600 had overigens al heel wat wanorde trachten uit te bannen. Behalve de gang van zaken rond „buysen, coopvaerders ofte boots uyter zee in de haven comende" werd daarbij ook het doen en laten gereglementeerd van de schippers van „botschepen, heuden, kaechschuyten, turffschepen, santschepen ende alderhande schuyten", die er ook niet van wakker lagen of ze wel genoeg rekening met anderen hadden gehouden. Hun schepen lagen her en der in de haven, al naar het uitkwam, echter wel „tot hindernisse van de haven" (76). Voor heel andere complicaties zorgden de vele schuitjes waarmee de boeren uit Vlaardingerambacht 's zondags naar de kerk kwamen met hun gezin of door de week naar de stad om andere dingen te doen, zoals voedselprodukten naar de markt brengen. Wanneer deze brave mensen van hun godsdienstige of commerciële uitstapjes wilden terugkeren, bleek aan de Waal of de Biersloot al te vaak dat hun bootje zoek was. Kinderen, maar ook wel volwassenen, waren er dan mee aan het spelevaren, zo blijkt uit een hiertegen uitgevaardigd verbod uit 1613 (77). Overigens blijkt hier ook uit dat lang niet iedereen behoefte gevoelde aan stichting door middel van preken en schriftlezingen. Masten, zeilen, schepen, bootjes en schuiten in vele soorten, je zag ze in Vlaardingen overal waar water was. Transport per wagen was kort na 1600 uitzondering, zowel voor goederen als voor mensen.

DE STADSRAND

Tussen de Zomerstraat, de havenkade en de Vetteoordskade lag de in 1551 bedijkte Vettenoordsepolder. Al vrij vroeg komen we in dat gebied lijnbanen tegen. In 1584 kreeg de lijndraaier Lenert Jeroenszoon van de stad toestemming om zijn lijnbaanbedrijf van de haven over te brengen naar de Achterweg, waar nu de Speelmanstraat ligt. Zelf moest hij daarbij de grond die hij nodig had, en dat was moerasland, met puin en zand bruikbaar maken (78). Of deze nieuwe lijnbaan er ook werkelijk is gekomen weten we niet, in ieder geval hield Lenert wél zijn baan bij de havenkade aan, zo blijkt uit gegevens hierna. In 1585 verpachtte de stad aan Aelbrecht Joostenszoon Peesoff de lijnbaan die lag ten westen van die van genoemde Lenert Jeroenszoon en die doorliep tot de Vetteoordskade. De pachtovereenkomst met Peesoff hield in dat hij moest gedogen dat de vissers en reders op zijn terrein hun want mochten drogen op daartoe door de stad in de grond te steken palen en staken. Bovendien hadden alle Vlaardingers het recht om het gras op die lijnbaan als bleekveld te gebruiken (79). Op de Dayer lag in die tijd, althans in 1589 nog, het stadsbleekveld, ten gerieve van iedereen die daar klein linnen wilde bleken (80). Het blijkt dat er in datzelfde jaar in ieder geval drie lijnbanen in de Vettenoordsepolder lagen. Toen immers verhuurde de stad lijndraaier Peesoff de baan die lag tussen de banen van Lenert Jeroenszoon en Michael Jacobszoon (81). In 1591 zegt de stad op Leenert Jeroenszoon's lijnbaan behalve palen en dergelijke ook bomen te hebben gepoot ten gerieve van het drogen van want (82).

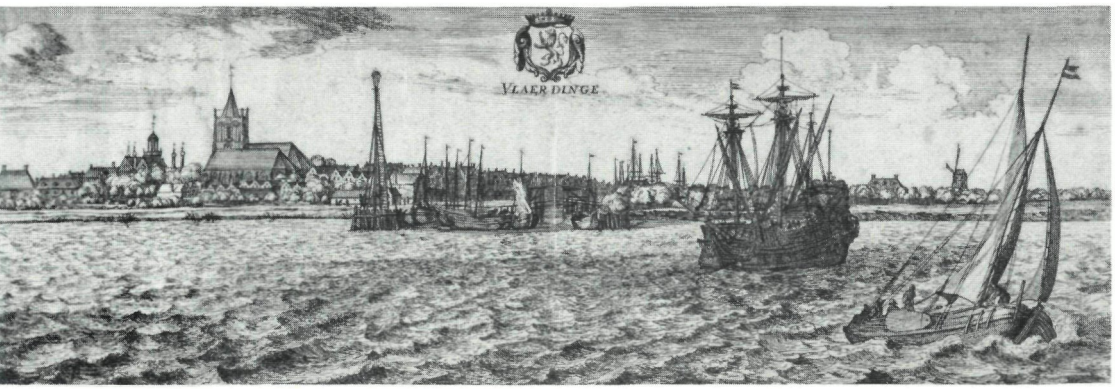

Vlaardingen gezien vanaf de Maas in 1665.

Verder westwaarts in de polder of zoals die ook wel heet, het Stadsbinnenland, wordt in 1606 land gescheurd, of herontgonnen, althans gereed gemaakt voor de akkerbouw. In oktober 1605 namelijk neemt Cornelis Corneliszoon Vlyeger aan dit land tweemaal om te ploegen, te greppelen, te effenen en te bezaaien met „dertyen achtendelen goede boonen" (83). Wat de stad met de

oogst deed wordt niet gezegd, misschien was die voor bedeling van de armen bestemd. Hoe dat ook zij, we weten nu in ieder geval zo'n beetje hoe de Vettenoordsepolder rond 1600 er uitzag met zijn bonenveld, lijnbanen, nettendrogerij en bleekvelden. Over de kade heen, tegen de lucht, bij de Maas, tekende zich gedurende een jaar of tien zoals we al weten, de rokende schoorsteen van een steenbakkerij af. Een beetje meer naar de haven toe stond de galg. Als een afschrikwekkend symbool van de vergeldende gerechtigheid. Dat die technische installatie flink macaber overkwam, was precies de bedoeling. Toch waren de mensen van 1600 op dit punt aardig wat gewend. Iedereen kon immers open en bloot, midden in de stad, in de kerk, op het kerkhof, zien hoe de grafmaker zijn werk deed. Een ongedateerde, waarschijnlijk zeer oude keur, schrijft deze functionaris voor dat hij „geenige graven sal mogen openen ofte doode lichamen daeruyt doen" die daar nog geen zeven jaar begraven liggen. Voorts moest de grafmaker de graven zo diep maken dat hij geen klachten over zijn werk kreeg. Kennelijk gingen de Vlaardingse doden er niet altijd diep en degelijk genoeg onder. De geruimde beenderen moest de grafmaker in de beenkrocht gooien, vermoedelijk een soort onderaardse put op het kerkhof (84). Als er iemand werd begraven luidde de doodsklok wanneer de familie van de dode dat maar even kon betalen. Samengevat, de Vlaardingers van rond 1600 hoorden de dood, ze zagen hem en ze roken hem. Elke dag misschien, maar op zondag in ieder geval. De lucht in de kerk ondersteunde wat de predikant had te zeggen over de ijdelheid en vergankelijkheid van al wat aards was.

Een enkel woord over de toegangswegen naar de stad over land. Dat Vlaardingen geen wallen, grachten en poorten had was ook in vredestijd een nadeel op het punt van orde en veiligheid. Daarom plaatste het Vlaardingse stadsbestuur op de belangrijkste in- en uitvalspunten dingen die wat op poorten leken en althans dezelfde functie hadden als deze. Namelijk grote hekken die overdag open stonden, maar 's nachts werden gesloten. Deze hekken stonden in ieder geval aan de Maassluissedijk en de Schiedamsedijk bij de korenmolen en wellicht ook aan het Schiedamse Toepad en het weggetje langs het huis van de ambachtsheer. Eén doel ervan was het weren van koeien en ander vee dat op de dijken graasde. Maar als belangrijkste functie wordt genoemd het tegengaan van belastingontduiking via smokkel. Van de belangrijkste levensmiddelen, brandstoffen en dranken werden accijnzen geheven die in de stad werden geïnd. Wie dergelijke goederen binnen de stad wist te krijgen zonder dat de belastingpachters het gewaar werden, kon op die manier een aardig duitje bijverdienen. Ongetwijfeld zullen de hekken het uitbuiten van dit soort buitenkansjes aanzienlijk hebben bemoeilijkt en

beperkt. De hekken hadden ook een politiëel doel, namelijk het weren van bedelaars. Bij de stadshekken kon je ze vaak aantreffen, evenals Vlaardingers die niets beters om handen hadden dan wat rondlummelen en reizigers lastig vallen door het hek dicht te smijten. In 1641 probeerde het stadsbestuur hier paal en perk aan te stellen (85).

RECREATIE EN ZONDAGSRUST

In 1584 bepaalde het stadsbestuur, en het herhaalde dit in 1641, dat kinderen beneden de 16 jaar tijdens de kerkdiensten op 't kerkhof, in de kerk, aan de haven en in de straten rond de kerk zich niet mochten vermaken met „kooten, knickkeren ofte andere spel daer men getyer mede maect" (86). Bikkelen en knikkeren gingen kennelijk met zoveel lawaai en andere uitingen van de hoogste staat van kinderlijke opwinding gepaard, dat de predikant er door werd overstemd of althans zijn gehoor in zijn concentratie op de preek gestoord. Dat het kinderspel onder kerktijd verboden werd was kennelijk in dit geval nog niet in de eerste plaats op een theologische grond gebaseerd. Was de rooms-katholieke eredienst een bedrijf dat in het huis van God elke dag van vroeg tot laat continu doorging, in de calvinistische kerk lag het accent heel sterk op die ene dag des Heren. Daar kwam bij dat de hervormde eredienst een woorddienst was: de mensen moesten luisteren naar en opnemen wat de dienaar des Goddelijken woords, zoals de predikant bij voorkeur werd aangeduid, hun had te zeggen. Daarvoor was stilte nodig. Die stilte in en rond de kerk, en zeg maar gerust dat het hier om een gebied van tweederde van de toenmalige stad ging, kon je moeilijk zeven dagen in de week voorschrijven. Maar het viel wel te doen om op zondag en die enkele andere bede- en feestdagen die de hervormde kerk kende, buiten het kerkgebouw spel en werk stop te zetten. De bepaling van 1584 kán nog bijkomende redenen hebben gehad. Lang niet iedereen was in 1584 nederduits-gereformeerd. Nog tot vele tientallen jaren na de reformatie bleef een grote minderheid zo niet zelfs een kleine meerderheid, het oude geloof openlijk of heimelijk trouw. Dat de hervormde eredienst bij die stand van zaken af en toe met wat herrietrappen effectief kon worden gesaboteerd is niet denkbeeldig. Daarbij komt dat wanneer je de kinderen verbiedt om 's zondags op straat te spelen, ze misschien uit verveling toch maar naar de kerk gaan om daar wie weet nog iets op te steken van wat kerk en overheid ze zo graag wilden bijbrengen. Maar hoe dan ook, de maatregel van 1584 is intussen in Vlaardingen wél de eerste stap op de lange weg die uiteindelijk leidde tot de welbekende vaderlandse zondagsrust waarbij alle openbare vermakelijkheid, spel en ook werk op de dag des Heren taboe werd.

De nieuwe godsdienstige idealen van een maatschappelijke bovenlaag, aanvankelijk een minderheid, kan grote groepen Vlaardingers van rond 1600 onmogelijk hebben aangesproken, al was het alleen al omdat één van die idealen het weren van ijdelheid gold : en dat waren alle handelingen die niet tot doel hadden God te eren, zoals spel en vermaak. Wanneer we dan ook in dit deel van ons verhaal de Vlaardingse recreatie van omstreeks 1600 aan de orde stellen, kunnen we dit alleen doen in zijn onverbrekelijke samenhang met de pogingen van de wereldlijke en kerkelijke overheid tot calvinisering van het dagelijks leven, dat wil zeggen tot bestrijding van al die activiteiten die in strijd werden geacht met de beoefening van de ware hervormde godsdienst. Laten we dan in dit licht eens gaan zien wat Jan, Pieter en Claesgen zo dolgraag deden, terwijl het de heren die de wet stelden en predikanten en ouderlingen juist een gruwel was.

In 1590 werd verboden om op zondag voor de middag in herbergen, in de open lucht, op straat, maar evenzeer in „burgershuysen" te „kolven, clootschyeten, kaetsen, dobbelen, hutsen (dobbelen met muntstukken, te vergelijken met tossen bij voetbal) ofte met de kaert spelen" (87). Het is een bepaling die ons duidelijk maakt dat heel wat mensen vonden dat ze in de kerk niet veel hadden te zoeken. Soms omdat ze inderdaad overtuigd rooms-katholiek waren. Zonder twijfel ook heel dikwijls omdat ze, zonder nu bewuste en principiële bezwaren tegen de nieuwe heersende geloofsleer te hebben, toch niet konden wennen aan de woordenstroom van de predikant en het psalmgezang zonder orgelbegeleiding die de oude vertrouwde en vooral emotioneel sterk beleefde eredienst van hun kinderjaren met zijn liturgische pracht en praal, zijn gregoriaanse muziek en zijn processies had verbannen. Voor het overige zullen door alle tijden heen spel, pret en sociaal verkeer op die enkele vrije dag in de week veel mensen meer hebben aangetrokken dan een kerkdienst. Dat de overheid het kerkbezoek trachtte te beschermen en te stimuleren door vermakelijkheden onder kerktijd te verbieden, is heel begrijpelijk in een samenleving die Gods woord als richtsnoer had gekozen. We moeten goed beseffen dat het óók de nieuwe godsdienst er om ging 's mensen hele leven te regelen en begeleiden. De nieuwe hervormde kerk was wat dat betreft niet minder totalitair dan de oude roomse leer.

In 1606 liep kennelijk het kaatsen uit de hand. Er is sprake van „groote ongeregeltheyden die dagelijcks hoe langer hoe meer gepleecht werden" bij deze sport, op zondag zowel als door de week. De kaatsers kregen daarom een speciale plaats aangewezen buiten de bebouwde kom: „bij de schutkoye

westwaerts op beneden den dijck", waarmee naar wij veronderstellen de Maassluissedijk wordt bedoeld. Alleen daar mocht je nog kaatsen, maar alleen op werkdagen, voor de zondag gold een absoluut verbod. Daar de zondag voor veel mensen de enige dag was dat ze niet van zonsop- tot zonsondergang werkten, zal deze maatregel voor heel wat mensen betekend hebben, dat er voor hun geliefde spel weinig tijd meer overschoot. Of ze zich veel gelegen lieten liggen aan het verbod is dan ook zeer de vraag. Niet voor niets werd het in 1642 opnieuw afgekondigd (88).

Uit 1642 dateert ook de klacht over „dertelheeden ende misbruycken bij veele menschen" begaan „tegen de schaemte ende eerbaerheyt", die hand over hand toenamen als we de wetgever mogen geloven (89). Het tweede deel van de geciteerde zinsnede licht hier toe wat met dartelheid wordt bedoeld: lichtzinnige vrolijkheid, gehos, gespring, baldadigheid, maar zo goed als zeker ook het spelen van vrijmoedige liefdesspelletjes op de openbare straat. Wat dit betreft waren de visbank en de Westhavenplaats geliefde trefcentra voor de jongelui uit 1600 (90).

Voor 1600 al werd aanstoot genomen aan een zeer geliefd vermaak. „Tot ontstichtinge van vele eenvoudige luyden" hielden andere lieden die minder zalig waren door eenvoudigheid van geest, zich in herbergen, particuliere huizen, en ook op straat op met „danssen, reyen ende dyergelijcke ontuchtige wercken". De herberg en de straat worden dan ook getroffen door een absoluut dansverbod. De particuliere woningen eveneens. Met één uitzondering: „het danssen in de bruyloffsfeesten" blijft toegestaan, mits dit onzichtbaar binnenshuis gebeurt en „sonder merckelicke ontstichtinge". Dansen als openbare en collectieve pret verdween definitief uit de herbergen en van de straat. Althans officieel. Want in 1620 en 1642 moest het dansverbod opnieuw worden afgekondigd (91), terwijl ook de geschiedenis van Faes Andryeszoon wel duidelijk maakt hoe onuitroeibaar de danspret was. In 1611 kwam deze speelman naar Vlaardingen. In Delft was hij uitgewezen, maar hij mocht zich in Vlaardingen vestigen mits hij zich goed gedroeg. Edoch, dat was volgens kenners van de materie niet het geval. Faes Andryeszoon namelijk had zich niet ontzien om dagelijks „te spelen op de ve(d)el in herbergen ende andere geselschappen, oock bij nacht ende ontijde langs de heerstraeten", aldus aanmoedigende „de openbare dansspelen die bij voorgaende keuren strictelijck sijn verboden". Het gevolg van Faes' musiceertalent was dat „verscheyden jongeluyden gewent ende aengevoert sijn tot groote ontucht, moetwille ende dertelheyt, die men noch

onlangs bij schoonen dage openlick op 's heeren straete heeft moeten syen, tot ontstichtinge van velen". Onze Vlaardingse muzikant, die geestelijke rattenvanger van Hamelen, werd dan ook door het Vlaardingse stadsbestuur uitgewezen. Hij moest binnen acht dagen maken dat hij uit de stad wegkwam (92). Maar dan gebeurt er iets ongelooflijks. Faes Andryeszoon verzoekt eerst niet te worden uitgewezen (93) en vervolgens, nadat dit eerste verzoek was afgewezen en hij al uit de stad was vertrokken, om opnieuw als inwoner te worden toegelaten (94). En dit wordt hem toegestaan. Op voorwaarde dat hij alleen nog maar op zijn vedel speelt bij bruiloften wanneer hij daar wordt uitgenodigd om de muziek te verzorgen. Verder mag hij geen dansschool houden om daarmee de jeugd ten verderve te voeren (95). Van Faes Andryeszoon horen we sindsdien niets meer. Wel in 1621 over Maertgen Leenderts, waardin van „'t Dorstige Hart". Haar zaak raakte bekend door „menichvuldige misbruycken, als van danssen ende spelen op instrumenten ende andere onbehoorlijcheden". Nogmaals, het was het Vlaardingse openbare gezag onmogelijk het dansen helemaal te stoppen. De herhaling van een zeer oud verbod in 1620 en in 1642 toont duidelijk aan dat de natuur het bij herhaling van de leer won. Of in andere woorden gesteld, de overheid kon decreteren wat zij wilde, wanneer een grote groep in de bevolking er anders over dacht, was naleving van een besluit een nauwelijks afdwingbare zaak. We zouden het democratie van de werkelijke verhoudingen kunnen noemen.

Het na 1574 gegroeide en ook als zodanig aangeduide schaamtegevoel resulteerde in 1653 in nog een andere verbodsbepaling. Je mocht van toen af aan niet langer in de haven, de Waal en andere binnenwateren van de stad zwemmen. En wel omdat „verscheyde jongeluyden, selffs persoonen die tot hare jaren gecomen sijn, haer niet en ontsien niet alleen te swemmen binnen de haven deser stede, ne maer ook haerselven naect op de havenplaets ende op schuyten ende schepen" te begeven en daar bovendien „veele dertelheden bedrijven, strijdende jegens alle eerbaerheyt ende schaemte" (96). Wanneer we ervan uitgaan, en dat mogen we, dat aan deze zwemfestijnen alleen jongens en mannen deelnamen, dan kunnen we ons afvragen wat hier met dartelheid precies wordt bedoeld. Dat is waarschijnlijk meer dan het terloops aan ieders oog blootstellen van doorgaans verhulde lichaamsdelen : je zwom naakt, aan zwembroeken had nog niemand gedacht. Kan het dan misschien zijn dat er in het ruim van schepen en schuiten collectieve of wederzijdse masturbatie werd bedreven? Wat dit laatste betreft is het een belangwekkende maar niet te beantwoorden vraag wat mensen deden die vaak maandenlang zeer dicht opeen samen waren op zee. We kunnen

daarbij in overweging nemen dat voor de beruchte golf van homosexuelenprocessen uit 1730 niet alle uitingen van niet-heterofiele erotiek zullen zijn verfoeid als waren dat de vreselijkste besmettelijke ziekten (97).

Even na het tijdvak waarover strikt genomen ons verhaal gaat, in 1669, besloot de Vlaardingse vroedschap om voortaan de kermis en de paardemarkt tegelijk te houden, en wel „om pregnante redenen" (98). Waaruit die pregnantie oftewel gewichtigheid bestaat weten we niet. De genoemde Vlaardingse festiviteit viel in juni, de datum van het besluit is 29 juni. Mogelijk is er in 1669 iets bijzonders voorgevallen. Maar in ieder geval zal het zonder meer wel duidelijk zijn dat het samenbundelen van de twee evenementen zijn voordeel had voor de economie én voor de openbare orde. Misschien hebben ook hier godsdienstige elementen meegespeeld : bij de kermis en de paardemarkt werden nu juist al die dingen uitgespookt die ijdel en ontuchtig waren en tegen alle eerbaarheid en schaamte. Maar dat de zaken tijdens de paardemarkt ook uit een oogpunt van pure veiligheid lelijk scheef konden gaan met bijvoorbeeld dodelijke ruzies, bewijst een bepaling uit 1601 dat tijdens die markt op schepen en schuiten geen „gelagen off vergaderingen om te drinken" mochten worden georganiseerd (99). De handen zaten het Vlaardingse volk los aan het lijf.

Toch konden de overtuigde calvinisten hun overheid niet zover krijgen dat die de kermis afschafte. Het volk was er te zeer aan gehecht. Evenals aan het feest van de meiboom en de meivuren, dat met dansen, springen en tieren gepaard ging en natuurlijk met de nodige dartelheid, „tot groot schandael ende argernisse" van vele ingezetenen. Het was niet voor niets van oorsprong een feest dat vruchtbaarheid en groei als intentie had. Dat was de kerkelijke-ethische kant van de zaak. Daar kwam bij het grote brandgevaar en de veroorzaakte vernielingen en schade. Immers, voor de meivuren was hout en riet nodig en dat werd dan her en der wel gepikt, tot masten toe. De gigantische meivuren werden midden op straat gestookt, pal in de aanwezigheid van rieten daken! Daar kwam nog bij dat de straat werd beschadigd. Het feest werd dan ook helemáál verboden. Aan de vooravond van het grote gebeuren in 1606, op 29 april. De bepaling werd tot 1644 toe nog vijf maal opnieuw afgekondigd (100). Dat wijst er op dat iets dat zo diep wortelde in de Vlaardingse mentalitait niet in een handomdraai kon worden uitgeroeid. De anti-meifeestkeur spreekt over het afschaffen van de meiboom en meivuren „waar ook maar op stedelijk grondgebied". Zou het echt dat het feest na 1644 op zijn retour was?

Dit waren zo wat gegevens over oude Vlaardingse vermaken

voorzover ons die zijn overgeleverd op grond van het feit dat ze de openbare orde overwegend in godsdienstige zin bedreigden.
Er waren echter nog vele andere uitingen van volkscreativiteit en vindingrijke speelsheid die andermans rust, veiligheid en goed bedreigden. Van betrekkelijk onschuldige aard was nog het „met lepelen worpen" of „den bal slaen", dat in de kerk, op het kerkhof en op straat al voor 1600 niet mocht en dat in 1620 en 1640 opnieuw werd verboden, zo populair was het (101). Het kostte de gebouwen glazen en de mensen builen. Een in zijn opzet iets minder onschuldig spelletje, in 1593 buiten de wet gesteld, is het spannen van lijnen over de straat „om de luyden daerover te doen vallen" (102). Van pure vernielzucht getuigt het verbod in 1599 om takken en bladeren van de lindebomen op het kerkhof af te trekken (103), evenals het gooien van stenen door het kerkraam of op het leien dak, wat zo heerlijk rinkelde en kletterde (104). In 1610 werd een beloning van 25 carolusguldens — dat is te vergelijken met een modaal maandsalaris — uitgeloofd aan aanbrengers van nachtelijke straatschenders en vernielers, die ramen ingooien, heiningen omver trekken of karren, stenen en planken in het water gooien. Mogelijk hebben we hier met een terroriserende straatbende te maken en durfden de burgers niets te zeggen uit vrees voor represailles. Het was het stadsbestuur namelijk bekend dat enkele burgers wisten wie de boosdoeners waren, maar dit verzwegen (105). In 1640 zien we een nieuwe geweldsgolf van dezelfde aard. En ook hier maakten de boeven en boefjes gebruik van de duisternis (106). De nachten van 1610 en 1640 konden aardedonker zijn. Vlaardingen had nog geen straatverlichting. Een van de boosdoeners was Cornelis Heyndrickszoon Bott die in 1635 uit het cachot op het stadhuis was uitgebroken, maar die kennelijk in 1640 weer in de stad was gesignaleerd, getuige een verbod om hem voedsel en onderdak te geven (107).

Goed uitgedacht is de techniek van de Vlaardingse duivenmeppers, waarover in 1580 en 1610 werd geklaagd. Er werden kennelijk veel duiven in de stad gehouden. Voor plezier of voor consumptie, waarschijnlijk allebei. Ons is een „boomgaert met een duyffhuys" aan het Liesveld bekend die in 1616 werd verkocht (108). In het tuinengebied lag dit duifhuis, waar de Vlaardinger die het doen kon zijn groente kweekte, maar ook zijn mooie vrije dagen doorbracht. Die tuin op het Liesveld was, dit tussen haakjes, voor de welgestelde Vlaardingers van na 1600 wat de Vecht voor vermogende Amsterdammers werd. De Vlaardingse duiven nu, vlogen wijd uit over stad en land. En dat gaf de duivenmepper, die waarschijnlijk niet tevens duivenmélker was, de kans om zijn dagelijkse eentonige menu wat af te wisselen met de delicate kost die een gebraden, gestoofd, of tot pastei verwerkt duifje was. Er waren, zo zegt de Vlaardingse wetgever, heel wat mensen die aan hun huizen „staende slagen ende andere instrumenten" maakten

voor „'t opvangen van eens anders duyven". Deze staande slagen zijn vallen die door met een touwtje een houten pal weg te trekken een val lieten dichtslaan waarin zich dan de arme duif bevond die argeloos op het lokvoertje was afgekomen. Ook is het mogelijk dat slagnetten werden gebruikt. Het zal wel duidelijk zijn dat deze dakjacht „grote moeyten ende onenicheyt onder de burgeren" veroorzaakte (109).

Een maatregel die een oud maar hachelijk volksvermaak trachtte te bestrijden, was de keur die kort voor de kermis van 1648 het koekhakken verbood (110). Bij dit koekhakspel moest je aan de kraam van de koekverkoper met een bijltje op een bepaalde manier een stuk koek afhakken. Dat betekende dikke pret. Tot het vingers ging kosten. En dat was nogal eens het geval. Geen wonder dan ook dat de overheid hier de mensen tegen zichzelf in bescherming meende te moeten nemen.

STAD OF DORP

Een kleine Vlaardingse gemeenschap van boeren, kooplui, schippers, schuitevoerders en riviervissers rond en op de kerkheuvel die de Markt was, kreeg in 1273 van zijn soeverein, de graaf van Holland, bij oorkonde enkele privileges. De kern ervan was: dat de handelslui en schippers van Vlaardingen eigen koopwaar tolvrij door Holland en Zeeland mochten vervoeren; dat de gemeenschap zélf recht mocht spreken; dat de burgers aan het onderhoud van hun stad moesten bijdragen; dat de jaarmarkt werd beschermd met hoge boetes tegen vechten, zodat die voor velen aantrekkelijk kon worden. In een oorkonde van 1326 werden de eerder verleende rechten in grote trekken herhaald, zij het in wat uitgebreider en dieper op details ingaande redactie. Maar we komen er ook een nieuw element in tegen : het recht van keur, de bevoegdheid om zélf verordeningen te maken via de zeven schepenen „mit den raitsluden", dat waren de latere burgemeesteren. Bij privilege van 1407 werd het grondgebied uitgebreid tot iets voorbij de huidige molen aan de Kortedijk (111). De stad die toen de grootte had bereikt die ze tot het begin van onze eeuw zou behouden, lag als een enclave in de plattelandsgemeente Vlaardingerambacht, waarvan ze totdien ongescheiden deel had uitgemaakt, je kunt zeggen er de kern van had gevormd.

Met enkele bijzondere voorrechten had de graaf een gemeenschapje dat niet langer alleen uit boeren bestond, uitgezonderd van het gewone voor het platteland geldende recht. De graaf had een paar handelsfaciliteiten gegeven en ook iets van zijn eigen soevereiniteit weggeschonken in de hoop dat de nieuwe gemeenschap daardoor tot economische bloei zou komen. De bloei van steden betekende immers welvaart voor het land en dat

garandeerde de graaf die voortdurend in geldnood zat, weer een voorspoedige belastingopbrengst. Naarmate een stad machtiger werd, konden nieuwe, uitgebreider privileges worden verworven. Maar Vlaardingen is nooit groot geworden, met het gevolg dat de op privileges berustende rechtspositie van onze stad veel zwakker was dan die van grotere steden. In het algemeen kunnen we zeggen dat een stad van de middeleeuwen tot 1800 toe uit staatsrechtelijk oogpunt anders van aard was dan de moderne gemeente: alle moderne gemeenten zijn voor de wet precies gelijk, terwijl de ene oude stad méér stad kon zijn dan de andere. Vlaardingen was in elk opzicht een kleine stad. Wel was de kern van de stedelijke autonomie aanwezig: de eigen wetgevende bevoegdheid.
Nu had de graaf over het zich tot stad ontwikkelende centrum van Vlaardingerambacht ook aan iemand anders rechten toegekend. Als leenheer had hij aan een leenman een deel van zijn grafelijke bestuurlijke bevoegdheden gegeven. Dit complex van bevoegdheden heette ambachtsheerlijkheid. Aldus was het begrip ambacht van Vlaardingen of Vlaardingerambacht ontstaan. In 1742 spande de stad hierover tegen de ambachtsheer een proces aan met de vraag of het tussen 1273 en 1407 verleende stadsrecht de bestuurlijke bevoegdheden van de ambachtsheer over het stadsgebied al of niet ophief. De ambachtsheer trachtte namelijk in toenemende mate allerlei rechten in de stad naar zich toe te halen. Pas in 1791 deed de Hoge Raad van Holland en Zeeland uitspraak ten nadele van de stad en dat hield in dat de stad Vlaardingen ook onder het begrip ambacht van Vlaardingen of Vlaardingerambacht viel (112). Aan de feitelijke rechtspositie van de stad zou dit weinig meer veranderen. De revolutie van 1795 ruimde de bestuurlijke macht van de ambachtsheer op. De positie van de ambachtsheer was al in het begin van de zeventiende eeuw vrij aanzienlijk: vanaf 1610 benoemde hij de schout; met ingang van 1612 koos hij één van de twee burgemeesteren en drie van de zeven schepenen; de stadssecretaris stelde hij vanaf 1616 aan (113).

1611 was het jaar waarin de spaansgezinde zuidnederlandse ambachtsheer Charles de Ligne, graaf van Aremberg, zijn heerlijkheid verkocht aan de Amsterdamse rijke koopman Pieter Gerritszoon van Ruytenburg. De man nam de zaak zo serieus op dat hij in Vlaardingen ging wonen, ten oosten van de haven. Het fraaie park rond zijn woonkasteeltje is ons huidige Hof geworden. Nu is een ambachtsheer die dichtbij woont en zich wérkelijk met allerlei dingen gaat bemoeien en op zijn rechten staat, een aanleiding tot een voortdurende machtsstrijd met het bestuur van de stad dat voor de autonomie en de vrijheden van zijn burgers opkomt. Aldus begon na 1611 een bestuurlijke stellingenoorlog die tot 1791 duurde en die ten koste van veel energie geen der partijen tenslotte winst van betekenis heeft opgeleverd. Of de persoonlijke

verhoudingen bij dit alles draaglijk zijn gebleven of grondig verstoord werden, is niet duidelijk. Uiterlijke diplomatieke hoffelijkheid zegt weinig in deze: dat de ambachtsheer in 1757 een hofje aan de stad schonk, precies in de tijd dat de stad zijn recht aanvocht, betekent geenszins, dat hij met het stadsbestúúr op goede voet stond. Het genereuze gebaar moge dan betekend hebben dat de heer zijn taak ernstig nam en zijn stad liefhad, ook het „ik ben hier in Vlaardingen de hoogste baas" lag er duidelijk in opgesloten.
Laten we nu gaan zien hoe stadsbestuur en ambachtsheer nauwkeurig hun posities bewaakten en af en toe een uitval naar elkaar deden. Toen de nieuwe ambachstheer in 1611 of kort erna zijn intrede in Vlaardingen deed, wás iedereen blij of deed alsof. Zo'n echte heer verleende toch ook weer de nodige status aan de stad. En zolang hij niets deed wat het op zijn vrijheid gestelde stadje niet wilde, vonden de Vlaardingers het best hem het eerbewijs en de hulde te betuigen die bij een semivorstje pasten. Op 2 april 1612 besloot de vroedschap dan ook om de nieuwe ambachtsheer te vereren met een vergulde haringbuis van zilver, die duizend gulden mocht kosten. Kwam het kunstwerk goedkoper uit, dan kreeg de ambachtsheer ook wat er van die duizend gulden was overgebleven (114). Dat was niet kinderachtig voor een stad van nauwelijks 2.000 inwoners: de Carolusgulden van 1612 schatten we voor het gemak even op 40 van die Micky-Mouseguldens uit 1978. Of de verering echter louter uit liefde en eerbied voor het heerlijk gezag werd gedaan, dat betwijfelen we. Wantrouw de Grieken, en wel in het bijzonder als zij met geschenken komen, zegt een wijze spreuk van tweeduizend jaar oud. Wie schenkt maakt zichzelf crediteur. Schenking kán een bewuste poging tot chantage zijn, verhuld zelfs voor de begunstigde, subtieler en schijnheiliger dan het ruwe werk met smeergeld.
In 1618 vroeg ambachtsheer Pieter van Ruytenburch de stad octrooi voor vijfentwintig jaar om als enige in Vlaardingen een brouwerij te mogen exploiteren. Op 13 april stond de vroedschap het hem toe, voor een tijd van vijftien jaar, op voorwaarde dat het de stad geen cent zou kosten. Binnen twee jaar moest de brouwerij draaien (115). En toen vond de ambachtsheer het tijd de aanval te openen.

Op 20 september 1619 zei hij de stad aan niet langer te gedogen dat het pad van de spuibrug naar de Delflandse sluizen aan de Kortedijk over zijn land, pal langs zijn huis, naar de Maassluisedijk toe nog langer zou worden gebruikt door burgers. Nergens bleek volgens hem zwart op wit dat de mensen uit Vlaardingen daar récht op hadden. Maar, vervolgde de heer die de grootmoedige speelde, wanneer het stadsbestuur schriftelijk wilde verklaren dat er inderdaad geen sprake van een récht was,

zou hij gedogen dat het pad op precariobasis, dat is bij wijze van gunst, toch nog kon worden benut. Maar de ambachtsheer verlangde nog iets meer. Op grond van het hem toekomend ambachtsheerlijk recht van de wind, dat is een soort alleenrecht op alle molenbedrijf, wilde hij de stadskorenmolen zelf in zijn bezit hebben. Dit tegen taxatiewaarde, want de stád had de molen gebouwd en daar kósten voor gemaakt (116). Toen een daaropvolgend gesprek met vertegenwoordigers van de stad niet het effect had dat de ambachtsheer ervan verwachtte, riep hij zijn schoonzoon erbij, de bekwame jurist Pieter Paeuw, stadspensionaris, zeg maar eerste ambtenaar van Amsterdam, een machtig man en een gevaar voor elke tegenstander. Op het stadhuis kon Paeuw praten als Brugman, het imponeerde de Vlaardingse vroedschappen allerminst. Paeuw kon onverrichter zake gaan met de boodschap dat Vlaardingen zou uitzoeken hoe een en ander juridisch in elkaar zat en dat daar wel zes weken mee heen konden gaan. Het werden er meer dan tien (117). Speurwerk in het stadsarchief bracht aan het licht dat de stad de molen niet had gebouwd, maar in 1585 gekocht en sindsdien ongestoord bezeten zonder dat iemand de eigendom had aangevochten. Waaruit volgde dat de stad eigenaar van de molen met alle daaraan verbonden rechten was, alleen al op grond van verjaring. Nochtans was de stad genegen, om onenigheid te vermijden, de molen aan de ambachtsheer te verkopen, echter op de volgende voorwaarden: dat de ambachtsheer goede molenaars zou aanstellen, en dat hij zich aan het door de stad vastgestelde recht terzake van de molen zou houden, inclusief de bepaling van maaltarieven ; bovendien wilde de stad het recht hebben om ten gerieve van de burgerij nieuwe korenmolens te bouwen (118). De stad wilde voor zijn burgers de tarieven in eigen hand houden, dat is de kern van de zaak. Zonder meer afstand doen van de molen zou opgeven van een feitelijk bestaand privilege zijn.De stad begreep dat maar al te goed en vocht voor zijn rechtspositie. Deed dit eveneens wat het toepad naar de Schiedamsedijk betreft, al is de kwestie van minder belang. Op dit punt kreeg de ambachtsheer te verstaan dat het pad al sinds mensenheugenis en langer vrij en zonder iemands protest werd gebruikt: ook hier was naar de mening van de stad sprake van een recht dat stilzwijgend door verjaring was verkregen (119). Het duo Paeuw-Van Ruytenburch was niet tevreden. Nieuwjaarsdag 1620 schreef Paeuw een brief aan die van Vlaardingen, waarin hij gevoelvol wees op de geëngageerdheid van zijn ambachtsheerlijke schoonvader bij het welvaren van de stad (120). Tenslotte stelde de ambachtsheer de stad op 28 mei 1621 voor de zaak aan juristen-scheidslieden voor te leggen. Maar de stad ging daar niet op in en zei te blijven bij het eerder ingenomen standpunt (121). Sindsdien wordt er niet meer over de zaak van toepad en korenmolen gesproken. Zo Van Ruytenburch heeft willen uitproberen hoe ver hij kon gaan, dan

zal het testresultaat hem niet in een overwinningsroes hebben gebracht: de stad had zijn juridisch offensief afgeslagen.
In 1630 klaagde ambachtsheer Willem van Ruytenburch erover dat notaris Sebastiaen van der Piet zonder zijn uiteindelijke toestemming het notariaat in Vlaardingen was gaan uitoefenen. Rechtsgeleerden hadden vastgesteld dat hem dat recht van toestemming inderdaad toekwam. Maar ook de stad had in dat soort zaken iets te zeggen en mocht de notaris vóórdragen. Nu had de ambachstheer de bordjes aan het huis van de notaris met de woorden „notaris publycq" verwijderd. En dat was zowel tegen het zere been van Van der Piet geschopt als tegen dat van het stadsbestuur. De stad bespeurde een mogelijke inbreuk op haar rechten en privileges. Op 24 april 1631 kreeg Van der Piet dan ook van de stad te horen dat hij zijn bordjes opnieuw mocht uithangen en zijn ambt mocht blijven bedienen (122). Kleine overwinning voor de stad.
De volgende kwestie tussen ambachtsheer en stadsbestuur betrof de verkiezing van nieuwe vroedschappen. De ambachtsheer had de stad verzocht hem daarin een stem toe te kennen en hij grondde zijn recht in deze op een grafelijk octrooi van 1532. Het door de stad ingewonnen advies luidde dat de ambachtsheer, of zijn schout, inderdaad een stem had in de verkiezing van het algemene bestuur van de stad, samen met de zittende leden van de vroedschap en de baljuw. Aldus kreeg de ambachtsheer één van de tweeëntwintig stemmen in handen. En dat was een heel klein stukje macht erbij vanaf 4 januari 1634 (123).

Op 25 oktober 1636 nam na de dood van de baljuw-en-schout Pieter van Hoogenhouck de vroedschap het besluit de totnutoe steeds in één persoon belichaamde functies te scheiden. Dat lijkt een tegenzet tegen het overwinninkje van de ambachtsheer uit 1634. De grafelijkheid van Holland stelde de baljuw in zijn functie aan, de schout werd door de ambachtsheer benoemd. Beide functies, die zowel van politiële, rechterlijke, wetgevende, als ook op bestuurlijk gebied van adviserende en kiezende aard geacht kunnen worden, waren in zekere zin stedelijke ambten. Maar degene die deze ambten bekleedde was een begunstigde van de landelijke en de ambachtsheerlijke overheid en daarmee, bedoeld of onbedoeld, een pottekijker namens deze hogere gezagslagen. Het splitsingsvoorstel bracht de ambachtsheer in verlegenheid. Hij had zijn zwager Jacob Reael de toezegging gedaan hem tot schout te zullen benoemen en daarbij als zijn verwachting uitgesproken dat hij ook wel baljuw zou worden. Heel begrijpelijk allemaal. Ondanks de bezwaren van de ambachtsheer bleef de stad echter bij haar besluit. Reael werd alleen schout. Er kwam geen aanbeveling door de stad aan de grafelijkheid om hem ook als baljuw aan te stellen. Wat dat aangaat verzocht de stad de grafelijkheid slechts om een bekwáám baljuw te zoeken. En de

grafelijkheid benoemde in 1637 Reael als zodanig (124). Waarschijnlijk op praktische gronden: voor wat het werk betreft had de combinatie van baljuwschap en schoutambt nooit klachten gegeven. Tot 1691 zou deze feitelijke koppeling blijven bestaan (125). De stad kwam geen stap verder.
In 1652 echter boekte de stad een klein succesje. De ambachtsheer benoemde de stadssecretaris, die daardoor het ambachtsheerlijk gezag vertegenwoordigde, maar die feitelijk stedelijk ambtenaar was. Het stadsbestuur wees er de ambachtsheer op dat de secretaris de eed van trouw behalve aan hem, óók aan de stad zou moeten afleggen. De stad kreeg zijn zin. De schout zwoer van nu af aan bij zijn ambtsaanvaarding trouw aan achtereenvolgens het landsbestuur, de ambachtsheer, burgemeesteren, schepenen, vroedschappen en weesmeesteren. In 1652 gebeurde dat op het Raadhuis (126) en dat is voor wie de diplomatieke symboliek kent, veelzeggend. Het verbaast ons dan ook niet dat toen in 1658 de ambachtsvrouwe Alida Jonckheyns vroeg om de nieuwe secretaris Heyndrick de Man op het Hof te beëdigen, dit werd toegestaan, echter „sonder 'tselve te trecken in consequentie" (127). Met andere woorden, het stadsbestuur stelde heel duidelijk dat deze incidentele toestemming geen afstand van een protocollair recht betekende. En in het magisch-symbolisch denken van die tijd was dat net zo gewichtig als een recht met duidelijke materiële consequenties. De aanvallen tegen de stad om rechten op te eisen of te usurperen, leverden de ambachtsheer tot 1650 als belangrijkste winst een stem in de vroedschapsverkiezing. Maar die stem kón doorslaggevend zijn.

De hoogste Vlaardingse ambtenaren, de baljuw-en-schout en de stadssecretaris waren een gevaarlijke derde macht, niet zozeer uit zichzelf als wel door het feit dat de twee personen gebonden waren áán en zich moesten identificeren mét het ambachtsheerlijk gezag. Het stadsbestuur had ze nodig, maar vertrouwde ze lang niet altijd. Zeker niet meer toen er in 1611 een ambachtsheer kwam die wilde meeregeren. Dat blijkt in 1612. De stad had de ambachtsheer dan wel een buiten alle proporties van discretie groot cadeau gegeven, maar bijna op hetzelfde moment, op 1 mei 1612, bepaalde de vroedschap dat de nieuw aan te stellen baljuw-en-schout Adriaen d'Overschie van Adrichem in zijn functie van baljuw niet langer deel mocht uitmaken van de vroedschap. En de stadssecretaris krijgt opdracht de notulen strikt geheim te houden. Hij mag ze alleen nog aan beëdigde vroedschappen laten lezen. De beslissing tot volledige uitsluiting van de baljuw-schout als medestadsbestuurder werd met algemene stem genomen (128). Overigens moet hier worden bijgezegd dat er al in 1604 bij enkele bestuurders twijfel was gerezen of de baljuw-schout in de vroedschap een stem bezat: besloten werd toen hem in ieder geval wel adviserend lid te laten blijven (129).

Als adviseur genoot de baljuw-schout voor 1612 duidelijk een groot prestige. De functionaris had de juridische kennis en het bestuurlijke inzicht die het gros van de vroedschappen en burgemeesteren toen zal hebben gemist. Zeker gold dat voor de periode kort na 1574. In 1583, toen er geld gevonden moest worden om de herbouw van de kerk voort te zetten kwam de baljuw met een van financieel inzicht getuigend voorstel, waarop met meerderheid van stemmen werd besloten „dat men den raet van den balliu volgen zoude" (130). In 1606 kreeg de baljuw-schout ontheffing van erfpacht voor goede diensten door hem gedaan „ende die hij noch sal mogen doen". Die laatste woorden moesten maar liever worden geschrapt, zo vond onze baljuw-schout. Aldus geschiedde (131). Dat was goed gezien van onze topfunctionaris. Duidelijk had de stad de baljuw toen hard nodig, om zijn kennis, zijn prestige, zijn invloed. Dat dit in 1612 iets anders was geworden had waarschijnlijk ook als reden dat de Vlaardingse vroedschappen een zelfbewuster slag mensen van betere scholing waren dan de stadsbestuurders van kort na 1574. De abruptheid waarmee de baljuw-schout bestuurlijk werd uitgekleed, kan in de dreigende nieuwe macht van de ambachtsheer hebben gelegen.

Het terugdringen van de invloed van de baljuw-schout ging overigens nog verder. In 1617 werd hem het recht ontzegd de vergaderingen bij te wonen van burgemeesteren, dat is het dagelijks bestuur van de stad, te vergelijken met het huidige college van burgemeester en wethouders. Ook uit de vergadering van weesmeesteren verdween de baljuw-schout (132). Uiteraard vond deze de voortgaande uitholling van zijn koninkrijkje maar niets. Ook hij speelde natuurlijk zijn machtsspel. Zo goed als zeker liep hij daarbij af en toe huilend naar de ambachtsheer nu en dan zijn medestander in het beperken van de vroedschappelijke macht. Maar hoe het ook zij, in 1643 wilden burgemeesteren eindelijk wel eens worden verlost van het „lang ende gestadich aenhouden" van baljuw-schout Adriaen van der Dusse om bij het vaststellen van de stadsrekening aanwezig te mogen zijn, naast de vroedschappen. En inderdaad nam Van der Dusse's eeuwige gedram een einde. Door het vroedschapsbesluit dat hij niks had te maken met het vertrouwelijke financiële beleid van de stad (133). Zo kwam langzaam maar zeker de bestuursmacht op een enkel punt wat meer waar die hoorde volgens het stadsbestuur, bij de vroedschap.

Ook in een ander opzicht nam in de zeventiende eeuw de macht van de vroedschap toe. Ten opzichte van de burgers. Weliswaar hebben die nooit hun vroedschap, zoals wij in onze tijd onze gemeenteraad, gekozen, maar zij hadden aanvankelijk toch wel een zekere controle op het doen en laten van het stadsbestuur. Alles wat de stad deed vond namelijk zijn administratieve neerslag in de stadsrekening. Wanneer die postje voor postje met luider stemme werd voorgelezen en gecontroleerd, of zoals dat

heette afgehoord, werd dit in 1581 en volgende jaren „in 't openbaer op het stadthuys gedaen met oepen deuren ende oepen veynsteren, in presentie van de balliu, schout, burgemeesteren, scheepenen, vroetschap ende omstanders" (134). Het is dezelfde openbaarheid die wij kennen bij raadsvergaderingen, kamerzittingen en processen. Het verschijnsel verdween in 1602. Toen werd bepaald dat voortaan de stadsrekening niet meer in het openbaar zou worden gedaan, maar „alleenlijck in presentie van de vroetschap in besloten camere". Ook de kerke- en de Heilige-Geest- of armenrekening zouden vanaf 1602 „in besloten camere voor dengheenen daertoe gecommitteert zijnde" worden afgehoord (135). Kennelijk geschiedde ook dát totdantoe in het openbaar. Het stadsbestuur sloot zich af voor invloed van de bestuurden, ging de absolutistische weg op.
Maar die tendens zien we ook in een andere rechtskring, in het kuipersgilde. In 1621 verzochten hoofdmannen van de kuipers het stadsbestuur het gilderecht in die zin te wijzigen dat zij hoofdmannen konden kiezen „sonder dat sij totte nominatie van deselve 't geheele gilde souden behouven te roupen". Of om het met moderne woorden te zeggen: het bestuur regelt alles, een algemene vergadering is niet nodig. Nu moet wel gezegd worden dat de gildebijeenkomsten niet uitmuntten door discipline, vergadertechniek en respect voor wat een ander te zeggen had. Immers, de hoofdmannen klaagden steen en been over „iniuriën (beledigingen, onheuse bejegeningen), vloucken, mitsgaders ongeschicktheden dye in de vergaderinge van deselve hooftmans off gildebroeders" werden gepleegd (136). Een primitief en heetgebakerd volkje, deze kuipers.

Dat de macht en de rechten van Vlaardingen minder waren dan die van andere steden, hebben we al gezien. De stad verkeerde niet in een positie om veel gunsten bij privilege van de landsheer te krijgen. De ambachtsheer was via zijn benoemingsrecht een lastige en vervelende medebestuurder waar de meeste andere steden geen last van hadden. In de zestiende eeuw, zeker in de tweede helft daarvan, was de stad zo verloederd en arm dat ze geen deel ging uitmaken van het hollandse landsbestuur toen dit zich opbouwde en consolideerde. Dat landsbestuur bestond uit zes officiële grote en achttien kleine steden en de adel met één stem. Evenmin kreeg Vlaardingen een zetel in het College van de Grote Visserij, het hollandse haringschap, dat zéér verstrekkende bevoegdheden had. Een toestand die tot tegen 1800 zou voortduren, toen Vlaardingen al lang de grootste haringstad in Holland was en andere plaatsen, wél lid van genoemd college, nauwelijks meer ten haring voeren. Tegen deze discriminatie, tegen deze fixatie van een stand van zaken in de toestand zoals die tegen 1600 was, heeft Vlaardingen zich verzet waar het maar kon. Het stadsbestuur hield niet op met daarbij te betogen dat

Vlaardingen vanouds een grafelijke geprivilegieerde stad was met een stedelijke regeringsvorm. Wat de rest van Holland maar ten dele wilde erkennen. Immers, naarmate een stad meer privileges had, deed dit automatisch af aan de rechtspositie van andere stedelijke gemeenschappen. Het verdedigen van de eigen privileges en het betwisten of negeren van die van andere steden was een uiterst egoïstisch gevecht van allen tegen allen. Daarbij moest je elkaar voortdurend in de gaten houden. Dat kon alleen als je samen in Den Haag vergaderde, lobbyde, intrigeerde, nu eens dreigde dan weer vleide, soms hoffelijk was en dan weer grof. Maar Vlaardingen behoorde niet tot de club die het land bestuurde. Het ergste hierbij was wel dat het geen stem had over eigen zaken die in de landsregering werden behandeld. Anderen maakten uit wat goed voor Vlaardingen was, met het gevolg dat een en ander in plaats van goed ook wel eens kwaad kon uitpakken, zonder dat de stad er haar stem tegen kon verheffen. Een bijkomend gevolg was dat Vlaardingen in belangrijke zaken, bij voorbeeld met betrekking tot de ambachtsheer of de benoeming van de baljuw, relaties en ingangen miste die grotere steden welhaast automatisch hadden. Terzake van de haringvisserij gold in het College van de Grote Visserij in beginsel hetzelfde. Op heel wat punten behoorde Vlaardingen tot het achtergestelde en bevoogde platteland. We zullen zien waarbij en hoe dat tot uiting kon komen.
In 1611 had Vlaardingen een ontvanger van het lastgeld op de haring aangesteld. Dat lastgeld was een door het College van de Grote Visserij geheven retributie waaruit de begeleiding van haringschepen met oorlogsschepen, de zogenaamde buis-convooiers, werd bekostigd. Schiedam, Rotterdam en Delft protesteerden hevig tegen dit Vlaardingse optreden. Maar Vlaardingen trachtte voet bij stuk te houden (137). Ook deze kwestie was meer dan een prestigezaak. Waar het op aankwam was dat de concurrerende haringsteden Vlaardingen konden opzadelen met een door hén gecontroleerde en geïnstrueerde figuur. Zeker niet met de gedachte Vlaardingen materieel te bevoordelen. De stad begreep maar al te goed dat je een zaak als deze nóóit uit handen mocht geven als het maar éven kon. In 1614 stelde Schiedam de ontvanger voor Vlaardingen aan en deelde dit per brief aan het Vlaardingse stadsbestuur mede. Voor deze keer berustte de stad erin „om te houden goede eenicheyt met die van Schiedam", een diplomatieke reden (138).

Toen in 1621 het kohier van de duizendste penning, een landsbelasting op onroerend goed, moest worden samengesteld, bleek dat de instructie van de heren die dat vanuit Den Haag kwamen doen, sprak over „Schiedam ende alle plaetsen, dorpen ende gehuchten daeronder gestelt". Met andere woorden: Vlaardingen dreigde tot het platteland te worden gerekend in deze

zaak. Pas na veel over en weer gepraat, toen er geen enkel middel kon worden gevonden om de taxateurs tegen te houden, werd hun toegestaan hun werk te doen (138). De twee heren schatters namen overigens goed wraak voor het hun aangedane oponthoud. Door een onbeschoft hoge declaratie in te dienen voor de samenstelling van het kohier, die Vlaardingen zelf moest betalen, 186 gulden, waartegen de stad bij het landsbestuur protesteerde (139).

In 1623 kwam het tot een nieuw incident met Schiedam. Deze keer ging het over de inning van een andere landsbelasting, de tweehonderdste penning. Het Schiedamse stadsbestuur stuurde burgemeesteren de aanslagen toe met het verzoek die uit te reiken. Betaling moest in Schiedam worden gedaan en ook beroep tegen te hoge aanslagen kon daar worden ingediend. Vlaardingen accepteerde dit niet. De stad ressorteerde om te beginnen wat deze belasting aanging op geen enkele wijze onder Schiedam, zo stelde het stadsbestuur. Voor beroep tegen belastingaanslagen was voor Vlaardingse burgers de Vlaardingse schepenbank de competente rechter en niemand anders. Bovendien kenden de Vlaardingse bestuurders beter de financiële omstandigheden van hun eigen burgers dan dit Schiedammers mogelijk was (140). 1625 geeft het tweede bedrijf van deze belastingrel te zien. De Vlaardingse stadssecretaris had op de aanslagbiljetten de naam van de Schiedamse ontvanger door de zijne vervangen, hetgeen die van Schiedam ten zeerste misnoegde. Ze stuurden een serie nieuwe biljetten met het verzoek die uit te reiken en de oude in te nemen. Het Vlaardingse stadsbestuur bleef bij zijn een paar jaar geleden genomen besluit en zei dat de belasting te Vlaardingen zou worden geïnd en niet in Schiedam : geen enkele Vlaardingse burger kon tot betaling aldaar worden verplicht. En of het Schiedamse stadsbestuur nu maar niet langer wilde dooremmeren en verwarring stichten, of althans woorden van die strekking, dan kwam de zaak dik voor elkaar en kreeg de Schiedamse ontvanger heus al zijn centjes (141).

Weer een heel andere kwestie speelde in 1636. De hollandse landsregering verlangde van de vroedschappen een eed, waarbij zij zouden zweren geen schikkingen met belastingpachters te treffen terzake van verschuldigde accijnzen, een knoeierij die nogal eens voorkwam. De heren nu wilden die eed wel afleggen, maar ze zouden er zich van ontslagen achten wanneer zou blijken dat hun collegae in de erkende grote steden niet onder die eed stonden. Daarop beveélt het landsbestuur de vroedschap de eed af te leggen en wel onvoorwaardelijk. En dat gebeurde (142).

Met Schiedam was het voor de zoveelste maal hommeles in 1659. Vlaardingen weigerde een verordening van het College van de Grote Visserij te publiceren die in zou houden dat Vlaardingse stuurlieden van het Schiedamse stadsbestuur hun

haringvangstvergunning zouden moeten ontvangen en in Schiedam hun eed doen. Ook weigerde Vlaardingen om in Schiedam zijn bestuurders belastingeden te laten afleggen. De Schiedamse heren moesten maar naar Vlaardingen komen als dat nodig was (143). In 1663 speelde een soortgelijke kwestie (144). In 1673 komt het verschil tussen stad en platteland opnieuw op een voor Vlaardingen ongunstige wijze naar voren. De Republiek had zonnekoning Lodewijk XIV misnoegd en nu kwam hij ons met zijn bondgenoten tuchtigen. De oorlog die in mei 1672 was begonnen, was geen gewone oorlog, maar voor de Republiek inderdaad een strijd om te blijven bestaan. Ook Vlaardingen moest mannen leveren voor de verdediging van het ten dode bedreigde land. Terzake van de weerplicht werd de stad beschouwd als platteland. Toen het aankwam op het aanwijzen van de mannen die het eerst zouden moeten uittrekken naar hun oorlogsbestemming, weigerden de kapiteins der schutterij tot loting over te gaan „voor ende aleer sal wesen affgedaen de saeck in questie, te weten off Vlaerdinghe een stadt is ofte niet". Dit ter ondersteuning van een verzoekschrift van de stad aan het landsbestuur om van het kolonelschap van het platteland bevrijd te worden, opdat de burgers op gelijke voet konden worden behandeld als die van andere steden (145). Dat laatste was waar het om ging. De hollandse burgers waren voor de wet niet gelijk. Op grond van de privileges hadden de poorters van grote steden meer rechten dan die van kleine en de laatste weer meer dan bewoners van het platteland. Dat Vlaardingen tot het platteland werd gerekend impliceerde meer dan alleen een beetje pesterij over de plaats van belastingbetaling en beëdiging. In een jaar als 1673 kon het met zich meebrengen dat Vlaardingse weerplichtigen in minder gunstige omstandigheden moesten dienen dan bijvoorbeeld Schiedammers. In dit licht gezien is het niet denkbeeldig dat Vlaardingen als plaats van vestiging minder aantrekkelijk was dan bij een betere rechtspositie het geval zou zijn geweest. De eeuwige strijd om als stad te worden behandeld had een véél hogere inzet dan oppervlakkige beschouwing doet vermoeden.

Er was nog een machtsfactor in de stad. De Nederduitse Gereformeerde Kerk. In de opstand tegen koning Philips II was het calvinisme een van de ideologische krachten geworden die de oorlog dreven. En toen dat resulteerde in de Republiek, een statenbond met als belangrijkste lid Holland, bleef het calvinisme, zou je kunnen zeggen, een onderdeel van de staatsfilosofie van de nieuwe natie. De al genoemde kerk werd de officiële kerk in de Republiek. Wat de steden betreft gold hetzelfde voor de lokale kerkelijke nederduitse gereformeerde gemeenten. De kerk bestreed de oude roomse leer uiteraard. In de vroege zeventiende eeuw was dat gevecht ongemeen fanatiek en fel. Mede omdat grote groepen van de bevolking nog rooms voelden en dachten, we

hebben dat al eerder gesignaleerd. De nieuwe kerk deed wat hij kon om al die mensen aan de „ware gereformeerde religie" te krijgen. De predikanten en ouderlingen van de nieuwe leer beijverden zich met alle inzet om het hele openbare en privéleven met het calvinisme te doordringen. We zeiden al eerder dat de nieuwe kerk op geestelijk gebied totalitair dacht. We hebben gezien hoe het Vlaardingse stadsbestuur het calviniseringsproces ondersteunde met zijn wetgeving.
Al dit soort dingen werd geïnspireerd, gestimuleerd en niet zelden op de spits gedreven door predikanten. Fanatieke mannen vaak, van het slag waar de van huis uit doopsgezinde en in het algemeen vredelievende Vondel in Amsterdam zo'n hekel aan had. Mannen die zo bezield waren van hun opdracht dat ze zich met alles en nog wat gingen bemoeien, tot het besturen van de stad toe. Je kwam ze in versterkte mate tegen nadat de Dordtse synode van 1618-1619 tot zijn veroordeling en uitsluiting kwam van de aristocratische, remonstrantse, „rekkelijke" oftewel libertijns denkende richting in de kerk, te identificeren met de machtige hollandse vroedschappen. De „preciezen" waren rechtlijnige scherpslijpers, puriteinen en gedrevenen, zoals je die vandaag veel tegenkomt in de extreem linkse sector van de politiek. Ook Vlaardingen kreeg in 1620 een nieuwe predikant, als opvolger van een afgezette remonstrant. Het was ds Ambrosius Janszoon of in het latijn Joannis, die hier vanaf 1620 tot zijn dood in 1641 zou staan. Een toegewijd man die zijn taak bloedserieus opvatte zoals we zullen zien.

In januari 1622 wist ds Ambrosius van de stad Vlaardingen en de ambachten Vlaardingerambacht en Zouteveen, die samen één nederduits-gereformeerde gemeente vormden, een bedrag van 350 gulden los te krijgen voor de armen. Vlaardingen en Vlaardingerambacht betaalden elk 150 gulden, Zouteveen 50 (146). Of Ambrosius' ijver alleen werd ingegeven door naastenliefde en de christenplicht om wie hongeren te spijzigen weten we niet. Er bestond ook de plicht tot bekeren. Wat dat aangaat was brood een probaat middel om mensen over drempels en twijfels heen te helpen.

Ook op juridisch-organisatorisch gebied was ds Ambrosius Joannis actief.Op zijn aandrang besloot de Vlaardingse wetgever op 5 september 1622 tot de instelling van een soort gerecht voor huwelijksaangelegenheden, oftewel Huwelijkscommissarissen (147). Het lag op zijn weg om dit te doen, omdat het huwelijk in die tijd in de eerste plaats een kerkelijke aangelegenheid was.

Over de theologische ijver van ds Ambrosius worden we ingelicht door twee incidenten. De eerste gebeurtenis dateert van eind december 1622. Maertgen Pieters, de vrouw van de zeilmaker Ariën Ariënszoon had op de schuit naar Rotterdam, in

aanwezigheid van verschillende stadgenoten, beweerd de dominee te hebben horen zeggen „dat kinderen, soo één van beyde ouders mer gelovich sijn, verdomt soude sijn". Waarop ds Ambrosius naar het stadsbestuur liep om genoegdoening te eisen, want hij achtte zichzelf en ook de kerkeraad in eer en goede naam aangetast omdat bovengenoemde opmerking ten enen male in strijd was met de opvatting van de kerk zowel als de predikant. Maertgen Pieters, door schout, burgemeesteren en schepenen ontboden, legde op het stadhuis een iets genuanceerder verklaring af. Nu zou de predikant alleen gezegd hebben dat „de kinderen van ongelovige ouders gebooren onsalich soude sijn", waarbij hij „datelijcken het wooreken onsalich" als „onreyn" had uitgelegd. Nadat Maertgen Pieters had beloofd om overal waar dat nodig was de zaak te rectificeren met te zeggen dat ze dominee verkeerd had begrepen, was de zaak opgelost (148).

Een ander incident vond plaats in december 1639. Ambrosius Janszoon was fors en dreigend toegesproken door de houder van de bank van lening Jan Pieterszoon, die de predikant onder andere te verstaan had gegeven nog iets meer voor hem in petto te hebben wanneer hij hem alleen zou tegenkomen op een rustige en duistere plek. Omdat hij zich daardoor als persoon en als predikant beledigd voelde liet hij Jan Pieterszoon ter vergadering van schout, burgemeesteren en schepenen ontbieden om hem tekst en uitleg te laten geven. Als binnenkomertje kreeg onze tafelhouder van de zeer arrogant optredende predikant toegevoegd dat „als niet compt tot iet, kan sichselven niet ende is allemans verdriet". En wel omdat hij had geluisterd naar de bedrieglijke raad van Satan, die hem zijn eerzaam beroep van schoolmeester en voorzanger in Woerden deed opgeven om aardse rijkdommen na te jagen. Immers, wie geld uitleent om daaraan te verdienen, is volgens eeuwenoude, overigens in 1639 al lang achterhaalde kerkelijke opvattingen, een woekeraar. Inderdaad verdiende Jan Pieterszoon zijn brood met tegen onderpand van roerend goed geld te lenen aan Vlaardingers. En daarmee was hij voor ds Ambrosius „voor Godt ende de menschen verdoemelijck". Want, aldus allerlei romeinse rechtsgeleerden die de predikant erbij sleepte, „woecker is de grootste peste, bij haer hebbende een beete als doet een feninige slange", of „woeckenaers sijn rovende dieven, ende noch veel érger, naerdien een dieff maer geordineert wert 't gestolen dubbel te vergoeden, maer een woeckenaer vierdubbel". En „Cato Censoris (sic) vergelijckt de woecker met een dootslach ende alsoff men een mensche daerdoor doode". Dit soort dingen had ds Ambrosius naar voren gebracht in preken die duidelijk aan het adres van Jan Pieterszoon waren gericht. Geen wonder dat de man bijna ontplofte van woede toen hij ds Ambrosius toevallig thuis bij de baljuw tegenkwam. Het eind van het liedje was dat de twee opponenten vrede sloten met een

handdruk (149). Merkwaardig is dat Ambrosius verklaarde de tafelhouder helemaal geen onaardige en onredelijke man te vinden. Voor ons is het moeilijk te vatten hoe je dan dergelijke vervloekingen over iemand kunt uitstorten. De hele situatie wordt gekenmerkt door een rare tegenstrijdigheid. Het stadsbestuur, bestaande uit mannen die naar Gods gebod zeiden te leven, gaf Jan Pieterszoon toestemming om bank te houden, waarop het geestelijke gezag de man in staat van doodzonde verklaarde, zonder dat stadsbestuur en geestelijkheid hierover in conflict raakten. Het lijkt of Gods woord aldus werd gewaardeerd: laat de dominee maar praten, liefst zó schrikwekkend, dat de rillingen je over je lijf lopen, dat hoort erbij, dat is stichtend . . . maar voor het overige heeft het dagelijkse leven eigen spelregels. Der vaderen godsvrucht viel nogal tegen. Met het in zijn uiterste consequentie doortrekken van de kerkelijke leer liep het nogal los.
Praten wilde ds Ambrosius altijd graag. Begin 1625 vroeg hij om bij de vaststelling van de kerkvoogdijrekening aanwezig te mogen zijn, „omme ten besten van de administratie te helpen debatteeren ende adviseeren". Zijn verzoek werd afgewezen. De schriftuurlijke bewijzen dat in oude tijden de dienaren des Goddelijken woords meebeslisten in het materiële kerkbeheer, door Ambrosius in overvloed aangevoerd, werden niet relevant geacht. De praktijk in de steden rond Vlaardingen was dat de predikanten buiten het financiële beleid werden gehouden, zoals dat in Vlaardingen door het stadsbestuur en de schepencolleges van Vlaardingerambacht en Zouteveen samen met de kerkmeesters werd gevoerd (150). Een jaar later begon ds Ambrosius er opnieuw over (151). Nu wilde het geval dat toen de voor ds Ambrosius negatieve beslissing werd genomen, de daarvoor medeverantwoordelijke burgemeester Gerrit Janszoon Brouck tevens ouderling was. En hém bleef Ambrosius met de zaak lastig vallen. Nu wist Brouck zijn twee functies goed uit elkaar te houden. Dat bracht met zich mee dat hij als burgemeester ds Ambrosius bepaalde dingen die hij wist niet mocht doorgeven en dat ook inderdaad niet heeft gedaan. En daarin nu zag de predikant aanleiding Brouck in 1627 als voormalig ouderling voor de kerkeraad te laten terechtstaan terzake van vermeende plichtsverzaking. De vlieger ging echter niet op. Het stadsbestuur liet ds Ambrosius op dit punt de nederlaag lijden. Door de kerkeraad duidelijk uit te leggen dat Brouck wat zijn kerkelijk handelen betrof vrijuit ging (152).

In maart 1630 verzorgde ds Ambrosius weer een nieuwe stunt. In aanwezigheid van de ambachtsheerlijke familie, de schout, de secretaris en nog anderen, verklaarde hij dat er bij de vroedschapsverkiezingen van 21 december 1629 onregelmatigheden waren gepleegd bij het tellen van de stemmen, waardoor niet Dirck Engelszoon op het kussen was gekomen, maar

Aryen Pieterszoon Bisdommer. De vroedschap was uiterst verbolgen. Ds Ambrosius kreeg het advies minder kwaaddunkend te zijn met betrekking tot het stadsbestuur. Hem werd gelast zich niet nog eens met de verkiezing van de magistraat te bemoeien. Van hem werd geëist de namen te noemen van de tien vroedschappen die naar zijn zeggen op Dirck Engelszoon hun stem hadden uitgebracht (153). Dat is de predikant niet gelukt. Komt het daardoor dat hij zich tot 1639 rustig hield, althans geen openbare opschudding meer veroorzaakte? De predikant heeft geen kans gezien het wereldlijk bestuur naar de hand van de kerk te zetten. Velen zullen zich verlicht hebben gevoeld toen de strijdbare, ongemakkelijke ds Ambrosius Janszoon in 1641 overleed.

KWESTIES VAN MENTALITEIT

We hebben gezien hoe vanaf 1574 het middeleeuwse doen en denken zich langzaam maar zeker bewogen in de richting van de protestantse maatschappij die het zeventiende- en achttiende-eeuwse Nederland te zien gaf. Duidelijk is dat tegen 1650 de meerderheid van de bevolking tot de nederduitse gereformeerde kerk was gaan behoren: op een aantal van ca 3.400 inwoners van Vlaardingen, Vlaardingerambacht en Zouteveen, die samen één hervormde gemeente vormden, werden van 1647-1649 per jaar gemiddeld 96 kinderen nederduits-gereformeerd gedoopt bij een algemeen geboortepromillage van tussen de 30 en hooguit 50 (154). Maar de pogingen tot het werkelijk bijbrengen van godsdienstige opvattingen aan de grote massa mensen zonder enige school-opleiding en ontwikkeling zal vaak hooguit een schijnaanpassing hebben bewerkt. Dat tegen 1650 de meeste mensen in Vlaardingen hun kinderen nederduits-gereformeerd lieten dopen zegt niets van het gehalte en de werkelijke gerichtheid van het religieus denken.
Wat dat aangaat komen we iets vérder met de beschouwing van een reeks gebeurtenissen uit 1608. Een zekere Jaques Cunigam, een borduurwerker uit Schotland, trachtte toen in Vlaardingen aan de kost te komen door diverse zieke mensen thuis op te gaan zoeken en ze wijs te maken dat ze betoverd waren en „dat het quade menschen waren dye 't haer deden". Waarmee hij natuurlijk wel raad wist. Als je maar betaalde. Hoewel hij naar de mening van de Vlaardingse schepenrechtbank helemaal geen verstand had van het opheffen van betoveringen. Dat betovering mogelijk was werd algemeen aangenomen. Cunigam of Cunningham ging als volgt te werk. Een Vlaardingse familie waarvan de vrouw ziek was, had hij aangeraden om „over 't vyer te hangen een pot met seeckere vreemde substantie daerinne, ende deselve te doen syeden". Waarop, naar de duivelsbanner beweerde, degene die naar zijn zeggen de vrouw had betoverd, op bezoek zou komen. De betovering kon dan door de boosdoener

worden verbroken door het slachtoffer te zegenen. Arme bezoeker of bezoekster die naar de zieke vrouw kwam kijken tijdens het pruttelen van Cunigam's wonderpot! Arme Vlaardingers die door familie, vrienden en geburen van tovenarij werden verdacht. Het zijn er heel wat geweest. De Vlaardingse wetgever spreekt over een golf van verdachtmakingen, angst en paniek, waarbij iedereen iedereen aanviel en wantrouwde: „dat door eenige die vermoedende sijn ende hun laeten duncken dat sij off hare kinderen betovert sijn, veel twist ende kijvagie is rijsende, ende bij tijden de gehele buyrten in roere gestelt worden, dwingende, soe met dreygementen als anders, dengeenen daer sij quaet vermoeden op hebben van met toverie om te gaan, haer off hare kinderen te segenen". Cunigam wordt op 20 juni 1608 na op zijn knieën met gevouwen handen vergiffenis te hebben gevraagd en een uur aan de schandpaal voor het stadhuis te hebben gestaan, uit Vlaardingen verbannen. Twee dagen later verbiedt de wetgever om zegeningen tegen betovering te vragen of te geven, als in strijd met „den gront van 't woort Gods" (155). Primitieve angst en bijgeloof waren kort na 1600 in brede lagen van de bevolking sterker dan geloof in God. Het hele leven betekende een voortdurende bedreiging door alle mogelijke kwaden, waarvan de mensen de oorzaak niet kenden. De wereld zat vól demonen in de ogen van deze mensen.
Om enig inzicht te krijgen in de ontwikkeling van het politieke denken in het Vlaardingse, gaan we ons verdiepen in de vaandelaffaire van 1605. Toen in april van dat jaar de vijand bij een raid op Hellevoetsluis mensen gevankelijk had meegenomen, moest de ingeslapen Vlaardingse schutterij wakker worden. Het oude vaandel was kapot. Er werd een nieuw ontworpen, de twintig vroedschappen en de baljuw betaalden elk uit eigen zak drie gulden om het te laten maken. Sergeant Adriaen Joppen van der Wael gaf de Delftse kleermaker Gerrit Willemsen opdracht tot uitvoering van het door de vroedschap vastgestelde ontwerp, zij het met een door hemzelf uitgedachte wijziging. De man had als vooraanstaand rederijker gevoel voor theatraal feest- en vlagvertoon. Luitenant Cornelis Corneliszoon Vlieger en kwartiermeester Jan Adriaenszoon Speck waren het volledig eens met de door hun medeschutter en medeschepen bedachte wijziging: het in het vaandel opnemen van het wapen van de officiële ambachtsheer, de graaf van Aremberg, die de Republiek als vlootchef van de zuidelijke Nederlanden ter zee bestreed. Dat was dan ook de reden dat de kapitein van de schutterij het plan minder geslaagd vond. De andere heren echter gingen door en haalden te paard, vanaf Schipluiden hun nieuwe vaandel vliegend binnen.

Daarop kwam de baljuw in het geweer. Hij vroeg Van der Wael en de zijnen of zij niet begrepen dat Aremberg de vijand was. Dat hadden de heren wel, naar ze zeiden, maar, zo hadden ze

gedacht, als Aremberg onze burgers op zee tegen zou komen, zou het vaandel waarmee Vlaardingen hem eer bewees, hem wellicht gunstig stemmen. Waarop de baljuw zeer terecht tegenwierp dat van Aremberg niets goeds viel te verwachten, „so over vijff jaren wel was gebleecken, doe eenige van haere burgeren die om den haringvaert uut waren, overboord geworpen werden ende een nieu buys in de gront gehackt werde". En hij verduidelijkte dat de weduwen en kinderen van deze mannen nog leefden; één van die weduwen was kwartiermeester Speck's eigen zuster. De drie schutters bleven echter weigeren het wapen uit het vaandel te snijden, ze zeiden dat alleen maar te zullen doen op last van de regering van Holland of de vroedschap. En verder dat ze met de baljuw niks hadden uit te staan in deze, die was maar knecht en geen meester. Het eind van het lied was dat de baljuw zelf, na overleg met burgemeesteren en enkele andere schepenen het wapen van Aremberg lieten weghalen uit het vaandel en vervangen door een stoplap van gelijke kleur, voor het de burgerij zou worden getoond.

Daarop ontketende de groep rond Van der Wael een volksbeweging tegen de baljuw. Er circuleerden zelfs gedrukte of geschreven gedichten in Vlaardingen over de baljuw als vaandelschenner. De baljuw was in gevaar. Van der Wael zag de messen der ware gerechtigheid al flitsen en brulde met zijn dronken kop over de straat „datter noch bloedige hembden om gedragen zouden werden".

Het wapen van graaf van Aremberg, ambachtsheer van Vlaardingen en Vlaardingerambacht, dat in 1605 uit het vaandel van de schutterij werd weggesneden en dat tevoorschijn kwam in een procesdossier.

Bij die stand van zaken moest het wel tot een proces komen. Het Hof van Holland verweet Van der Wael, Speck en Vlieger dat zij niet hadden willen snappen dat het voeren van het wapen in een militair vaandel van iemand die „hem is dragende als medehoofd van den vijand" en die persoonlijk deelneemt aan de strijd tegen het vaderland, een laakbare zaak was. Van der Wael met zijn grote mond en zijn zotte initiatief werd veroordeeld tot een geldboete van 300 gulden. Alle drie dwarsliggers werd voor drie jaar het recht op het bekleden van publieke ambten ontzegd, ze verdwenen uit de vroedschap. Over Vlieger merkt de rechter op dat hij „een zoo groten papist (is) als men in Hollandt zoude connen vynden". En hoewel Speck en Van der Wael „somtijts wel ter predicatie plachten te comen", waren ze er sedert het vaandelincident „noyt (meer) innegeweest" (156). Maar voor ons komt het merkwaardigste nog : in december 1609 komen alle drie terug op hun oude plaats in de vroedschap (157)!
Het verhaal heeft ons heel wat te zeggen. Om te beginnen dat in Vlaardingen een rooms-katholiek iemand in 1609 nog volledig mee mocht draaien in het politieke leven. Dat ook kerkelijke onverschilligheid geen beletsel was om in de vroedschap te worden gekozen. Eveneens blijkt eens te meer hoezeer de baljuwschout als een vreemd element kon worden ervaren, als een knecht waarvan hogere gezagsorganen de meester waren. De hele vaandelaffaire was vooral een prestigeslag naar het lijkt, en geen gevecht met een diepere politieke achtergrond. Waarschijnlijk blaakten de mannen rond Van der Wael meer van pronk- en praalzucht dan van strijdlust. Schuttertje spelen betekende lekker stoer doen. Je inzetten voor zo'n abstractie als een vaderland was iets anders. De politieke blik van Van der Wael en zijn makkers reikte wat dit aanging niet verder dan het havenhoofd en de eigen neus. Het ontbrak deze mannen aan het besef van een strijd om het behoud van gemeenschappelijk beleefde waarden die werden bedreigd. Ze waren gelijk Wammes Waggel : het wapen van de ambachtsheer uit 1605, dat wanneer je er maar even over nadacht niet anders kon worden beschouwd dan als een verwerpelijk symbool van een tegen Holland gericht streven, vonden Van der Wael en zijn groep, „enigjes", een soort leuk speelgoed.

Het besef dat Holland samen met andere gewesten bezig was een natie te worden moest nog groeien. Dat was mede de reden dat de landelijke overheid er alles aan deed er bij het volk een nationale ideologie in te hameren. Door de steden op te dragen militaire overwinningen te vieren met trompetgeschal, het luiden van klokken en het branden van pektonnen, zoals in 1597 ter gelegenheid van de inname van Grol. De stadsrekening vermeldt: „Noch betaelt van deselve victorye, soo bij de trompetters ende als bij degene die de tonnen gestelt hebben, ende van 't luyen, 11 ponden 6 stuyvers" (158).

Trompetten, vaandels, beierende klokken en laaiende vuren in een inktzwarte nacht, die spraken de grote massa der mensen in 1600 aan, niet intellectuele vertogen. Die volledig ongeletterde mensen konden nog niet politiek denken, zij vóelden! Wat dit betreft is het trouwens de vraag of in 1978 de zaak wezenlijk anders is.

SLOTSOM

Wanneer we wat we gezien hebben nog eens overwegen, dan is het om te beginnen duidelijk dat Vlaardingen na een zestiende eeuw vol rampspoed die culmineerde in de totale verwoesting van de stad in 1574, in de driekwart eeuw die daarop volgde wat bevolkingsgrootte betreft verdubbelde van 1.500 naar 3.000 inwoners. Dat was een groei die in Holland niet opviel, maar die toch, absoluut en relatief gezien, als aanzienlijk mag worden aangemerkt. Deze groei had plaats ondanks de oorlog die tot 1648 toe Vlaardingen verlies op verlies toebracht door de operaties der vijandelijke kapers.

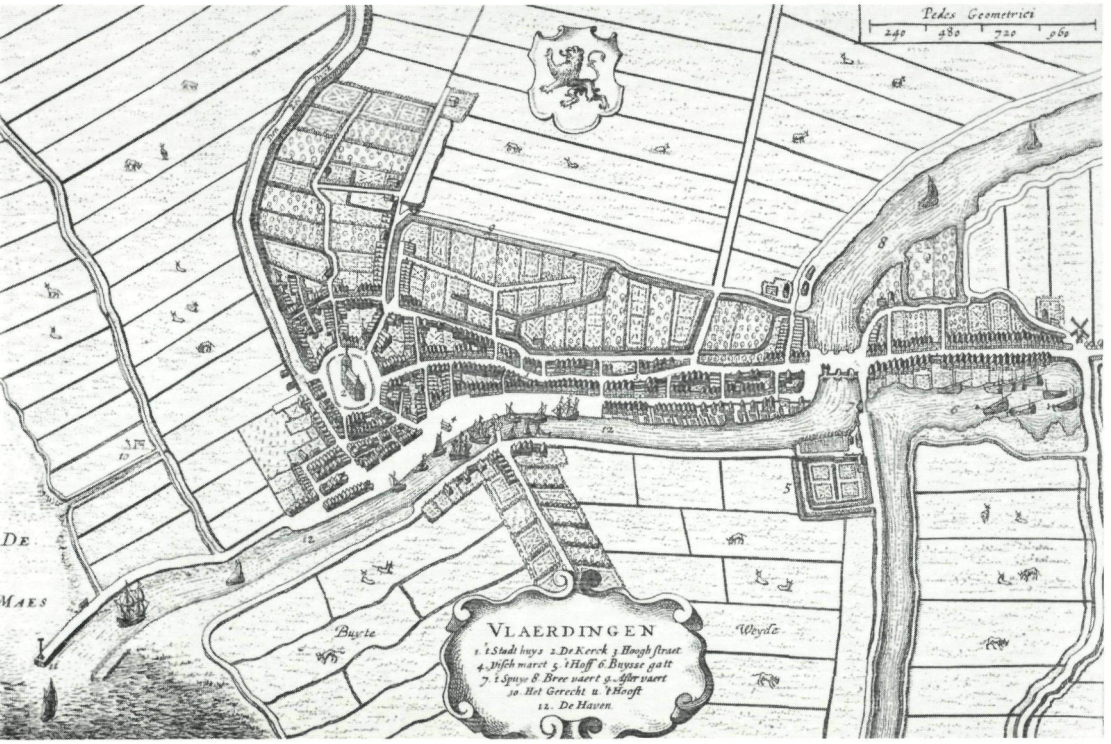

Plattegrond van Vlaardingen uit 1632.

Een groot probleem voor Vlaardingen was het geringe bebouwbare grondgebied, alleen de omgeving van de dijken, in

combinatie met een soort van bedrijf dat erg veel ruimte nodig had. De huizen, met in 1650 nog heel wat rieten daken, stonden dicht opeen, met op de bekrompen erven nog varkenskotten en hooibergen ook. Op straat werden netten geboet, zodat er voor de wagens vaak geen doorkomen aan was. De primitieve, arme en onontwikkelde bevolking miste begrip voor hygiëne. De goorheid en viesheid in de stad kon alleen worden bestreden met streng de hand te houden aan een eindeloze stroom verordeningen die steeds opnieuw moesten worden afgekondigd om enig effect te sorteren.

Hoewel de bevolking in de loop van de driekwart eeuw die we hier behandelen officieel althans voor een groot deel naar de hervormde kerk was overgegaan, kan niet gezegd worden dat Vlaardingen een stad was geworden met een al duidelijk openbaar reformatorisch karakter. Verboden van allerlei gedragingen die in strijd waren met de eerbaarheid en schaamte van de nieuwe gods- en mensbeschouwing haalden weinig uit. Pogingen om het hele leven, openbaar en privé, een calvinistisch stempel op te drukken, liepen vaak stuk op de maatschappelijke werkelijkheid van een vissersvolk dat conservatief gehecht was aan traditionele spelen, vermaken, gebruiken en ondeugden. De vroege zeventiende eeuw was duidelijk een overgangstijd: het oude was nog springlevend, het nieuwe een teer plantje dat om levensvatbaar te zijn op alle mogelijke manieren moest worden beschut. Aan de grote nederlandse beschaving van de gouden eeuw zal Vlaardingen niet hebben bijgedragen.

Gedurig lag de stad in de clinch met de ambachtsheer die zich inderdaad als bestuurder wilde laten gelden in plaats van genoegen te nemen met een positie van ceremonieel stadshoofd en grondbezitter. Met grote hardnekkigheid doch zonder resultaat ijverde Vlaardingen er voor om als echte stad te worden behandeld. Het geringe aanzien dat Vlaardingen genoot wordt ons omstreeks 1625 geschetst: „Vlaerdinge is op den dagh van heden verandert in de gedaente van een seer slecht dorp" (159). Meer dan zo'n armelijk dorp zonder enige allure was het ook voor 1574 nooit geweest, ondanks allerlei mythische verhalen van het tegendeel. Pas tussen 1574 en 1650 werd het stádje geboren dat vanaf omstreeks 1730 het belangrijkste visserij- en haringcentrum van ons land zou zijn.

Theo J. Poelstra.

NOTEN

1 Zaken van algemene bekendheid, die wij voor een deel uit de hier genoemde literatuur hebben geput, worden in dit artikel niet nader geannoteerd.

2 (Gualtherus Jacobi Masius). Dagboek van broeder Wouter Jacobsz. (= Werken Historisch Genootschap; vierde serie nrs 5 en 6). Groningen, 1959-1960, blz. 347.

3 Hetzelfde werk, blz. 363.

4 Dezelfde plaats.

5 R. Meischke. Vlaardingen in vogelvlucht. Vlaardingen, 1976, blz. 8.

6 H. A. H. Kranenburg. De Zeevisscherij van Holland in den tijd der Republiek (= Bijdragen voor Economische Geschiedenis; XII). Amsterdam, 1946, blz. 91.

7 Wouter Jacobsz. a.w. blz. 417.

8 Rechterlijke archieven Vlaardingen 1538-1811 (hierna als RAV aan te duiden), inv. Hoogendijk nr 150, Verklaringen ten overstaan van schepenen 1611-1643, folio 129.

9 RAV inv. nr 150, fo 125.

10 In Rotterdam komen midden zeventiende eeuw enkele kooplieden met de naam Van Regenmorter voor.

11 RAV inv. nr 150, fo 124vo.

12 RAV inv. nr 150, fo 125-125vo.

13 RAV inv. nr 150, fo 128vo-129.

14 RAV inv. nr 150, fo 126. Het moment van aankomst van de scheepsjongen maken wij op uit de datum van de verklaring, 27 mei.

15 RAV inv. nr 150, fo 126vo.

16 RAV inv. nr 150, fo 128.

17 RAV inv. nr 150, fo 128vo.

18 RAV inv. nr 150, fo 129vo-130.

19 Archieven Stadsbestuur Vlaardingen 1273-1813 (hierna te noemen ASV), inv. Hoogendijk nr 44, Resolutiën College van de Wet en Driegerechten 1604-1644, fo 4-4vo.

20 G. van der Feijst. Geschiedenis van Schiedam. Schiedam, 1975, blz. 104. Wie zich verdiept in de geschiedenis van Vlaardingen in de zeventiende eeuw raadplege ook vooral deze studie die handelt over een stad met een voor die tijd op veel punten gelijke structuur.

21 Dezelfde plaats.

22 ASV inv. nr 65, controleregister brandblusmiddelen 1610.

23 J. G. van Dillen. Summiere staat van de in 1622 in de provincie Holland gehouden volkstelling. In: Economisch-Historisch Jaarboek; dl 21. 's-Gravenhage, 1940, blz. 167-189.

24 ASV inv. nr 1, resolutiën vroedschap 1555-1617, fo 160-161.

25 ASV inv. nr 66, controleregister brandblusmiddelen 1645.

26 Al deze getallen uit ASV 60, poorterboek 1555-1725.

27 ASV inv. nr 44, fo 76-77 en 80vo.

28 ASV inv. nr 2, resolutiën vroedschap 1617-1699, fo 66-67vo.

29 Zie hierover Meischke. a.w. blz. 16.

30 RAV inv. nrs 93-96, akten van eigendomsoverdracht van onroerend goed ten overstaan van schepenen 1591-1624.

31 ASV inv. nr 52, keurboek ca 1582-1607, fo 7vo.

32 ASV inv. nr 52, fo 8vo.

33 ASV inv. nr 52, fo 45.

34 ASV inv. nr 53, keurboek 1608-1698, fo 10.

35 ASV inv. nr 53, fo 29vo-30.

36 ASV inv. nr 53, fo 130vo-133.

37 Dezelfde plaats.

38 ASV inv. nr 53, fo 35-35vo.

39 ASV inv. nr 53, fo 133.

40 Van der Feijst. a.w. blz 103-104.

41 ASV inv. nr 53, fo 9vo-10.

42 ASV inv. nr 52, fo 86vo.

43 ASV inv. nr 52, fo 87.

44 ASV inv. nr 53, fo 36.

45 ASV inv. nr 52, fo 75vo-76.

46 ASV inv. nr 52, fo 79.

47 ASV inv. nr 52, fo 90vo.

48 ASV inv. nr 52, fo 74vo-75.

49 ASV inv. nr 52, fo 90.

50 ASV inv. nr 52, fo 88vo.

51 Dezelfde plaats.

52 ASV inv. nr 52, fo 89vo.

53 ASV inv. nr 1, fo 255.

54 ASV inv. nr 106, stadsrekeningen 1593-1607, rekening 1603.

55 ASV inv. nr 52, fo 2-2vo.

56 ASV inv. nr 53, fo 4vo-5.

57 ASV inv. nr 53, fo 10vo (ongedateerd, ca 1625) en ASV inv. nr 55, fo 50vo (afschrift, met als datum van afkondiging 1 mei 1656).

58 ASV inv. nr 53, fo 28.

59 ASV inv. nr 44, fo 37 en 37vo.

60 ASV inv. nr 44, fo 37vo.

61 ASV inv. nr 44, fo 43vo.

62 ASV inv. nr 53, fo 172vo.

63 ASV inv. nr 52, fo 74.

64 ASV inv. nr 52, fo 87.

65 ASV inv. nr 52, fo 113.

66 ASV inv. nr 44, fo 17 en 17vo.

67 ASV inv. nr 52, fo 29.

68 ASV inv. nr 53, fo 6vo.

69 ASV inv. nr 44, fo 3.

70 ASV inv. nr 1, fo 314-315.

71 ASV inv. nr 1, fo 315-316.

72 ASV inv. nr 1, fo 328-329.

73 ASV inv. nr 1, fo 318.

74 ASV inv. nr 1, fo 326.

75 ASV inv. nr 53, fo 26.

76 ASV inv. nr 52, fo 110-112.

77 ASV inv. nr 52, fo 112vo.

78 ASV inv. nr 1, fo 158-159.

79 ASV inv. nr 1, fo 172.

80 ASV inv. nr 52, fo 90.

81 ASV inv. nr 1, fo 249.

82 ASV inv. nr 1, fo 205.

83 ASV inv. nr 44, fo 2vo.

84 ASV inv. nr 52, fo 58vo.

85 ASV inv. nr 44, fo 77vo-78.

86 ASV inv. nr 52, fo 44vo.

87 ASV inv. nr 52, fo 23vo-24.

88 ASV inv. nr 52, fo 61, beide data.

89 ASV inv. nr 53, fo 141-142.

90 Dezelfde plaats.

91 ASV inv. nr 53, fo 10vo-11vo.

92 ASV inv. nr 44, fo 14.

93 ASV inv. nr 44, fo 15.

94 ASV inv. nr 44, fo 15-15vo.

95 ASV inv. nr 44, fo 15vo.

96 ASV inv. nr 53, fo 145.

97 Zie hierover: Jan Rogier. Grietman De Mepsche en zijn heksenjacht op de Groningse sodomieten, in Vrij Nederland van 27 januari 1973.

98 ASV inv. nr 34, resolutiën College van de Wet 1652-1677, fo 71.

99 ASV inv. nr 52, fo 92vo

100 ASV inv. nr 52, fo 114vo-115.

101 ASV inv. nr 52, fo 57vo.

102 ASV inv. nr 52, fo 86-86vo.

103 ASV inv. nr 52, fo 56vo.

104 ASV inv. nr 52, fo 59vo.

105 ASV inv. nr 53, fo 5vo-6.

106 ASV inv. nr 53, fo 133-134vo.

107 ASV inv. nr 53, fo 134vo-135.

108 RAV inv. nr 95, fo 426vo-427.

109 ASV inv. nr 53, fo 5-5vo.

110 ASV inv. nr 53, fo 144vo.

111 ASV inv. nr 15, privileges 1273-1407, in vidimus van 1560.

112 Zie hierover F. W. J. Landsman. Het ambacht van Vlaardingen; dissertatie. Rotterdam, 1927.

113 J. Hoogendijk Kz. Het oud archief van de gemeente Vlaardingen. Vlaardingen, 1912, blz. 10 (schout), blz. 11 (burgemeester en schepenen), blz. 12 (secretaris).

114 ASV inv. nr 1, fo 340.

115 ASV inv. nr 2, fo 2vo-3.

116 ASV inv. nr 2, fo 6-7.

117 ASV inv. nr 2, fo 7-8.

118 ASV inv. nr 2, fo 8-9.

119 ASV inv. nr 2, fo 6vo.

120 ASV inv. nr 2, fo 9vo-10.

121 ASV inv. nr 2, fo 14-14vo.

122 ASV inv. nr 2, fo 34vo-38vo, 39vo-40.

123 ASV inv. nr 2, fo 43vo-44vo.

124 ASV inv. nr 2, fo 49vo-53vo en 54vo-55vo.

125 Hoogendijk. a.w. blz. 10.

126 ASV inv. nr 2, fo 65vo-66.

127 ASV inv. nr 34, fo 16vo-17.

128 ASV inv. nr 1, fo 341.

129 ASV inv. nr 1, fo 297.

130 ASV inv. nr 1, fo 156.

131 ASV inv. nr 1, fo 308.

132 ASV inv. nr 2, fo 2-2vo.

133 ASV inv. nr 2, fo 61vo-62.

134 ASV inv. nr 105, stadsrekeningen 1573-1592, onder meer rekening 1581.

135 ASV inv. nr 1, fo 279.

136 ASV inv. nr 44, fo 40.

137 ASV inv. nr 1, fo 336-337.

138 ASV inv. nr 2, fo 13-14.

139 ASV inv. nr 2, fo 18-18vo.

140 ASV inv. nr 2, fo 21vo-23.

141 ASV inv. nr 2, fo 26vo-27vo.

142 ASV inv. nr 2, fo 48-49.

143 ASV inv. nr 34, fo 18-18vo.

144 ASV inv. nr 34, fo 39.

145 ASV inv. nr 34, fo 84-84vo en 87vo.

146 ASV inv. nr 2, fo 15vo-16.

147 ASV inv. nr 44, fo 45.

148 ASV inv. nr 44, fo 47.

149 ASV inv. nr 44, fo 71-74.

150 ASV inv. nr 2, fo 25vo-26.

151 ASV inv. nr 2, fo 27vo.

152 ASV inv. nr 44, fo 54vo-56vo.

153 ASV inv. nr 2, fo 33vo-34.

154 Doop, trouw- en begraafboeken ... Zuid-Holland, inv. Brouwer afdeling Vlaardingen nr 2, doopboek Nederduitse Gereformeerde Gemeente 1646-1698.

155 RAV inv. nr 6, criminele rollen Vlaardingen en Vlaardingerambacht 1594-1611; ASV inv. nr 53, fo 1.

156 Algemeen Rijksarchief 's-Gravenhage: Archief Hof van Holland, „Criminele papieren", processtukken 1605-A; Collectie Bisdom, hs. cat. nr 129, Afschriften van en uittreksels uit criminele vonnissen van het Hof van Holland nrs 99-101.

157 ASV inv. nr 1, fo 325.

158 ASV inv. nr 106, rekening 1597.

159 M. Z. Boxhornius. Toneel ofte beschrijvinge der steden van Holland. Amstelredam, (1632), blz. 337.

ILLUSTRATIES

1 (blz. 9) De logger VL 109, de Hoop Op Zegen, ca 1910 (tekening van H. Gnodde uit Urk, aanwinst Gemeentelijke Archiefdienst Vlaardingen)

2 (blz. 13) De Markt op de Binnenstadsdag op 17 september 1977 (foto Gemeentelijke Archiefdienst Vlaardingen)

3 (blz. 15) Een ingerichte woonkamer uit 1900 (aanwinst Streekmuseum Jan Anderson)

4 (blz. 18) Reconstructiemodel van een laat-zeventiende-eeuwse Egmonder visserspink (aanwinst Visserijmuseum Vlaardingen)

5 (blz. 21) Het ophalen van de pleetonnen omstreeks 1927 (foto Gemeentelijke Archiefdienst Vlaardingen)

6 (blz. 23) Staatsieportret uit ongeveer 1927 van de gemeentelijke soepkokers voor de armen (foto Gemeentelijke Archiefdienst Vlaardingen)

7 (blz. 30) De koninginneharing van 8 juni 1927 (foto Gemeentelijke Archiefdienst Vlaardingen)

8 (blz. 33) Een Vlaardings uitbreidingsplan uit 1927 (kaart Gemeentelijke Archiefdienst Vlaardingen)

9 (blz. 37) Politieke prent van 12 oktober 1927 op de plannen van Rotterdam tot annexatie van buurgemeenten (kranteknipsel Gemeentelijke Archiefdienst Vlaardingen)

10 (blz. 40) Burgemeester Pier Pruis, 1867-1927 (tekening van A. C. Wijnstroom, Gemeentelijke Archiefdienst Vlaardingen)

11 (blz. 40) De begrafenis van burgemeester Pier Pruis op 22 november 1927 (foto Gemeentelijke Archiefdienst Vlaardingen)

12 (blz. 44) De invoering van het nachtelijk rijverbod voor vrachtauto's op 18 januari 1977 (foto Gemeentelijke Archiefdienst Vlaardingen)

13 (blz. 49) De op 16 april 1977 opgeheven comestibleszaak van J. Paalvast aan de Hoogstraat zoals die er rond 1940 uitzag (foto Gemeentelijke Archiefdienst Vlaardingen)

14 (blz. 57) Het op 16 september 1977 met de restauratiepenning van de Historische Vereniging Vlaardingen onderscheiden huis De Zeeman, Hoogstraat 205, voor en na de restauratie (foto's Gemeentelijke Archiefdienst Vlaardingen)

15 (blz. 61) De moeilijke start van het diagonaal oversteken op 26 november 1977 (foto Afdeling Voorlichting Gemeentesecretarie Vlaardingen)

16 (blz. 62) Dr J. van der Schaar, die op 20 december 1977 afscheid nam als rector van de protestants-christelijke scholengemeenschap Westland-Zuid (foto Gemeentelijke Archiefdienst Vlaardingen)

17 (blz. 69) Ir A. L. Backer, apotheker, 1909-1977 (foto Gemeentelijke Archiefdienst Vlaardingen)

18 (blz. 73) Kaart van Vlaardingen van Jacob van Deventer uit ca 1560 (foto Gemeentelijke Archiefdienst Vlaardingen)

19 (blz. 91) Vlaardingen gezien vanaf de Maas in 1665 (prent Gemeentelijke Archiefdienst Vlaardingen)

20 (blz. 115) Het wapen van graaf van Aremberg, ambachtsheer van Vlaardingen en Vlaardingerambacht, dat in 1605 uit het vaandel van de schutterij werd weggesneden en dat tevoorschijn kwam in een procesdossier (Algemeen Rijksarchief 's-Gravenhage)

21 (blz. 117) Plattegrond van Vlaardingen uit 1632 (prent Gemeentelijke Archiefdienst Vlaardingen)

22 (omslag) Vlaardingen gezien vanaf de Maassluissedijk in 1729 (tekening Gerrit van Giessen, Gemeentearchief 's-Gravenhage)

ISBN 90 70081 16 4